

29569

A GUIDE
TO
SANSKRIT PRIMER

Price 0-12-0

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

{ ગજરાતી કૉપીરાઈટ પ્રિભાગ }

અનુક્રમાંક ૧૧૭૧૭ ગર્ગક

પુસ્તકનું નામ રી રહીત પ્રાચીન રાજા

વિષય મેરઠ ૧૮૪૭ બી.સી.

A
GUIDE
TO

SANSKRIT PRIMER.

With rules, translations, numerous extracts
from Siddhanta Kaumudi,
&c &c &c

**DESIGNED TO SERVE THE PURPOSE OF A
PRIVATE TEACHER.**

BY

JEKISANDAS GANGADAS BHAKTA,
(Late) Sanskrit Teacher, Mission High School,
SURAT

KARSANDAS NARANDAS & SONS,

Book-Sellers, SURAT

10th EDITION -(All Rights Reserved)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
સુરત
ગુજરાતી કૌપીરાઈ સમાહ
૧૧૬૮૭

Published by
Balubhai Karsandas Bookseller
Nanavat—Surat

Printed by
Vithaldas Kikabhai at the “Sunder”
P Press, Landa Chawk, SURAT

PREFACE

The following pages have been published to supply a want long felt by students of Sanskrit Primer

This book contains -1 All rules translated into Gujarati with numerous important additions and alterations 2 Extracts instead of rules from Kaumudi and new easy rules framed by its aid 3 Special forms of nouns and verbs in whose declension and conjugation respectively majority of boys usually commit mistakes 4 Numerous forms of Grammar not given in the Primer 5 Translation into Gujarati & English and into Gujarati and Sanskrit of Sanskrit and English sentences respectively

A few words about each of the five points mentioned above —

1 During the seven years that I have been working as Sanskrit Teacher I have been orally dictating the Gujarati translation of rules to my students and have been examining their Exercise books in the important time of school that would otherwise be better spent By experience I have learnt and every Sanskrit teacher would admit that boys make a very good application of rules when they have grasped them in their vernacular In

many a school I have known teachers have been dictating translation of rules. For this purpose all the rules are translated in this book. In some places they are split up in order that young men can readily grasp and recollect. Vide rules of Lessons V, VI, VII, & others.

Boys remember extracts of poetry more easily than those of prose. In like manner they remember Sutras & Vartikas of our Sanskrit Grammar more easily than rules in prose form. For this purpose I have given in some lessons extracts from Kaumudi. Vide Page 1. New rules are also formed by its aid. See lessons 16, 17 on the forms न्यसूदयम् न्यषीदम्.

Even students of higher classes of our High Schools commit the foolish mistake of saying वनौकसी and सुखभाजी as feminine bases of वनौकस् and सुखभाज् respectively. So some light is thrown on the formation of these bases also by framing rules.

3 Forms of अभ्यूषिवस्, बह्वस्, जगवस्, अद् to eat, very often puzzle students, so they with many others are given ready-made.

4 Necessary important rules on the Passive Voice, the irregular forms of अम्बा, अक्का तरी, अषो etc the forms of किम् with चित्, important additions in the lesson of verbal derivatives and much other useful matter have been given.

5 Owing to the stiffness of examiners the Sanskrit standard of the Matriculation is every

year increasing and consequently many Sanskrit teachers of our High Schools, have been trying to increase the Sanskrit standards. Some schools teach 27 to 30 lessons instead of 22 in Std IV. In the class, teachers have not sufficient time for revision. For these reasons boys write exercise books of translation and teachers manage to correct them. In such a case the translation in this book will not be small help. In some schools, teachers desire their students to write out translation from other reasons also. To them also this book will be of no little use.

One marked feature of the translation in this book is that each and every sentence is translated into Gujarati. Boys translate from Sanskrit into English and from English into Sanskrit, but many have not the idea of the exact purport of the sentences. This shortcoming will be removed by this book.

6 Lastly, in discharging my duty as teacher to my satisfaction, I have often to give tuition to those good students who remain absent for a couple of days, who join the school after some progress is done in the Vacation-time of school.

For such and many other private men fond of studying the old language of our Rishis this book will serve the purpose of an able private teacher.

Haripura,
SURAT }
21-1-1899

J G BHAKTA

PREFACE TO THE FIFTH EDITION

The popularity of these Guides is established among students and teachers. The rapid sale of the fourth Edition has necessitated the publication of the 5th Edition very soon and nothing more needs be said here except thanks to the Sanskrit reading public for their appreciation.

Bombay October 1911

The Author

A
GUIDE
TO

SANSKRIT PRIMER

સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકા.

પ્રત્યેક સ્થાનના અક્ષરો સહેલથી યાદરાખવા માટે આરભમા અહીં
ક્રોસોદીમાથી કટકા આપ્યા છે

અકુહધિસજનીયાનાકળટ । અ=અ, જા, કુ=કૂ ઋ ઌ ઋ ઌ
અને વિસર્ગ એટલા કલ્પનાના અક્ષરો છે

ઇષુયશાના તાલુ । ઈ=ઈ, ઈ, ઊ=ઊ છ જ ણ લ, ય શ
એટલા તાતરથાની છે

ઋદુરલાખામૂર્ધા । ઋ=ઋ, ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ, ર અને ઋ
એટલા મધ્યસ્થાની છે

ઋતુલસામા દન્તા । ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ ન, ઋ અને ઋ એટલા
દન્તસ્થાની છે સંસ્કૃતમા ધીધ ઋ નથી

ઋપૂષ્માનીયાનામોઘ્ઘૌ । ઋ=ઋ, ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ અને
(ઋ) ઋ એ ઉપધ્માનીય એટલા એભસ્થાની છે

યરલલા અન્ત સ્થા । યૂ ર ઋ અને ઋ એટલા અતસ્થ અથવા
અર્ધસ્થર કહેવાય છે

અમઋજનાના નાસિકા । ઋ ઋ ઋ ઋ અને અક્ષરોનું નાસિકા સ્થાન છે
નાસિકાનુસ્વારસ્થ । અને અનુસ્થરનું પણ નાસિકાસ્થાન છે

વકારસ્ય વન્તોઘ્ઘમ્ વકારનું સ્થાન હોય છે

કૂ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ અને ઋ અને ઋ
અર્ધવ્યંજન કહેવાય છે અને બાકીના ઋ વ્યંજન કહેવાય છે
ઋ ધી શરૂ થતા પાંચ વ્યંજન ઋ વર્ગના અથવા ઋ કહેવાય છે
ઋ પ્રમાણે ઋ વર્ગ અથવા ઋ, ઋ વર્ગ અથવા ઋ વર્ગે માટે સમજવું

દરેક વગનો પાન ત્રીજો પાચમો અન ચ ર લ અન વ એ
અવપ્રાણ કાન રે ગતા પાત્રો, ચોથો મને શૂ ન સ અને
દુ એ મહાપ્રાણ ૫ ૧૫ ૨

૧ બહુ ઉભા પાવી નહિ તેમજ બહુ ધીરેથી નહી એરી ગીતે બુદ-
ધ્વની આસપાસ ફરી નળી હાથથી ટુચકી વગાડવામા જોડેલો વખત
બધ તેને માત્રા છે -

૨ જે સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરવામા એક માત્રા જોડેનો વખત બધ તે
હસ્ત સ્વર કહેવાય છે, તે ન એ પ્રમાણુ છે -

અ ઙ ઙ, ઋ, લ

૩ જે સ્વરનો ઉચ્ચાર કરવામા બે માત્રા જોડેના વખત બધ તે
બીજસ્વર કહેવાય છે ઉપર નહી હસ્તસ્વરના દીપ સ્વર નીચે પ્રમાણુ છે -

આ, ઈ ઙ ઋ, લ દાર નથી એ પૂર્વ કલુ છે

૪ ય અને યે ૧ સ્વરોનુ બધન કળતાલુ છે

આ યા ૧ ઓ— કળતાલુ છે

આ સ્વરો સગર કહેવાય ૧૨ તથા દીપ ગણાય ૭

૫ આધેથી યાદને માવાવનામા, તથા ગાગ મકના વગેરે કિયામા
સ્વર વધારે લગાય ૭ ત્યાર તરે યુત કલ છે

કુલ્લ ૩ અવ પઠય ૬ ૫ ૫ ૧ ૧ ૧,

આમા કુલ્લ ગણે ૧ લો અ યુત છે, અને તે ૩ નિગા
નીધી જણાવતા ૮

૬ એવગ રાતના મારે સર્વળ કહેવાય ૭ અથવા જે સ્વરો
એકજ હેય અથવા જમા હસ્ત દીપ માત્રાનોજ ડેર હોય તે સર્વળ
સ્વર કહેવાય ૭ તથા જોડે ૧ સ્વર ૧ ૧ અઝ, અઝા, આઝ આઝા
ઈઈ, ઈઈ, ડડ, ડડ, ઋઋ, લલ એ વિચારના જે જોડકા થાય તે
અસર્વળ કહેવાય ૭ તેમ અઈ ઈડ, ઋઝ, લડ, ઋઝો વગેરે

પાઠ ૧ લો.

અ ઙ ઙ ના રૂપા

અસ્મિ હુ છુ સ્વ અમે એ ડીએ સ્મ અમે છીએ.

અમિ ત છે સ્થ તમે એ ડા સ્થ તમે છે
અમિ ત છે સ્થ તમે એ છે સન્તિ તેઓ ૬

અદ 10 part ના હો

અદિ હ ખ ઉ ' અદ અમે એ ખાદ્યે છીએ અદ અમે
ખાદ્યે છીએ

અતિ તુ માય ૮ અત્ય તમે એ ખાઓછો અત્ય તમે ખાઓછો
અતિ તે ખયડે અત તેઓ એ ખાય છે અદન્તિ તેઓ ખાયછે

સમ્પૂર્ણમા પાતુઆના ૧૦) વર્ગ પાડ્યા છે જે 'ગણ' કહેવાય
છે તથા તે પાતુઓ એ જાના પ્રત્યયો લે છે પરસ્મૈપદના પ્રત્યયો
અત આત્મનેપદ ના પ્રયો આ પ થી પરસ્મૈપદના પ્રત્યયો લેનાર
પાતુ તા પ નેપથી કહેવાય ૭ અત આત્મપદના પ્રત્યયો લેનાર પાતુઓ
આત્મનેપદી કહેવાય ૮

પાઠ ૧ થી ૪

પત માનકાળમા પરસ્મૈપદી પાતુના ઉપે સત્રાપનાર નિયમો.

૧ કે પાતુનુ કે તથા ર નુ હોય તા પહેલા વાડ આવે
, પ થી ગાની નિનાની અત પથી પ્રત્યય આવે છે

૨ ગાની નિનાની સમ્પૂર્ણમા ચિકરણપ્રત્યય કહે છે

૩ પ્રત્યયમા કાટખૂગકૃતિ નેતમા આપે ત રૂપને આદેશ કહી ૬
જમકે [ગચ્છ] [મુચ્ચ] [તિચ્છ] [પચ્ચ] [પિચ્] [ચચ્છ] ૭
જો પાતુના આદેશ આપેના હોય ૭ તા પાતુન મને આદેશન
નિરાની તથા પ્રત્યયો વાગે ૭ જેમકે ગચ્છસિ, મુચ્છસિ, નાચસે,
વિન્દતે

આદેશો એ ગણની શિશી લગાડતા પૂર્વ ગુણ, વૃદ્ધિ ન્યાના
નિયમ પ્રમાણે કેવાકરને મનેલા રૂપ નથી

૩ પહેલા ગણની નિશાની અ છે

ખીમ , , નથી

ચોથા , , થ છે

છટ્ટા " " અ ઇ
દશમા " , અચ ઇ

૪ પહેલા ગણની નિશાની અ ઉમેરતા પહેલ જે માત્રાને ઇડે સ્વર હોય તેના છલ્લા સ્વરનો અને જે માત્રાને છડે વ્યંજન હોય તેના છલ્લા વ્યંજનની પહેલાના હરફ માગેના ગુણ થાય છે

૬ કે ઈ નો ગુણ ય

ઉ , ઊ , , ઓ

ઝ , ઞ , , અર

લ , , અલ્ લ પરથી દીર્ઘ લ્ સંસ્કૃત ભાષામાં નથી

જેમકે ની+અ=ને+અ

સ્મિ+અ=સ્મે+અ

બુધ્+અ=બોધ્+અ=બોધ

મુવ્+અ=મોવ્+અ=મોવ

વૃધ્+અ=વર્ષ્+અ=વર્ષ

વૃત્+અ=વર્ત+અ=વર્ત

સ્મૃ+અ=સ્મર્+અ=સ્મર

સૃ+અ=સર્+અ=સર

તૃ+અ=તર્+અ=તર

રક્ષ ના ધરના ષ ની પહેલા ક્ છે તે હરફ સ્વર નથી છેલ્લા અક્ષરની પહેલાનો=ઉપાત્ય જીવ્નો ઉપાત્ય દીર્ઘ ઈ છ માટે ગુણ થતો નથી

૫ ઘની પછી કોઈ પશુ સ્વ આવે તો ઘ નો અચ્ થાય છે

ઘે , , ઘે , આચ્ ,

ઘો , , ઘો , અચ્ ,

ઘૌ , , ઘૌ , આચ્ ,

જેમકે ને+અ=નચ્+અ=નચ સ્મે+અ=સ્મચ્+અ=સ્મચ દ્વે+અ=દ્વચ્+અ=દ્વચ, ગૈ+અ=ગાય+અ=ગાય ષ્યૈ+અ=ષ્યાચ્+અ=ષ્યાચ, મો+અ=મચ્+અ=મચ, અશ્વો+ઉત્પતત =અશ્વાવુત્પતત, ક્રાશો+અસ્તિ=ક્રાશાવસ્તિ, બાલો+ઉચ્ચાને=બાલાવુચ્ચાને

Join the following by Sandhi

પ્રામે+આસનમ્, વાસ્યૈ+આધાર, દે ગુરો+ઈશ્વર જનો+ઈશ્વે+ઈશ્વ

॥ ૧૧ માં ૧૩૫૧ । શ્રીપાણિનિમૃતિના સંસ્કૃત વ્યાકરણમા લઘુ કલ્યા
છે એ માન્યતા અને પોતાના ત્રણે વચનોના પ્રત્યયો

પુ Per એ - આદ દ્વિ વ Dual બ ૧ Plural

૧	મિ	થસ્	મસ્
૩	મિ	થસ્	થ
૨	તિ	તસ્	અન્તિ

યુગ્મનાર્તીમા તથા ત્ર્યઐશ્વમા એક વચન અને બહુવચન એવા બે
વચનો છે અને સંસ્કૃતમા ત્રણ વચનો છે એક વચન, દ્વિવચન અને બહુવચન

૭ અતી પછી પહેલા પુરુષના મૂ કે જ થી શરૂ થતા પ્રત્યય
આવે તો અ ના આ થાય ૯ જેમકે નય+મિ=નયમિ

૮ શબ્દને છડે સ આવે તા તેનો વિસર્ગ થાય છે જેમકે
વદામસ્=વદામ, ગચ્છામસ્=ગચ્છામ, નૃપસ્=નૃપ

૧૦ અતી પછી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે
અથ ૧૩૫૧ ન આવે તા તેનો વિસર્ગ થાય છે જેમકે ચતુર+પજ્ઞા
શત=ચતુ પજ્ઞાશત, પુનર+કરોતિ=પુન કરોતિ, પુનર+પતતિ=પુન
પતતિ, પુનર+પુનર=પુન પુન, અજાગર=અજાગ, અવેર=અવે, દે
માતર=દે માત, દે પિતર=દે પિત,

૬ અ તી પછી અ થી શરૂ થતા પ્રત્યય આવે તા પહેલો અ
ઉડી જાય ૧૩૫૧ વદ+અન્તિ=વદન્તિ

૧૦ જ ગ ય થ તી પછી ૧૩ અઘોષ વ્યજન આવે તો

જ ગ ધ ન બદલે જ મૂ થાય છે

છ જ ડ જ તી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

છ જ ડ જ ને મને જ મૂ થાય છે

ઠ ઢ ડ ઢ તી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

ઠ ઢ ડ ઢ તા બદલે ટ મૂ થાય છે

શ દ્ ડ ધ તી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

શ દ્ ડ ધ ને બદલે ત મૂ થાય છે

ફ બ્ ડ મ તી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

ફ બ્ ડ મ ને બદલે પ મૂ થાય છે

કેમકે જવ+સિવ=જક+સિવ અડ+ગિ-યતિ ડગ+ગિ ઇન્તિ
=ઉત્તિઇન્તિ ઉપાનધ+સુ-ઉપાનધસુ દુધ+પાપના રાગના મા,
તદ્+ત્વમ્+તત્ત્વમ્, શરદ્+સુ=શરત્સુ, વકુમ્+ધાન્તે રહુ-ધાન્તે

૧૧ ચોથા અને છઠા ગણના ધાતુઆ ૧ ૫ ૧ ૧ ૧ નોરક
ગુણ થતો નથી

કેમકે શિષ્ તુ ક્ષેષ નહીં થાય તેમજ તુદ્ ૩ તાદ્ ૬ કુષ્ તુ
કોષ્ અને શિલ્ષ્ તુ પ્રલેષ નહીં થાય

૧૨ દશમા ગણની નિરાની અર્થ ઉમે ૧ ૫ ૧ ૧ ૧ નો
અક્ષર રનર હોય તો તે રન ની અર્થના પદ ૧ ૧ ૧ ૧ નો અર્થ
વૃદ્ધિ થાય છે, પશુ કથ, ગણ, રચ પ્રગ્ર વસ ૧ ૧ ૧ ૧
પુશ્યે દાર, સુગમી મનુ, વગેરે ધાતુ ૧ અ ૧ ૧ ૧ ૧

અ ની વૃદ્ધિ આ, હ ૧ ૧ ૧ ૧ વૃદ્ધિ પે ૩ ૩ ૩ ૩, ૪
કે ક્ર ની આર્ અને લ્ નો આલ

વિ+અય=વૈ+અય=વાય+અય=વાયય,

ધૃ+અય=ધાર્+અય=ધારય

હ+અય=હાર્+અય=હારય

તદ્+અય=તાદ્+અય=તાદય

મી ધાતુને માટે મીળ્ અર્થના રાગના મા ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ હિં
ન થાય સ્કન્દ્ તથા લઙ્ તો પે વતુના ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ અર્થના મા ૧ ૧ ૧ ૧ ૧

ત્યાક્ષર રનર નથી માટે કમ કમના થાય નથી

૧૩ દશમા ગણની નિરાની અર્થ ઉમેના પરના રાગના અ
શિવાયના ઉપાત્ય હ્રસ્વ રનનો ગુણ થાય ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ સ્પૃહ સગ વગેરે
ધાતુમા થતો નથી કેમકે ચુર+અય=ચોરય યુષ+અય=ધાપય

મૂષ્ અને પૂજ આ ધાતુન્યામા ઉપાત્ય દીવ રનર ક હાનતી
તેનો શુણ્ થતો નથી

૧૪ પ્રાષ્મરમા ચોથો પાઠ પૂરો થાય છે ત્યાર પછી પહેલા,
ચોથા, છઠા તથા દશમા એમ દરેક ગણના અર્થ પાતુના નર્તમા રાગના
૨૫ આપ્યા છે તે નમુના પ્રમાણે ચારે પાઠના ધાતુના ૨૫ લેવા

ઉચ્ચ મ જિ આ ધનુઓ પહેલા ગમ્ના છે તેમના વર્તમાન
કાળના રૂપ આના નિમેશની મદદે । ત્યાર કરે ઓચામિ ,
ભવામિ જયામિ

યજ્ઞ, ધૃત્વ સહ વૃજ, વૃ જૃ રિચ્ તપ્, તૃપ્ વૃષ્ અને
અર્હ આના રતુઓ પહેલા તથા આમા મને ગણના છે તેથી પહેલા
તથા આમા ગ ના ધનુઓ તરીકે આપણે રૂપ તયાર કરે।

યોચામિ-ય જયામિ

જગામિ-જારયામિ

પર્વામિ-પ યામિ

રેવામિ-રેવયામિ

સહામિ-સાહયામિ

તપામિ-તાપયામિ

ચારામિ-ચારયામિ

તર્પામિ-તર્પયામિ

ધર્યામિ-ધારયામિ

દર્શ્યામિ-દર્શયામિ

અર્હ્યામિ-અર્હયામિ

વાક્યે।

પાઠ ૧ લો.

હું બેસું I sit
તું રહે છે Thou
પ્રોત્તેષ્ટ
તે પડે છે He fall-
હું જાણું છે I knowest
તું જાણે છે Thou knowest
હું લેવું-લેવું I lead
તું રહે છે Thou live
હું જાણું છું I know
તે જાય છે He goes
હું ખઉ છું I eat
તે દેરવે છે He leads
હું જાણું છું I know

તે છે, થાય છે He is
તે ખાય છે He eats
તે છે He is

તું બેલે છે વસતિ ।
તે બેલે છે વસતિ ।
તું જાય છે ગચ્છતિ ।
હું જાઉં છું ગચ્છામિ ।
તે રહે છે વસતિ ।
હું જાણું છું વસામિ ।
તું ખડે છે પતસિ ।
તું દેરવે છે ચરસિ ।
તે જાણે છે बोधति ।

૧ દેશવે છે નયસિ ।
 ને હાથે છે સરતિ ।
 ૬ થાઉં છું મવામિ ।
 ૭ ખાય છે અત્તિ ।
 ૮ છું અસ્મિ ।
 ૯ છે અભિ ।
 ૧૦ જીવે છે જીવતિ ।
 ૧૧ તને છે ત્યજતિ ।
 ૧૨ નમે છે નમતિ ।
 ૬ રાહુ છું પવામિ ।
 ૭ ખાય છે વહસિ ।
 ૮ રહુ છું રક્ષમિ ।
 ૯ આમે છે વરતિ ।
 ૬ જીવુ છું જીવામિ ।
 ૭ રાધે છે પવતિ ।
 ૮ તાણુ છું ત્યજામિ ।

પાઠ ૨ ને

આપણે બોલીએ છીએ

We speak

તેઓ જાય છે They go

તમે જાણો છો You know

અમે દેશવીએ છીએ We lead

તમે છો You are

તેઓ રહે છે They dwell

તમે છો You are

તેઓ ખાય છે They eat,

આપણે બાળીએ છીએ We
burn

તેઓ છે They are

તમે છો છો You live

તેઓ નમ આપણે બોલીએ છીએ We

nourish

તેઓ નાશ પામે છે They
perish

તમે નાચો છો You dance

આપણે મન નાખીએ છીએ We
direct

તેઓ નાન કરે છે They
corrupt

અપણે તમારે નામ We
forget

તમે તારે અન્ન છો You
abandon create

તેઓ ઇચ્છે છે They wish

તમે પૂરો ના છો You seek

આપણે છોડીએ છીએ We leave

તેઓ પ્રવેશે છે They enter

— — —

તમે બોલો છો વદ્ય ।

અમે જાણીએ છીએ મહાકામ ।

તેઓ જાણે છે સોધન્તિ ।

તમે વધ જાણો છો નયથા ।

તેઓ થાય છે અવન્તિ ।

અમે રહીએ છીએ વસામ ।

તમે ખાઓ છો **વત્થ** ।
 અમે છીએ **સ્મ** ।
 તેઓ બાળે છે **વહન્તિ** ।
 અમે જીવાએ છીએ **જીવામ** ।
 તેઓ દુઃખ દે છે **તુહન્તિ** ।
 તમે જીવો છો **જીવણ** ।
 તેઓ પાષે છે **પુશ્યન્તિ** ।
 અમે નાશ પામીએ છીએ
નશ્યામ ।
 તેઓ નાચે છે **નૃમ્યન્તિ** ।
 તમે મૂઠ છો-મૂયા છો **મુઠ્ઠય** ।
 અમે યોગ કરીએ છીએ
લુભ્યામ ।
 તેઓ અડે છે **સ્પૃશન્તિ** ।
 અમે જીતીએ છીએ **જય્યામ** ।
 તમે લઇ જાઓ ડો **હરય** ।
 તેઓ જીએ છે **પશ્યન્તિ** ।
 અમે નાખીએ છીએ **અસ્યામ** ।
 આપણે પીએ છીએ **પિબ્યામ** ।
 તમે યજ્ઞે-પૂજ્ઞે-અર્ચે છો **યજય** ।
 તેઓ લઇ-વહી જાય છે **વહન્તિ** ।
 અમે યાદ રાખીએ છીએ
સ્મર્યામ ।
 તમે નાખો છો **અસ્યવ** ।
 તેઓ બેટે છે **કુશ્યન્તિ** ।
 અમે સતોષ પામ્યા છીએ
તુષ્યામ ।

તેઓ શોષાય-સૂકાય છે
શુશ્યન્તિ ।
 તમે ગમડો છો **લુઠયથ** ।
 તમે સિયો-છાડો છો **સિશ્યવ** ।
પાઠ ૩ ને
 અમે બે ચોરીએ છીએ,
We two steal
 તમે બે દુઃખ દે છો **You,**
two give pain
 તે બે કહે છે **Thay two tell**
 અમે બે ગણીએ છીએ **We**
two count
 અમે બે પ્રગટ કરીએ છીએ **We**
two publish
 તે બે રચે છે **They two**
arrange
 અમે બે ખાઈએ છીએ **We**
two eat
 તમે બે ઠેરે પીટો છો
You two proclaim
 અમે બે ઇચ્છીએ છીએ
We two desire
 તે બે ચિંતન કરે છે **They**
two think
 તમે બે રાજ કરો છો **You**
two please
 તે બે જાય છે **They two go**

અમે બે લઈ જઈએ છીએ

We two carry

તે બે પ્રવેશ છે They two enter

તમે બે નમો છો You two bow

તે બે છે They two are

અમે બે સહારીએ છીએ

We two remember

તમે બે જિતો છો You two conquer

તે બે નાશ પામે છે They two perish

અમે બે નાચીએ છીએ We two dance

તે બે ઇચ્છે છે They two wish

તમે બે ચોરો છો ચોરચય

તે બે દુઃખ દે છે પીડયત

અમે બે કહીએ છીએ કથયાવ

તમે બે ગણો છો ગણયય

તે બે જુએ છે જયયત

અમે બે રચીએ છીએ રચયાવ

તમે બે ઇચ્છો છો સ્પૃહયય

તે બે પ્રસિદ્ધ કરે છે ચોષયત

અમે બે વિચારીએ છીએ

ચિન્તાયાવ

તમે બે પ્રકટ કરો છો પ્રયયય

તે બે પ્રમન્ન કરે છે પ્રીણયત

અમે બે વખોડીએ છીએ નિન્દાવ

તમે બે કાપો છો કુપ્યય ।

તે બે ખેડ છે કૃષત

અમે બે પૂજીએ છીએ પૂજયાવ

તમે બે રવડો છો અદથ

તે બે ઉછળે-અકળાય છે ક્ષુન્ધયત

અમે બે વીણીએ ડીએ ઉચ્છાવ

તે બે ગર્જવે છે વર્ણયત

અમે બે બરીએ ગીએ મિલિયાવ

તમે બે બમડા છો જરણય

તે બે શત કરે છે સાન્ત્વયત

અમે બે ગખાણીએ ડીએ શંસાવ

તમે બે બેયો છો વદથ

તે બ થાય છે ભવત

તમે બ ગાંધો છો પચથ

અમે બે મમજીએ ડીએ બોધાવ

તે બે ખાય છે અત

અમે બે સતેષ પાત્રીએ છીએ

તુપ્યાવ

તમે બે લોભ કરો છો લુમ્બય

તે બે ગમડે છે લુબ્ધયત

અમે બે આગીએ છીએ સ્પૃશાવ

તમે બે પૂછો છો પૃચ્છય

પાઠ ૪ થી.

તું બોલે છે Thou speakest
 તમે રહેો છો You dwell
 અમે જાણીએ છીએ We know
 તે સંભાળે છે He protects
 હું પડું છું I fall
 તેઓ લઇ જાય છે They lead
 તમે બે ખાઓ છો You two eat
 તેઓ છે They are
 તું નાશ પામે છે Thou perishest
 તે નાચે છે He dances
 અમે પ્રવેશીએ છીએ We enter
 તમે બે પૂછો છો You two ask
 તે મોહ પામે છે He is silly
 હું ઇચ્છું છું I wish
 તમે છોડો છો You leave
 તે અડકે છે He touches
 તમને સ્મરણ છે You remember
 તે બે લઈ જાય છે-વહે છે They two bear or flow
 તે છાટે છે He sprinkles
 તેઓ ગમડે છે They wallow

હું સતોષ પામું છું I am satisfied
 તમે બે નાખો છો You two throw
 હું કહું છું I tell
 તમે પ્રમાણો છો You praise
 તું મરે છે Thou beatest
 તેઓ ઉગે છે They grow
 તેઓ પૂરે ? They two ship
 હું ઉભો રહું છું I stand
 તમે છૂટો છો You desce
 તે ધુએ જ He washes off
 તે બે જીલ્લ થાય છે-દાવ પામે છે-ધટે છે They two waste away
 હું ખાઈ છું I eat
 અમે જીવીએ છીએ We live
 તમે ડોડો છો You abandon
 તેઓ સંધે છે They cock
 હું પોષું છું I nourish
 તે બે લઈ જાય છે They two take away
 તું જીતે છે Thou conquere
 તેઓ પીએ છે They drink
 અમે બે જોઈએ છીએ We two see

તે બોલાવે છે He calls
 તેઓ દુઃખ દે છે They give
 pain
 અમે ભજીએ છીએ We worship
 હું થાક્યો છું I am weary
 નમે દોડી પીરો છે You pro-
 claim
 તે ગણે છે He counts.
 આપણે ખેડીએ છીએ We
 plough
 તેઓ પીગાળે છે They melt
 તે ચિંતવે છે He thinks

તે પેસે છે પુણ્યતિ ।
 હું નાચું છું નૃત્યમિ ।
 તમે લોભ કરો છો લુભ્યથ ।
 તે પેસે છે વિશતિ ।
 હું ધન્ય છે દુઃખસિ ।
 હું પૂજું છું યજામિ-પૂજયામિ ।
 હું દુઃખ દે છે પીડયસિ ।
 તે ઉગે છે રોહતિ ।
 અમે બોલાવીએ છીએ હયામ ।
 તે મૃદ છે મુદ્યતિ ।
 તેઓ સતોષાયા છે તુષ્યન્તિ ।
 હું બિર્ધુ છું જયામિ ।
 તમે જાઓ છો, ગચ્છથ ।

હું થાક્યો છે આમ્યસિ ।
 હું ધન્ય છું સ્પૃહયામિ ।
 અમે બે પીએ છીએ પિવાથ ।
 તમે બાળો છો, વદ્યથ ।
 તેઓ હુએ છે જ્ઞાલયન્તિ ।
 તે ઘટે છે જ્યતિ ।
 હું કહે છે કથયસિ ।
 તે તોળે છે તોલયતિ ।
 તેઓ ચોરે છે ચોરયન્તિ ।
 તમે ગાઠવો છો રચયથ ।
 તે દહેરો પીરે છે ધોષયતિ ।
 મને સાભરે છે સ્મરામિ ।
 તે બે રહે છે વસત ।
 અમે વધએ છીએ હરામ ।
 તમે કહો છો, કથયથ ।
 હું અડકે છે સ્પૃશસિ ।
 તેઓ ધન્ય છે વાચ્છન્તિ ।
 તમે બે જાઓ છો, ગચ્છથ ।
 તે ચોરે છે ચોરયતિ ।
 અમે બે છપએ સ્વ ।
 હું પ્રસન્ન કરે છે પ્રીણયસિ ।
 હું પેસું છું વિશામિ ।
 તેઓ મારે છે તાડયન્તિ ।
 અમે બે રાધીએ છીએ પચાવઃ ।
 તમે લાળો છો, ચલથ ।

ધાતુઓની પૂર્વે ઉપસર્ગ લગાડવાથી તેમના મૂળ અર્થમાં બદલી આવત ફેરફાર થાય છે, જેમ કે—

કરોતિ=કરે છે does
 અનુકરોતિ=નકરે કરે છે
 imitates
 ક્રામ્યતિ=જાય છે, goes
 અતિક્રામ્યતિ=ન યોગી જાય
 છે transgresses
 પ્રક્રામ્યતિ=નીડે છે Proceeds
 ગચ્છતિ=જાય છે goes
 અધિગચ્છતિ=મેળવે છે, obtains
 જાણે છે knows
 અનુગચ્છતિ=ની પછી જાય છે,
 follows
 અપગચ્છતિ=જાય છે goes
 away
 અપિગચ્છતિ } =ની સમીપ
 અધિગચ્છતિ } જાય છે, ap-
 proaches
 આગચ્છતિ=આવે છે, comes
 ઉગ્ગચ્છતિ=ચઢે છે rises
 ઉપગચ્છતિ=ની પાસે જાય છે,
 approaches
 સગચ્છતે=મળે છે, unites
 તરતિ=ઓળંગે છે crosses
 અવતરતિ=ઉતરે છે, descends
 દધાતિ=મૂકે છે, places

અપિદધાતિ } =દાકે છે, બંધ કરે
 પિદધાતિ } છે shuts
 નયતિ=નહ જાય છે, leads
 પરિણયતિ=પરણે છે, marries
 રોહતિ=ઉગે છે grows
 અધિરોહનિ=ચઢે ડ, ascends
 આરોહતિ=ર ચઢે છે, ascends
 વર્તતે=છે, is
 પરાવર્તે=પાછા ફરે છે, turns
 back
 વતતિ=પડે છે, falls
 ઉત્પતતિ=ડે છે, jump-
 બેસે છે sits
 દગ્ધરહે છે,
 sinks down
 સોદતિ= } રહે છે, lives
 ઝીમવાય છે
 despairs
 નાશ પામે છે,
 perish
 નિષીદતિ=મેળવે છે, unites
 માણતે=બોલે છે, speaks
 પ્રતિમાણતે=જવાબ આપે છે,
 replies
 સ્મિલ્યતિ=મેળે છે, embraces,
 વિઠ્ઠિલ્યતિ=છુટા પાડે છે,
 separates

કે ત વખત ઉપમર્ગ લાગવાથી ધાતુનો અર્થ બદલે ફરતો નથી
પણ પ્રથમ જેવો નહીં હોય

ઈક્ષતે=પ્રુએ છે પ્રેક્ષતે=પ્રુએ છે

તમસિ=તમે છે પ્રણમતિ=તમે છે

વતુડી પહેલાં એક ક્રિયા વગર ઉપમર્ગ પછી આવી શકે છે
અર્થ ઉપ+ગच्छति=અનુપગच्छति ।

સપ્ ઉપ+સરતિ=સમુપસરતિ ।

ત્રિ+પાત્ર+હરતિ=ત્ર્યપહરતિ ।

તમ્-અધિ+ગच्छति=તમધિગच्छति ।

જનને જે મૂળ આવે અને તેની પછી શુ ષ્ મ્ ર્ કે હ આવે
તો મૂળનો અનુસાર જરૂર થાય છે આ વિવાદનો ખીજો વ્યવસ્થા
આવે તો વિષય કરીને થાય છે તો અનુસાર ન કરીએ તો મૂળની
પછી વ્યવસ્થા નહીં તો જે ને વગર અનુભવ મૂળને મૂળ મુળ
જે ને મૂળની પછીનો વ્યવસ્થા જોય જુદા હોય તો મૂળને મદને
અનુભવિક થાય નહીં અનુભવ મુળ જ (ધાતુ પદ મૂળનો અનુ
સાર કરાય છે) જે ને છે —

જનમ+જસતિ=જન જસતિ ।

અહમ+શિવપુત્રમ+વળમુખમ્-સ્તૌમિ=અહ શિવપુત્ર વળમુખં સ્તૌમિ ॥

તિન્યમ+રમતે=તિન્ય રમતે ।

અજામ+હરતિ=અજા હરતિ ।

ત્વમ્+કરોષિ=ત્વ ઓ ત્વદ્કરોષિ ।

તમ્+છલ્લે=તમગછલ્લે=ઠા સજ્જલ્લે ।

ધનમ્+ચિનોતિ=ધન ચિનોતિ ઠા ધનચિનોતિ ।

ધનમ્+ટીકતે=ધન ટીકતે ઠા ધનટીકતે ।

ધનમ્+નશ્યતિ=ધન નશ્યતિ ।

સુખમ્+પ્રીણયતિ=સુખ પ્રીણયતિ ઠા સુખમ્ પ્રીણયતિ ।

સમ્+ચલ્લતિ=સયચલ્લતિ ઠા સંચયચલ્લતિ ।

(નક પે કરીને થાય=થાય અથવા નહીં થાય

સમ+યન્તા=સયન્તા or સંયન્તા ।

સમ+વત્સર=સવત્સર or સંવત્સર ।

ભારમ્+વહતિ=ભાર વહતિ or ભારેવ્વહતિ ।

દ્રવ્યમ્+લભતે=દ્રવ્ય લભતે or દ્રવ્યેલ્લભતે ।

યમ્+લોકમ્=ય લોકમ્ or ચલ્લોકમ્ ।

પાઠ ૫ ભા.

નિયમો.

જો અ કે આની પછી ષ કે ષે આવે તો બંનેને ગદ્યે ણ મુદાય
જો તેથી અ+ષ=ષે અ+ષે=ષે આ+ષ=ષે આ+ષે=ષે ૧-૧-કૃષ્ણ+
પક્ત્વમ્=કૃષ્ણપક્ત્વમ્, દેવ+યેશ્વર્યમ્, -દેવેશ્વર્યમ્, તવ=પત્ર=તદૈવ

જો અ કે આ ની પછી ઓ કે ઓ આવે તો બંનેને ણ ઓ
મુદાય તેથી અ+ઓ=ઓ અ+ઓ=ઓ આ+ઓ=ઓ આ+ઓ=ઓ
દાખલા - વન+ઓષધિ -વનોષધિ, નૃપ+ઓ=નૃપો

જો અ કે આની પછી અ કે આ આવે તો બંનેને ણ આ
મુદાય છે જેમકે ક્ષ+અસ્તિ=ક્ષાસ્તિ, ન+આશસે=નાશસે ગરણ+
આગત =દારણાગત, વિશ્વ+આધાર=વિશ્વાધાર

જો હ - હી ની પછી હ કે હી આવે તો બંનેને ણ હ મુદાય
છ જેમકે પરિ+હંક્ષે=પરીક્ષે ગિરિ+હંશ =ગિરીશ,

જો ડ કે ડી પછી ડ કે ડી આવે તો બંનેને ણ ડ મુદાય
છ જેમકે આસનેષુ+ઉપવિશન્તિ=આસનેષુપવિશન્તિ, માનુ +ઉદય
=માનુદય

જો ક્ર કે ક્રની પછી ક્ર કે ક્ર આવે તો બંનેને ણ ક્ર
મુદાય છે, જેમકે હોત્+ક્રકાર =હોત્કાર, કર્ત્+ક્રજુ =કર્ત્જુ

જો લની પછી લ આવે તો બંનેને ણ લે ક્ર દીર્ઘ મુદાય છે
જેમકે હોત્+લકાર =હોત્કાર, કર્ત્+ક્રજુ =કર્ત્જુ

જો ઝ કે ઝાની પછી ઝ કે ઝ આવે તો બંનેને ણ ઝ મુદાય
છ જેમકે ફલ+ઝ =ફલે, દેવ+ઝંશ =દેવેશ

જો અ કે આની પછી ડ કે ડ઼ આવે તો યને બદલે ઓ મુકાય છે જેમકે ગઙ્ગા+ઉદકમ્=ગઙ્ગોદકમ્

સસ્કૃતમાં પ્રત્યય ય જાતના છે સુષ્ અને તિડ્, સુષ્ એ નામ, સર્વનામ તથા ત્રિગેષણને લાગે છે અને તિડ્, એ ધાતુને લાગે છે પ્રત્યયો લાગનાથી થયેલા રૂપને શદ કહે છે જેમકે નૃપ, અશ્વો, સર્વે, અન્ય, ગच्छति, ચરત, ચલામિ વગેરે

જો પાની અદર અ કે આની પછી ઋ કે ઋ઼ આવે તો યને બદલે અઙ્ મુકાય છે, જેમકે પ્ર+ઋણમ્=પ્રર્ણમ

જો અ કે આની પછી લ઼ આવે તો યને બદલે અલ્ મુકાય છે જેમકે તલ+લકાર=તલલકાર

Join by sandhi,-

पूर्ण+इन्द्र परम+ईश्वर, ज्ञान+इन्द्रिय, भाग्य+उदय, हित+उपदेश, सूर्य+उदय

વિસર્ગની પૂર્વે અ હોય અને તેની પછી અ કે ધોષ વ્યજન હોય તો વિસર્ગ અને તેની પૂર્વેના અ યને બદલે ઓ મુકાય છે જેમકે ગમ્+અશ્વમ્=ગમો અશ્વમ, યોધ+અસિમ્=યોધો અસિમ, હસ્ત+અસ્યતિ=હસ્તો અસ્યતિ નૃપ+જયતિ=નૃપા જયતિ, વક્ષ+ભિ=વક્ષાભિ

Join by sandhi:- नर अस्ति, जन गच्छति, मनुष्य वदति व्याधय नश्यन्ति and पुत्र जनकम्

પ ને અ તે ષ ૬ ઓ આવે અને તેની પછી અ આવે તો તે અ પર્વના ષ કે ઓ ને રૂપે થઈ જાય છે, એટલે ષ+અ=ષ, અને ઓ+અ=ઓ આ અ ને સ્થાને વણુ ખડે અવગ્રહ મુકાય છે જેમકે રામો+અશ્વમ્=રામોઽશ્વમ્ અથવા રામોઽશ્વમ્, કૌશિકા+અસ્મિ=કૌશિકોઽસ્મિ અથવા કૌશિકાસ્મિ, ને+અતિ+નયતિ, એવા ષ પદને અ તે નથી માટે અ, ષ મા મળી ગયો નહીં

વિસર્ગની પૂર્વે આ હોય અને તેની પછી ષ્વર કે ધોષ વ્યજન હોય તો વિસર્ગનો લોપ થાય છે જેમકે જના+વદન્તિ=જના વદન્તિ અથવા उत्पन्ति=अथा उत्पतन्ति, मा+भि=મામિ

Join by sandhi --

નરા ઝટન્તિ, નૃપા ઇચ્છન્તિ, મિશ્રુકા વચન્તિ, મૂર્સા
અરુપન્તિ, વિહંગા હવન્તે, શિષ્યા નમન્તિ

વિસર્ગની પૂર્વે જ હોય અને પછી જ શિવાયનો સ્વર આવે તો
વિસર્ગનો લોપ થાય છે જેમકે કવચ + ક્રષીન = કવચ ક્રષીન,
ધર્મ + ઉપદિશ્યતે = ધર્મે ઉપદિશ્યતે

Join by sandhi --

પુરુષ આધાર, નર ઇચ્છતિ, જન ઉચ્છતિ, જીવ ઋચ્છતિ,
નૃપ ષધન્તે, કુમાર ઓદનમ્

વિસર્ગનો લોપ થવાથી બે સ્વર સાથે આવે તો તેમની સંધિ
થતી નથી જેમકે અશ્વા ઉત્પતન્તિ, નૃપા ઉપહારૈ ।

Join by sandhi --

મનુષ્ય આસ્તે, ધર્મે દહ, દેવા અવ, હર ઋષિ:, નૃપા
આદિશન્તિ, નરા ષધન્તે,

એકજ પદમા ઋ, ર કે ષ ની પછી તત્તજ ન આવે તો તે
ન નો જ થાય છે જેમકે મૃન + મય = મૃનમય, લીર + ન = લીર્ણ, સિષ +
નેહ = સિષ્ણેહ

એ ઋ, ર કે લ્ અને ન ની વચ્ચે સ્વર, છ શિવાયના અર્ધસ્વર,
ક ઠસ્થાની, ઓઠસ્થાની અને હ એમાનો એક કે વધારે આવે તો પણ
ન નો જ થાય છે જેમકે ગૃહાનિ = ગૃહાણિ, વારિના = વારિણા,
ઇન્દ્રાની = ઇન્દ્રાણી, નૃપેન = નૃપેણ, ગુરુનામ્ = ગુરુણામ્ બહુના, કાયેન
આ શબ્દમા ઋ, ર કે લ્ કેઠપણુ નથી માટે ન નો જ થાય નહીં
પર્ણેન એમા ર છે પણુ ર અને ન ની વચ્ચે આવેલા જ અને ષ
એમાનો જ વચ્ચે આવી શકે તેવા નથી

શબ્દની છેડેના ન નો અથવા પદમા ન ની પછી ત્, ય્, દ્,
કે ષ્ આવે તો તે ન નો જ થતો નથી દાખલા --

1 પૃ + ના + મિ = પૃજામિ, વૃ + ના + મિ, વૃજામિ, નૃ + નામ્ = નૃજામ,

ગન્તુ+નન્+હ=ગન્તુણિ આ શબ્દોના એકબી પ ના ઋ અથવા ઋ ની પછી તરતજ ન્ આવ્યો છે તેથી તેનો જ્ થયો છે

૨ તીરુ+નન્+તીર્ણ પૂરુ+નન્+પૂર્ણ જીરુ+નન્-જીર્ણ આમા એકબી રાખ્દેમા ર પછી તરતજ ન્ આવ્યો તેથી તેનો જ્ થયો છે

૩ કૃષ્+નન્=કૃષ્ણ, તૃષ+નાન્=તૃષ્ણા આ રાખ્દેમા એકબી પ ના પ્ ની પછી તરતજ ન્ આવ્યો છે તેથી તેનો જ્ થયો છે

૪ નૃપેન=નન્+ઋ+પ્+પ્+નન્+શ=નૃપેણ આમા ઋ અને ન્ ની વચ્ચે પ+પ્, જ્ વર્ગનો અક્ષર અને સ્વર પ આવેલા છે તે આવી શકે એવા છે

ગૃહાનિ=ગ+ઋ+હ+આ+નન્+હ=ગૃહાણિ આમા ઋ અને ન્ ની વચ્ચે હ્ અને આ ન્ આની શકે એવા અક્ષરો છે, રામેણ=ર+આ+મ્+પ્+નન્+અ રામેણ આમા ર અને ન્ ની વચ્ચે એ સ્વર અને એક પ વર્ગનો વ્યંજન આવેલા છે સુગમિ+ના=સુગમિના, ઋચિ+ના=ઋચિના, સર્વાનિ=મર્વાણિ

૬ વહુના, કાચેન, ફલેન, લઘુના અને ઘન્ધુના આ રાખ્દેમા ન છે પણ તેની પહેલા ઋ રૂ કે જ નથી, તેથી ન નો જ્ થયો નથી

૭ પર્ણેન, રાક્ષસેન, કૃષ્ણલેન, અરણ્યાનિ, ગચ્છન્તિ, ચલન્તિ, ઘન્દન્તે, વિન્દન્તે, નૃપાન્, ગુરુન્ આ રાખ્દેમા ન નો જ્ થયો નથી તેના કારણે ઉપરના ત્રિમામાથી ગેઢી કાઢે

૮ હે પિતરુ નમ ॥ પુનરુ+નયતિ ॥ આમા રૂ અને ન્ બન્ના બુદ્ધિ પદમા છે તેથી ન્ નો જ્ થયો નથી પણ પરિ+નયતિ=પરિણયતિ અને પ્ર+નમતિ=પ્રણમતિ આમા ન્ નો જ્ થયો છે કારણ કે પરિ અને પ્ર એ ઉપસર્ગો લાગવાથી પદ તો એકબી રહે છે

Indeclinable જેમના રૂપ ન લેવાય તે રાખ્દે અવ્યયો, જેમકે ન, વિના, સ્વસ્તિ નમ, પ્ર, પરા મિત્રે

સૂ અથવા નિસર્ગની પૂર્વે આ કે આ શિવાયતો સ્વર આવે અને તેની પછી સ્વર કે ધોષ વ્યંજન આવે તો તેનો રૂ થાય છે

જેમકે નૃપતિ યજતિ=નૃપતિર્યજતિ, નૃપતિ અરીન્=નૃપતિરરીન્
 ધીરયો યુદ્ધમ્=ધીરયોર્યુદ્ધમ્

Join by sandhi —

કવિ +વર્ણયતિ રત્નૈ +ભૂવયતિ, યતિ +અરણ્યમ્, શીર્ષે +ધારાન્,
 મુહુસ+મુહુસ્ બહિસ્+ગચ્છતિ, નિસ્+આચાર, દુસ્+આચાર,
 પત્તિમિ +ગચ્છતિ

ર ની પછી ર આવે તો આમલો ર ઉડી જાય છે, અને તેની
 પૂર્વે હમ્ અ, ર કે ડ હાય તો દીર્ઘ થાય છે ધૂર્જટિર રક્ષતિ=
 ધૂર્જટી રક્ષતિ, હરિર રાણીન્=હરી રાણીન્, બાલકર, રમતે=
 બાલકૈ રમતે, પુનર્+રમતે=પુના રમતે

વિસર્ગની પછી શ ચ સ્ આવે અને તેની પછી અથેષ વ્યજન
 આવે તો વિસર્ગ કાયમ રહે છે અથવા તેને બદલે શ ચ્, કે સ અનુ
 ક્રમે મુકાય છે જેમકે ક્રવય શામ્યન્તિ=ક્રવય શામ્યન્તિ અથવા
 ક્રવયશ્શામ્યન્તિ, ચન્દ્રમ + સુ=ચન્દ્રમ સુ અથવા ચન્દ્રમસ્સુ

વિસર્ગની પછી શ ચ્ કે સ, આવે અને તેની પછી કોઈ અથેષ
 વ્યજન આવે તો વિસર્ગ ઉડી જાય છે અથવા કાયમ રહે છે અથવા
 તેની પછી શ્ હોય તો વિસર્ગને રથને શ્ મુ ય છે ચ્ હોય તો ચ
 મુ ય છે અને સ્ હોય તો સ્ મુકાય છે જેમકે જલચિન્તુ શચ્ચો
 તતિ=જલચિન્તુ શચ્ચોતતિ, જલચિન્તુ શચ્ચોતતિ, જલચિન્તુશ્ચચો-
 તતિ । બાલ સ્પૃહયતિ=બાલ સ્પૃહયતિ, બાલ સ્પૃહયતિ, બાલસ્સ્પૃહય-
 તિ । ઘળૈ સ્તેનમ્=ઘળૈ સ્તેનમ્, ઘળૈ સ્તેનમ્ ઘળૈસ્તેનમ્ ।
 શિરામિ. સ્તૃણાતિ=શિરોમિ સ્તૃણાતિ, શિરોમિ સ્તૃણાતિ,
 શિરોમિસ્સ્તૃણાતિ । રામ સ્થાતા=રામ સ્થાતા, રામ સ્થાતા
 રામસ્સ્થાતા

પદને અન્તે=પદાન્ત

પ્રશાન્ શબ્દ સિવાયના પદાન્ત ન્ ની પછી ચ્, છ્, દ્, ટ્, ત્,
 કે થ આવે તો આગના ન્ ને બદલે અનુત્તાર અને વિસર્ગ મુકાય છે
 જેમકે વિદાલાન્+તાડયતિ=વિદાલા તાડયતિ, પથુ પ્રશાન્+
 તનોતિ=પ્રશાન્તનોતિ

વિસર્ગની પછી ચ, કે છ આવે તો તે વિસર્ગને બાળે શ મુકાય છે જેમકે પ્રકાશ + ચણ્ડ = પ્રકાશચણ્ડ

વિસર્ગની પછી ટ કે ઠ આવે તો વિસર્ગને બદને ષ મુકાય છે જેમકે બાલ + ટીકતે = બાલટીકતે

વિસર્ગની પછી ત કે થ આવે અને તેની પછી ડ, ણ કે સ્ ન હોય તો વિસર્ગને બદલે સ્ મુકાય છે જેમકે વિહાલા + તાડયતિ = વિહાલાસ્તાડયતિ, વ્યાધિ સુદતિ = વ્યાધિસ્તુદતિ

વિસર્ગની પછી ત કે થ આવે અને તે ત કે થ ની પછી ડા ષ કે સ્ હોય તો વિસર્ગ કાયમ રહે છે જેમ કે ક તસદ

વિસર્ગની પછી ક, ક્ષ, પ કે ષ આવે તો ધણુ ખરૂં વિસર્ગ કાયમ રહે છે જર પતતિ, જન જનતિ વ્યાધિ, પીડયતિ, શિશુ ક્રામતિ, વૃક્ષ ફલતિ, વ્યાધિ શિષુ આ શબ્દોમાં વિસર્ગ પ્રત્યયના સ્ તે બદલે આવેલો છે પણ પ્રત્યય ન લગતા વિસર્ગની પૂર્વે હવે હ કે ડ આવ્યો હોય અને તેની પછી ક, ક્ષ, પ આવે તો તે વિસર્ગનો ષ થાય છે જેમકે નિસ્ + કારણમ્ = નિષ્કારણમ્, દુસ્ + કાલ્ = દુષ્કાલ, નિસ્ + ફલમ્ = નિષ્ફલમ નિસ્ + પીડનમ્ = નિષ્પીડનમ્ દુસ્ + પૂર = દુષ્પૂર

વાક્યો.

નૃપ, જયતિ । રાજા જીતે છે A king conquers
અશ્વો ડરપતત બે યોડા કૂદે છે Two horses jump
જના વદન્તિ । માણસો બોલે છે Men speak
બાલ સ્પૃહતિ । બાળક ઇચ્છે છે A child desires
ગૃહાણિ રક્ષન્તિ । ઘરો રક્ષણ કરે છે Houses protect
નેત્રે પદ્યતઃ બે આંખ જુએ છે Two eyes see
મેઘ સિન્ધતિ । વાદળ છાટે છે A Cloud sprinkles
વુધૌ મુક્ષત । બે ડાલા માણસ છોડે છે Two wise men release
વયન દરતિ । વાયુ લઇ જાય છે The wind carries away
સુખમ પ્રીણયતિ । સુખ પ્રસન્ન કરે છે, Happiness pleases

જીવો મુશ્કતિ । પ્રાણી મુર્ચ્છા ખાય છે The animal faints
 હસ્તો હરત એ હાથ લઈ જાય છે Two hands take away
 મુખાનિ વ્રવન્તિ । મોંડા ગળે છે Mouths water
 દુઃખમ્ પીડયતિ । દુઃખ પીડે છે Misery gives pain
 રામ પૂજયતિ । રામ પૂજન કરે છે Rama worships
 પુત્રો તુલ્યત । બે છોકરા સતોષ પામે છે Two sons are
 satisfied

જલમ્ શુષ્યતિ । પાણી સુકાય છે Water dries
 મૂર્ખો ક્રુદ્યત । બે મૂર્ખ કેવે બરાય છે Two fools become
 angry

કર્મ સરતિ । કાચબો હાલે છે A tortoise moves
 ફલે પતત । બે ફળ પડે છે Two fruits fall
 ધનમ્ નશ્યતિ । ધનનો નાશ પામે છે Wealth perishes
 નરો ગચ્છન્તિ । મનુષ્યો જાય છે Men go
 કમલે નૃત્યત । બે કમળો ઝોલ્યા ખાય છે Two lotuses dance
 મિત્રાણિ કથયન્તિ । મિત્રો કહે છે Friends tell
 સૂદ્ વિશતિ । રસોઈઓ પેસે છે A cook enters
 સમુદ્ર શાન્ત્યતિ । દરિયો શાંત છે The sea is calm

રાગઓ રક્ષણ કરે છે નૃપા રક્ષન્તિ । નૃપા રક્ષન્તિ ।
 બે છોકરા ગળે છે ચાલો લુટયત ।
 છોકરો રાજ કરે છે પુત્ર પ્રીણયતિ ।
 બોડા ખુકુર ખુકુર દોરે છે અશ્વા ઉત્પતન્તિ । અશ્વા ઉત્પતન્તિ
 પવનો લઈ જાય છે પવના વહન્તિ । પવના વહન્તિ ।
 ઇશ્વર સર્જે છે ઈશ્વર સૃજતિ ।
 વૃક્ષા રોહન્તિ । વૃક્ષા રોહન્તિ । ઝાડો લગે છે
 બે કાવ્યના સરે છે કૂર્મો સરત ।
 પ્રાણીઓ નાશ પામે છે જીવા નશ્યન્તિ । જીવા નશ્યન્તિ ।

હાથ ફેકે છે હસ્ત અસ્યતિ । હસ્તોઽસ્યતિ ।
 દેવતા બાળે છે અગ્નિ દહતિ । અગ્નિર્દહતિ ।
 આખ ફરકે છે નેત્રમ્ સ્ફુરતિ । નેત્ર સ્ફુરતિ ।
 બે સમુદ્ર ઉછળે છે સમુદ્રૌ ક્ષુભ્યત ।
 ડાહ્યા પુરુષ શાત છે બુધ શામ્યતિ । બુધશામ્યતિ ।
 મૂર્ખાઓ બપોડે છે મૂર્ખા જલ્પન્તિ । મૂર્ખા જલ્પન્તિ ।
 મિત્ર પૂછે છે મિત્રમ્ પૃચ્છતિ । મિત્ર પૃચ્છતિ ।
 પાદડા પડે છે પર્ણાનિ પતન્તિ ।
 હૃદય ફરે છે હૃદયમ્ તુહ્યતિ । હૃદય તુહ્યતિ ।
 રસોઈઓ રાધે છે સૂદા પચન્તિ ।
 લોકો નિ દે છે જના નિન્દન્તિ । જના નિન્દન્તિ ।
 માથુસ કહે છે જન શસતિ । જનશસતિ ।
 કમળ શાલાવે છે કમલમ્ ભૂષ્યતિ । કમલ ભૂષ્યતિ ।
 રહેડુ બોલે છે મુલમ્ વદન્તિ । મુલ વદતિ ।

— — —

ઉદધિ ક્ષુભ્યતિ । મદાસાગ ઉ બે ૭ The ocean is agitated ।
 કપય ક્ષિપન્તિ । વાદરા ફે છે Monkeys howl ।
 કાષી ચિન્તયત । બે સપિ ચિન્તન કરે ૨ Two sages think ।
 અરિ પીડયતિ । સત્રુ પીડ ૭ An enemy torments ।
 પાણી દુરત । બે હાથ લઈ લઈ ૭ Two hands take away ।
 વૃષ્ટિ વર્ષતિ । રાજા પૂજન કરે છે The king worships ।
 વારીણિ શુષ્યન્તિ । જળ સુષ ૭ Waters dry ।
 અગ્નિ દહતિ । દેવતા બાળે છે Fire burns ।
 કવય શસન્તિ । કવિઓ વખાણે છે Poets praise ।
 વારિ ન અસ્તિ । પાણી નથી There is no water ।
 ગિરિ વહતિ । પર્વત ધારણ કરે છે A mountain bears ।
 વ્યાધય નશ્યન્તિ । રોગો નાશ પામે છે Diseases perish ।
 પવિ પતતિ । ઇન્દ્રનું વજ્ર પડે છે Indra's thunderbolt falls ।

અસય પતન્તિ । તરારો પડે ૨ Swords fall
 ચતો ચિન્તયત । બે યોગી ચિન્તે છે Two ascetics think
 શિવ એ છે ધર્જટિ રક્ષતિ । ધર્જટી રક્ષતિ ।
 ઋષિઓ નાન હંચ ૧ ઋષય શામ્યન્તિ । ઋષયશામ્યન્તિ ।
 ચારે દેહે ૨ કપય ધાવન્તિ । કપયા ધાવન્તિ ।
 મંત્રો ૫ કવિ વર્ણયતિ । કવિર્વર્ણયતિ ।
 ૨૦૦૦૦ દે ૨ છે નૃપતય નયન્તિ । નૃપતયો નયન્તિ ।
 ૧ ઋષિ નાન ૧૦ અગ્ની શામ્યત ।
 વ્યધિ પાડે છે વ્યાધિ નુદતિ । વ્યાધિસ્તુદતિ ।
 યોગીઓ ૮ જાના ૧૦ વતય ન સ્પૃહયન્તિ । યતયા ન સ્પૃહયન્તિ ।
 તારા પડે છે અસિ પતતિ ।
 મારા ત્રુઓ જીને ૪ અરી જયત ।
 હિંદુઓ ભરથ છે હનિ કુલ્યતિ ।
 ૧૦૦ ૨૦ ૧ પાગિ નિશ્ચન્તિ ।
 પર્વતો ૧૦ પર્વત નિષ્ઠતિ । પર્વતસ્તિષ્ઠતિ ।

પાઠ ૬ ઠે

નિયમો

ગતિવાચક ક્રિાપદો ની સાથે જે ન્યાન તરફ ગતિ થાય છે તેના
 સમતી બીજા અંતે પ્રાપ્તક રખતે ચોવી વિભક્તિ આવે છે જેમકે
 ગમમા જાય છે ગ્રામે તરી પણ ગ્રામ ગચ્છતિ, તેજ પ્રવાણે ગ્રામેષુ
 તરી પણ ગ્રામાન્ અટતિ ગ્રામયો તરી પણ ગ્રામૌ વિશામ ।

જે હ કે ર્ફ ની પછે પ્રથમ અસર્ણ સ્વર આવે તો હ કે ર્ફ ને
 મદને જ મુનાય છે જેમકે તૃણાનિ+અત્તિ=તૃણાન્યત્તિ, અત્તિ+
 અશ્વ=અત્યશ્વ ર્ફતિ+અક્યતે=ર્ફત્યુક્યતે પ્રતિ+અત્તર=પ્રત્યુત્તર

જે હ ' ઝ ની પછે પ્રથમ અસર્ણ સ્વર આવે તો હ કે ઝ
 ને મદને, જ મૂકાય છે જેમકે મધુ+અરિ=મધ્વરિ વસુ+ર્ફશ્વર=
 વસુર્ફશ્વર

ને ક્રઠ કે ક્રુની પછી કોઇ અસવર્ણ સ્વર આવે તો ક્રઠ કે ક્રુ ને બદલે રૂ મુકાય છે જેમકે ઘાતૃ+અશ=ધાત્રશ પિતૃ+આજ્ઞા=પિત્રાજ્ઞા

ને લ્હ ની પછી કોઇ અસવર્ણ સ્વર આવે તો લ્હ ને બદલે લ્ મુકાય છે જેમકે લ્હ+આકૃતિ=લાકૃતિ, ગમ્લ્હ+પ=ગમ્લે

હ+આ=યા

ઉ+ક્રુ=કૃ

ક્રુ+હ=રિ

હ+પે=યૈ

ઉ+પ=વૈ

ક્રુ+ઉ=ઠ

ઉ+હ=ચિ

ક્રુ+આ=રા

લ્હ+પ=લે

Join by sandhi -

ઈતિ+ઉચ્ચતે ધારિ+ઉદધિ, જગતિ+અધર્મ ગુહ+ઓત્, ધેનુ+આત્, વશૂ+પે, માતૃ+ઓત્, ભ્રાતૃ+આ, ગમ્લ્હ+પ, શ્વશૂ+આત્, શકલ્હ+ઓત્

ને સ્ ની પછી શ, જ્, જ્ઞ, જ, ઞ, કે જ્ઞ, આવે તો સ્ ને બદલે શ્ મુકાય છે જે ત્ ની પછી એવો અત્તર આવે તો ત્ ને બદલે જ્ મુકાય છે, દ્ ની પછી આવે તો દ્ ને બદલે જ મુકાય છે અને પદની અદરના ન્ ની પછી આવે તો ન ને બદલે જ્ મુકાય છે પદાન્ત ન્ ની પછી શ, જ્, જ્ઞ કે જ આવે તો તે ન્ ને બદલે જ્ મુકાય છે, પણ પદાન્ત ન્ ની પછી જ્ કે જ્ઞ આવે ત્યારે તો તેનો અતુરવાર અને વિસર્ગજ મુકાય છે જેમકે દ્વિચિન્+ચય=દ્વિચિચય સમુદ્રાત્+ચન્દ્ર=સમુદ્રાચન્દ્ર, પ્રાસાદાદ્+જનમ્=પ્રાસાદાઃજનમ્ અરીન્+જયતિ=અરીઞયતિ, નૃપાન્ શસન્તિ=નૃપાઞશસન્તિ, તન્ +ચ્=તઞ્, પણ રૂપકાન્+ચિનોતિ=રૂપકાઞચિનાતિ કારણ કે રૂપકાન્ નો ન્ પદાન્ત છે

ને સ્ ની પછી જ્ કે ટ આવે તો સ્ ને બદલે જ્ મુકાય છે, જે ત્ ની પછી ટ, ડ, ઢ કે જ્ઞ એવાનો કોઇ આવે તો ત્ ને બદલે ટ મુકાય છે, એજ પ્રમાણે દ્ જ્ઞ કે ન્ ની પછી આવે તો દ્ ને માટે દ્, જ્ ને માટે ઢ અને પદની અદરના ન્ ને માટે જ મુકાય

છે પદાન્ત નૂ ની પછી હ, દૂ કે જ આવે તો તે ન ને બદલે જ મુકાય
છે પણ ત્યારે દૂ કે દૂ આવે ત્યારે તો અનુસ્વાર અને વિસર્ગજ થાય છે.

જેમકે રામસ્+ષ્ઠ = રામષ્ઠ તત+ટીકા=તટીકા, ચક્રિન્+
ઢૌકસે=ચક્રિજઢૌકસે, રામસ્+ટીકતે=રામટીકતે Rāma
moves, તત્+ટીકા=તટીકા મહત્+હયતે=મરુદ્હયતે આમા
ત નો દ આ નિયમથી ગયો છે, તતો દ કરાનો નિયમ આગળ આવશે
ઉદ્+હયતે ઉહ+હયતે, જનાન્+ટીકતે=જનાટીકતે

જે જ્ ડી પડી ત આવે તો તે ત ને બદલે ટ મુકાય છે અને
જ આવે તો તે જ ને બદલે ઠ મુકાય છે દ્વેષ્+તિ=દ્વેષ્+ટિ=દ્વેષ્ટિ
ઢ્રિવ્+થ =ઢ્રિવ્+થ =ઢ્રિવ્ સતોષ+તુમ્=સતોષ્+ટુમ્=સતોષુમ્

રાખના પેટામા ટ વર્ગના અક્ષરો પછી ત્ વર્ગના અક્ષરો આવે તો
તે ત્ વર્ગના અક્ષરો, મદનાઇને દ્ વર્ગના અક્ષરો થાય છે એટલે ત્ ને
મદશે જ્, ઠ ને બદલે ઠ, દ ને બદલે હ, જ્ ને બદલે હ અને નૂ
ને બદલે જ્ મુકાય છે જેમકે ર્દ્+તે=રદ્દે લિદ્+ધિ=લિદ્+ધિ

પદના દ વર્ગના અક્ષરો પડી નામ્ નવતિ અને નગરી આવે
તો તેના અનુક્રમે ણામ્, ણવતિ અને જગરી થાય છે ષ્ણ્=નામ્=
ષ્ણામ્, ષ્ણ+જવતિ=ષ્ણજવતિ, ષ્ણ્+નગર્ય =ષ્ણજગર્ય

દ્વિવચનના નામ અથવા ક્રિયાપદને છેડે ર્ ક કે ષ આવે અને
તેની પછી ણાઇ બીજો સ્વર આવે તો તે સ્વરોની સધિ થતી નથી જેમકે

ગિરી two mountains+આરોહન્તિ=ગિરી આરોહન્તિ
યતી two ascetics+અરણ્ય ગચ્છત =યતી અરણ્ય ગચ્છત.

રૂ two arrows+અસ્યતિ=રૂ અસ્યતિ

ફલે two fruits+અચેતે=ફલે અચેતે

જનો વન્દેતે (two men salute)+અરીન્=જનો વન્દેતે
અરીન્ પણ ગૃહે+અનલોઽસ્તિ=ગૃહેનલોસ્તિ ગૃહે=ગરમા

સ્પૃહ ની સાથે ધન્ડેલા પદાર્થની ચોથી વિલકિત આવે છે જેમકે
મણિમ્થ સ્પૃહયતિ

વાક્યો.

ઈશ્વરમ્ જન પૂજયતિ । ઈશ્વરને મનુષ્ય પુજે છે Man
worships God

નૃપ શઠાન્ વણ્ડયતિ । રાજા લુચ્ચાચ્છાને સિક્ષા કરે છે The
king punishes rogues

રામઃ અશ્વમ્ આરોહતિ । રામ ઘોડા ચઢે છે Rama mounts
a horse

વ્યાઘ્ર માસમ્ અસિ । વાઘ માંસ ખાય છે A tiger eats flesh

હરિ દ્વયત્નૌ ક્ષાલયતિ । હરિ એ હાથ ધુએ છે Hari washes
his two hands

યોધ શરાન્ ક્ષિપતિ । યોધો બાણો ફેંકે છે A warrior throws
arrows

ધનમ્ લુપ્તયતિ । ને ધનનો લોભ કરે છે He covets wealth

સ્તેન ધાન્યમ્ ચોરયતિ । ચોર અનાજ ચોરે છે A thief
steals corn

નગરમ્ ગच्छामि । હું નગરમાં જાઉં છું I go to a town

પાપમ્ વદસિ । તું પાપ વદે છે Th u speakest vain

સ્મરસિ મિત્રાણિ । તું મિત્રોને સ્મરે છે Thou rememberest
friends

વુધ મોક્ષમ્ ઇચ્છતિ । ડાહ્યા માણ્યને મેક્ષને ઇચ્છે છે A wise
man wishes absoolution

વ્યાધય નરાન્ પીડયન્તિ । રોગો માણ્યસોને પીડે છે Diseases
give pain to men

જલમ્ પિબથ । તમે પાણી પીઓ છો You drink water,

કવિ બુધૌ શસતિ । કવિ એ ડાહ્યા માણ્યસોને વખાણે છે A poet
praises two wise men

પુત્ર જનકમ્ સ્તાન્ત્વયતિ । છોકરો બાપને શાન કરે છે A son
appeases father

પુત્ર । પુત્ર નામના નરકમાંથી તારે ને પુત્ર

પુસ્તકમ્ માર્ગયામિ । હું પુસ્તક શોધું છું I seek a book
 સુવર્ણમ્ તોલયામ । સોનું તોળીએ છીએ We weigh gold
 ગ્રામાન્ અટાવ । ગામોમાં અમે બે ભટકીએ છીએ We two
 wander through villages

ફલે ભક્ષયામિ । હું બે ફળો ખાઉં છું I eat two fruits
 કમલानિ પश्यति । તે કમળો જુએ છે He sees lotuses
 ભારમ્ વહતિ કિકર । નોકર બોલે લઇ જાય છે A servant
 bears a burden

પ્રજ્ઞાન્ વર્ણયન્તિ જનાઃ । માણસો કહ્યા પુરેણે વર્ણવે છે Men
 describe wise men

વસ્ત્રે ત્યજતિ મૂર્ખ । મૂર્ખ બે વસ્ત્રોને છોડી દે છે A fool
 abandons his two clothes

વસ્ત્ર=વસ્ to dress+ત્ પ્રત્યય

તૃણાનિ ઝલતિ અશ્વ । ગેડો ઘાસ ખાય છે A horse eats
 blades of grass

યતિ દેહમ્ મુચ્યતિ યોગી દેહને ત્યજે છે An ascetic leaves
 his body

વિડાલાન્ તાડયતિ પુરુષઃ । માણસ ખીલાડાને મારે છે A man
 beats cats

ગૃહમ્ પ્રવિશામ । અમે ઘરમાં પ્રવેશીએ છીએ We enter the
 house

રામ વાગેા જુએ છે રામ વ્યાઘ્રાન્ પશ્યતિ । રામો વ્યાઘ્રાન્
 પશ્યતિ ।

ધોડા અબનેા લઇ જાય છે અશ્વા કોશમ્ વહન્તિ । અશ્વા કોશ
 વહન્તિ ।

કાલો માણસ સ્વર્ગે ચઢે છે બુધ સ્વર્ગમ્ અરોહતિ । બુધસ્સ્વર્ગ
 મારોહતિ ।

સિંહો તાથીઓને ખાય છે સિંહા ગજાન્ અદન્તિ । સિંહા ગજા-
નદન્તિ ।

તે ફળો ગણે છે ફલોનિ ગણયતિ ।

ચોગી વનમાં ગય છે ચતિ વનમ્ ગચ્છતિ । ચતિર્વન ગચ્છતિ ।

ચોધો મેખાઓ ફે ફે છે ચોધ બાળો અસ્યતિ । ચોધો બાળાવસ્યતિ ।

ધૃત્વર માણુઓને રક્ષે છે ઈશ્વર જનાન્ રક્ષતિ । ઈશ્વરો જનાન્ રક્ષતિ ।

અમે બે ગામેમાં પેગીએ છીએ ગ્રામો વિશામ ।

છો-રો માપને પ્રસન્ન કરે છે પુષ્પ જનકમ્ પ્રીણયતિ । પુષ્પો જનકં
પ્રીણયતિ ।

માખમે કાચમાં ખાય છે પુરુષા કૂર્માન્ અદન્તિ । પુરુષા
કર્માન્દન્તિ ।

વળા ઝાડો પર ચડે છે કપથ વૃક્ષાન્ આરોહન્તિ । કપથો
વૃક્ષાનારોહન્તિ ।

તે ચાકરાને પુડે છે કિકરોન્ પ્રચ્છતિ ।

તેના પાતના પગ છુએ છે પાદો ના પાદાન્ ક્ષાલયન્તિ ।

બે મળાને કે પીએ છે મૂર્છો વિષમ્ પિબત । મૂર્છો વિષ પિબત ।

રાત્રીએ ચોરને રાક્ષા કરે છે નૃપા સ્તેનાન્ (નૃપા સ્તેનાન્ or
નૃપાસ્તેનાન્) વૃણ્ડયન્તિ ।

તેના પુસ્તકો રચે છે પુસ્તકાનિ રચયન્તિ ।

તમે જાન ખાઓ છો આદનમ્ અત્થ । ઓદનમત્થ ।

તેના મિત્રો રામને સહારે છે મિત્રાણિ રામમ્ સ્મરન્તિ । મિત્રાણિ
રામ સ્મરન્તિ ।

મણુસો તેઓના રાજને વખાણે છે જના નૃપાન્ શંસન્તિ । જના
નૃપાવ શંસન્તિ ।

કાલ્યા રાણુસો લોકોને દોરવે છે પ્રજ્ઞા જનાન્ નયન્તિ । પ્રજ્ઞા જનાન્
નયન્તિ ।

હું ત્વ સમગ્ર છું તત્ત્વમ્ બોધામિ । તત્ત્વ બોધામિ ।

વેદા સૂર્યને વખાણે છે, વેદા સૂર્યમ્ શંસન્તિ । વેદા સૂર્ય શંસન્તિ ।

આપ પોતાના પે છેડારને પોતાવે છે જનક બાલો દ્વયનિ । જનકો
બાલો દ્વયતિ ।

મૂર્ખાઓ કાલા માણસોને નિંદે છે મૂર્ખા બુધાન્ નિન્દન્તિ । મૂર્ખા
બુધાન્ નિન્દન્તિ ।

રાજા પોતાને કહ છે નૃપ યોધમ વદતિ । નૃપો યોધ વદતિ ।

ધાયસ વલિમ્ ભક્ષયતિ । કાગડે બળિદાન આપ છે A crow
eats an oblation

નૃપનિ અરીન્ જયતિ । રાજા દુશ્મનને હતે છે A king conquers
his enemies

હરિમ્ પીઢયતિ વ્યાધિ । હરિને રોગ પીડે છે Sickness gives
pain to Hari

મેઘ ધારિ સિન્ધનિ । વાદળ પાણી છૂટે છે A cloud sprin-
gles water

કમલમ્ અરીન્ પ્રીતયતિ કમળી અમરને પ્રસન્ન કરે છે A lotus
pleases bees

રામ રવિમ્ નમતિ રામ સૂર્યને નમે છે Rama bows to
the sun

પાણી પ્રક્ષાલયામ । અમે હાથ ધોઈએ છીએ We wash
our hands

અસીન્ વહન્તિ યોધા । લડવૈયા તરવારો રખે છે Warriors
bear swords.

કપિમ્ મુજ્જામિ । હું વાદરને છોડુ છું I leave a monkey

વૃષતિમ્ વર્ણયન્તિ કવચ. । કવિઓ રાજાને વર્ણવે છે Poets
describe the king.

વળિમ્ ચોરયતિ સ્ત્રોત ચોર રત્ન ચોરે છે A thief steals a jewel.

અધિપતીન્ નિંકરા અનુસરન્તિ । સ્વ નિયોગને ચાકરે અનુસરે છે
Servants follow their masters.

उदधिम् गच्छाव । अमे मे महासागर ऋधमे जीमे We two
go to the ocean

ऋषी नमाम । अमे, मने ऋषिने नमीमे जीमे We bow to
the two sages

व्याघ्र किरीन अस्ति । बाध હુકરોને ખાય છે A tiger devo
ins boars

નારથીન આહ્વામ । અમે સારથિઓને બોલાવીએ છીએ We
call charioteers

દેશ્વર વિધિમ્ જયતિ । દેશ્વર દેવને જિતે છે (દેશ્વર નસીબથી
પડતા કુખ દુ ખને અટકાવે છે) God controls fate

ગણિમ્ નયત । તે બે જ્યો લઈ જાય છે They two carry
a heap

ત્રીહીન ઉચ્છતિ મિશ્રુક । ભિખારી ચોખાના દાણા મીએ છે A
beggar glean's grains of rice

મિત્રી આરોહન્તિ । તેઓ, બે પર્વતોપર ચરે છે They ascend
the two mountains

કવિમ્ જન પજયતિ । કવિને માણસ પૂજે છે The man
worships a poet

યતિમ્ વૃદ્ધન્તિ શિષ્યા । શિષ્યો યોગિને પૂજે છે Pupils ask
an ascetic

વ્યાધિમ્ ન ગણવામિ । વ્યાધિને ન ગણુનો નથી I do not
mind sickness

અતિથીન પૂજયન્તિ બ્રાહ્મણા । બ્રાહ્મણો અતિથિઓને પૂજે છે
Brahmans worship guests

કલીન ન અભિનન્દતિ બુધ । ગણે માણસ ક કાસને ચલાવે નથી
A wise man does not like quarrels

અન્તિમે ઋષિઓને રખાણે છે કવય ઋષીન કહાન્તિ । કવય
ઋષીજ ગમન્તિ ।

રામ કવિઓને નમે છે રામ કવિન્ નમતિ ।
 યોગી પહાડપર જાય છે ચતિ ગિરિમ્ ગચ્છતિ । ચતિગિરિ ગચ્છતિ ।
 હું બે વાદરાઓને માર છું કપી તાડયામિ ।
 હરી નૃથા આણે છે હરિ રાશીન્ આનયતિ । હરી રાશીનાનયતિ ।
 તે હાથને અડકે છે પાણિમ્ સ્પૃશતિ । પાણિ સ્પૃશતિ ।
 બે પધે રાજાને દુર કરે છે અગદા વ્યાધીન્ અપનયન્તિ । અગદા
 વ્યાધીનપયન્તિ ।
 શિકારી બે હુકકશેને ભુબે છે વ્યાધ કરી પશ્યતિ ।
 હરિ પોતાના શત્રુને મારે છે હરિ અરિમ્ તાડયતિ ।
 હરિરરિ તાડયતિ ।
 યોધે તલવાર ફેકે છે મોઘ અસ્તિમ્ અસ્યતિ । યાધોઽન્નિમસ્યતિ
 હું રત્નોને ધ્વજ્જુ છું રત્નેભ્ય સ્પૃહયામિ, રત્નેભ્યસ્સ્પૃહયામિ ।
 ઓ રત્નેભ્ય સ્પૃહયામિ ।
 તે સમુદ્રોપર બટકે છે સમુદ્રાન્ અટતિ । નમુદ્રાનટતિ ।
 માણસ અગ્નિમા પેસે છે જન અગ્નિમ્ વિશતિ । જનાઽગ્નિ વિશતિ
 તે બે સારથીઓને પુઠે છે સારથી પૃચ્છતિ
 લોકો રાજાઓને રાજા કરે છે જના નૃપાન્ પ્રીણયન્તિ । જના
 નૃપાન્ પ્રીણયન્તિ ।
 રાખાઓ પણ યોગિઓને નમે છે નૃપા અપિ ચતીન્ નમન્તિ ।
 નૃપા અપિ ચતીન્ નમન્તિ ।
 ઘોડા પાણી પીએ છે અશ્વા જલમ્ પિબન્તિ । અશ્વા જલ પિબન્તિ ।
 માણસો બલિદાન આપે છે મનુષ્યા બલીન્ ચચ્છન્તિ । મનુષ્યા
 બલીન્ ચચ્છન્તિ ।

પાઠ ૭ મો.

નિયમો.

સહની સાથે હટીને બહારે ત્રીજી વિભક્તિ આવે છે જેમકે પુત્રોની સાથે પુત્રૈ સહ

પદાન્ત આ કે આની પછી ક્ક કે ક્ક આવે તો તે બે સ્વરની સધિ બિહારે કરીને આવે છે અને તે વખતે આગલી સ્વર આ હોય તો

વાક્યો.

- પુરુષ સ્તેનમ્ દણ્ડેન તાડયતિ । માણસ ચોરને લાડી 'તે મારે છે The man beats a thief with a stick
- શરીરમ્ અલકારૈ ભૂષયતિ । શરીરને ધરણીથી શણગારે છે He adorns the body with ornaments
- નાવિકા નદેન સમુદ્રમ્ પ્રવિશન્તિ । ખલાસિઓ નદીથી સમુદ્રના પૈસે છે Sailors enter the sea by a river
- યોધા ઘાતે અરિમ્ જયતિ । યોધો બાણોપડે શત્રુને જીતે છે A warrior conquers the enemy by arrows
- પાદેન લઙ્ગ । પગે લગડો, Lame by one foot
- હરિ પુત્રં સહ ગ્રામમ્ ગच्छति । હરિ છોકરાઓની સાથે ગામ જાય છે Hari goes to a village with his sons
- ચક્રાભ્યામ્ રથ ચલતિ । બે પૈડાથી ગાડી ચાલે છે The chariot moves by two wheels
- ઋગ્નિષ્ઠેણ ઋનતિ । તે પાવડાથી ખોદે છે He digs with a spade
- રામ અર્ચવેણ ઋષિમ્ પૂજયતિ । રામ અર્ધ વડે ઋષિને પૂજે છે Rama worships the sage with materials of worship
- કવયઃ શ્લોકૈ નૃપમ્ વર્ણયન્તિ । કવિઓ શ્લોકોથી રાજાને વર્ણવે- છે Poets extol a king by verses
- વુષા સુખેન જીવન્તિ । ડાહ્યા અનુષ્ઠો ડુખથી જીવે છે Wise men live in happiness
- જન નેત્રાભ્યામ્ પश्यति । માણસ બે આંખોથી જુએ છે Man sees with two eyes
- વારિણા હસ્તૌ ક્ષાલયતિ । બળથી બે હાથ ધુએ છે He washes his two hands with water
- પાણિભ્યામ્ શીર્ષમ્ સ્પૃશતિ । બંને હાથે માથાને અડકે છે He touches his head with two hands
- સિંહ નસૈઃ ગજાન વારયતિ । સિંહ નખોવતી હાથીઓને ફાડે છે A lion tears elephants by means of nails

અગ્નિના ગૃહમ્ દહતિ । દેવતાથી ધરને બાળે છે He burns the house with fire

વુધ શાસ્ત્રે તત્ત્વમ્ અવગચ્છતિ । ડાહ્યા માણસ શાસ્ત્રોથી સત્ય જાણે છે A wise man knows the truth by the Shastras

યોધા પત્તિભિ ગચ્છતિ । યોધો પાળાઓ સાથે જાય છે A warrior goes with foot-soldiers

બાલ્યા પાદાભ્યામ્ ધાવન્તિ । બાળકો પોતાના બે પગવળી દોડે છે Children run with their feet

પુણ્યેન હરિમ્ પश्यति । પુણ્યવડે ઇશ્વરને જુએ છે He sees God by merit

હરિ રામ કરેણ આહ્વયતિ । હરિ રામને હાથવળી બોલાવે છે Hari calls Rama by the hand

રામ કવિભિ ગવણમ્ જયતિ । રામ પાદરાવડ રાવણને જીતે છે Rama conquers Ravana by the help of monkeys

માત્રેણ કૌશિક અસ્મિ । મોત્રથી હું કુશના કુળનો છું I am a descendant of Kusha by race

જીવ દુઃખેન મુહ્યન્તિ । પ્રાણી દુખથી મોઢ પામે છે A man faints with misery

ઈન્ધને ઓદનમ્ પચતિ । યજ્ઞતણ્ણથી બાત ગરે છે He cooks rice with fuel

રામ શરીરને જવાહીરથી શણગારે છે રામ શરીરમ્ મણિભિ ભૂષયતિ । રામ શરીર મણિમિર્મૂષયતિ ।

માણસ નહે ઈથી બેસે છે જન મુખેન વદતિ । જનો મુખેન વદતિ । મનુષ્યા ગરીરાને અત્રવડે પોષે છે મનુષ્યા શરીરાણિ અન્નેન પુષ્યન્તિ । મનુષ્યા શરીરાણ્યન્નેન પુષ્યન્તિ ।

તેઓ માટે બોળ સર્પ જાય છે શીર્ષં મારાન્ વદન્તિ । શીર્ષં મારાન્ વદન્તિ ।

હરિ યત્નોથી ઋષિને પ્રસન્ન કરે છે હરિ યત્નૈ ઋષિમ્ પ્રીણયતિ ।
હરિયત્નૈઋષિં પ્રીણયતિ ।

રામ મેટોથી પ્રસન્ન થાય છે નૃપા ઉપહારૈ તુષ્યન્તિ । નૃપા
ઉપહારૈસ્તુષ્યન્તિ ।

ગ્ધો સાચાથી ચાલે છે રથો ચન્ત્રૈ ચલન્તિ । રથા ચન્ત્રૈશ્ચલન્તિ ।
બ્રાહ્મણે દેવને બે મેટોથી આવાહન કરે છે બ્રાહ્મણા દેવમ્ સૂક્તા-
ભ્યામ્ આહ્વયન્તિ । બ્રાહ્મણા દેવ સૂક્તાભ્યામાહ્વયન્તિ ।

ત્રિધ પ્રમણે ધર્મને પૂજે છે વિધિના ઈશ્વરમ્ યજતિ । વિધિને
શ્વર યજતિ ।

રામને બે મેટોથી પ્રાય છે રામમ્ શ્લોકાભ્યામ્ શસતિ । રામ
શ્લોકાભ્યા શસતિ ।

માણસ શત્રુને તળવારથી મારે છે જન અરિમ્ અસ્તિના તાડયતિ ।
જનોઽરિમસ્તિના તાડયતિ ।

રામ સારથિ સાથે જાય છે રામ સારથિના સહ ગચ્છતિ ।

સરોવર કમળોથી શોભે છે કાસાર કમલૈ વિરાજતિ । કાસાર
કમલૈર્વિરાજતિ ।

લોક ધણા જવાહિરથી પણ રાજ થતા નથી જના પ્રમૂતૈ મણિમિ
અપિ ન તુષ્યન્તિ । જના પ્રમૂતૈર્મણિભિરપિ ન તુષ્યન્તિ ।
અમે રથે ગામ જઈએ છીએ રથેન ગ્રામમ્ ગચ્છામ । રથેન ગ્રામા
ગચ્છામ

દેવાને બધાઓથી પ્રસન્ન કરે છે દેવાન ચલિમિ પ્રીણયતિ ।

વાય માસ પર જીવે છે વ્યાઘ્ર માસેન જીવતિ વ્યાઘ્રો માસેન જીવતિ
તે મનથી ધર્મને ચિતવે છે ચિત્તેન ઈશ્વરમ્ ચિન્તયતિ । ચિત્તેન-
શ્વર ચિન્તયતિ ।

દ્વિ વજીરતી પર્વતોને પ્રહારે છે દ્વિ વજ્રેણ પર્વતાન્ પ્રહરતિ ।
દ્વિ વજ્રેણ પર્વતાન્ પ્રહરતિ । પર્વતાન્ ને બાલે વર્ષસેષુ પશુ
થાય છે

આ પાણીથી ઉગે છે વૃક્ષા જલેન રોહન્તિ । વૃક્ષા જલેન રોહન્તિ ।

વાદરા રૂળથી સતોષ પામે છે કપય ફલે તુલ્યન્તિ । કપય
ફલેસ્તુલ્યન્તિ ।
વસત વક્ષોને પાદગ્રથી શોભાવે છે વસન્ત વૃક્ષાન પર્ણે મૂષયતિ ।
વસન્તો વૃક્ષાન પર્ણેર્મૂષયતિ ।
તળાવે સૂર્યથી શોભાય છે કાસારા રવિણા શુલ્યન્તિ । કાસારા
રવિણા શુલ્યન્તિ ।
માથુ ભારથી નમી બળ છે શીર્ષમ્ ભારેણ નમતિ શીર્ષમ્ ભારેણ
નમતિ ।

પાઠ ૮ મો. નિયમો.

ક્રોધ, ક્રોહ, ર્જિયા અને અસૂયાના નાતક ક્રિયાપદોની સાથે જે
મનુષ્ય અથવા વસ્તુ પ્રતિ કેાધ વગેરે દર્શાવવામાં આવે છે તેની ચોથા
પિભક્તિ આવે છે, જેમકે તે હરિપત્ર કેાધે ભરાય છે હરયે કુલ્યતિ ।

દા (ચચ્છ) ની સાથે જેને અપાત્ર હોય તરી ચોથા પિભક્તિ આવે
છે, જેમકે બ્રાહ્મણને નિષ્ક આપુ છુ બ્રાહ્મણેભયો નિષ્કાન્ ચચ્છામિ ।

ક ક કે ચ્ ની પછી કેાધ ધેષ ક્ ચ્ કે ચ્ને બદલે ગ મુકાય છે
વ્યબન કે સ્વરથીશ્ચર
ધતો શબ્દ આવે તો ।

ચ્ ક કે ચ્	"	"	ચ્ છ કે ચ્	"	જ્ "
દ્ દ કે દ્	"	"	દ્ ઠ કે ઢ	"	ઢ "
ત્ થ કે થ્	"	"	ત્ થ કે થ્	"	દ્ "
પ્ ફ કે પ્	"	"	પ્ ફ કે પ્	"	જ્ "

(આમા ત્ ને બદલે દ્ થાય એવા દાખલા નળીવાર આવે છે)
જેમકે લોધ્+ધિ=લોધિ, આચ્+શ્ચલૌ=આજ્ચલૌ, સ્તદ્+મ્યામ્=
સ્તદ્મ્યામ્, ઉપાનશ્+મિ=ઉપાનશ્ચિ નગરાત્+આગચ્છતિ=નગરા
દાગચ્છતિ, ક્રીપાત્+ક્રીપમ્=ક્રીપાદ્ક્રીપમ્, ગુપ્+મ્યામ્=ગુબ્મ્યામ્

મગલ+આ=મગલતા આ શબ્દોના આ ઝી અને ફે એ પ્રત્યયો
મરુત+ઔ=મરુતૌ છે પણ સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દો નથી માટે
જગત્+ઈ=જગતી । તુ નો દ્ થયો નથી

જેના પ્રાપ્તિ નામ અથવા સ્વસ્તિ યોલીએ તેના નામની ચોથી
વિભક્તિ આવે છે જેમકે દેવેભ્યો નમ સ્વસ્તિ હરયે

વિનારી સાથે છઠી વિભક્તિને બદલે પીછ, ત્રીછ કે પાંચમી
વિભક્તિ આવે છે

જુ ક્રિયાપદની સાથે જે પૈસાનો મગવાર હોય તેના નામની ચોથી
વિભક્તિ આવે છે જેમકે રામાય નિષ્કાન્ ધારયતિ ।

(૧) વાચ્, પચ્, વણ્, વ્રજ્ અને જિ આટલા ધાતુઓને બે
કર્મ આવે છે

(૨) તેમજ ની, હ, કૃષ્ અને વહ્ આ ધાતુઓને પણ બે કર્મ
આવે છે

વાચ્ વગેરે ધાતુઓનો સહભેદ નો, હ વગેરે ધાતુઓના સહભેદથી
બુદ્ધી રીતે થાય છે તે માટે ૧૨ મા પાઠના સહભેદના નિયમોના નિયમ છે
વાક્યો.

હરિ બ્રાહ્મણેભ્ય નિષ્કાન્ ચચ્છતિ । હરિ બ્રાહ્મણને નિષ્ક આપે
છે Hari gives Nishkas to Brahmanas

મનુષ્ય ગ્રામાય ગચ્છતિ । માણસ ગામ જાય છે The man goes
to a village

કલ્યાણાય હરિમ્ ભજતિ । કલ્યાણને માટે હરિને બળે છે He
worships Vishnu (or Indra) for welfare

ફલેભ્ય ગચ્છામિ । ફળો માટે જાઉં છું I go for fruits

હરયે નૃપતિ કુપ્યતિ । હરિપર રાજા ક્રોધે છે A king beco-
mes angry with Hari

મોલકેભ્ય ચાલ સ્પૃહયતિ । લાડુની બાગડ સ્પૃહા કરે છે A
child desires sweet balls

નગરાત્ આગચ્છતિ । તે શહેરમાંથી આવે છે He comes from
the town.

અશ્વાત્ પતતિ । તે વેડા પરથી પડે છે He falls from the horse

અતિથિભ્ય અન્નમ્ ચચ્છતિ । પરી શુભોને અન્ન આપે છે He gives food to guests

તિલેભ્ય માણન પ્રતિચ્છતિ । તનને ખાંચે અડદ આપે છે He exchanges pulse for sesamum

આચાર્યા આસનેભ્ય ઉત્તિષ્ઠન્તિ । આચાર્યો આસનપરથી ઉઠે છે Preceptors get up from their seats

વધાત્ વિના ઝરિ ન શમ્યતિ । માર્યા વિના શત્રુ શાત થતો નથી The enemy is not calm without killing

રવે લોક સુખમ્ અધિગચ્છતિ । સુર્યથી લોક સુખને મેળવે છે The world obtains happiness from the sun .

નૃપ પ્રાસાદાત્ જનમ્ પદ્યતિ । રાજા મહેનપરથી લોકને જુએ છે The king sees people from the palace

શિષ્યાય શાસ્ત્રમ્ ઉપદિશતિ । તે શિષ્યને શાસ્ત્ર શિખવે છે He teaches science to his pupil

કલિભ્ય ડુ ક્ષાનિઉદ્ભવન્તિ । કલ્યાણથી દુ ખો ઉપજે છે Miseries are produced from quarrels

ગજા શિખરાત્ પતન્તિ । હાથઓ શિખરપરથી પડે છે Elephants fall from the top

સાર્ય દ્વીપાત્ દ્વીપમ્ અટતિ । વ્યાપારીનું ટોળું બેટ બેટ ભટકે છે A caravan wanders from island to island

રામ. મૃત્યમ્ ક્રોધાત્ તાડયતિ । રામ આક્રોધને ક્રોધથી મારે છે. Rama beats the servant through anger

નગરમ્ વમાત્ યોજનમ્ । શહેર જંગલથી આઠ માઇલ છે The town is eight miles from the forest

દેવેભ્ય નમઃ દેવોને પ્રણામ Bow to the Gods

સ્વસ્તિ હરયે । હરિને સ્વસ્તિ હરિનું કલ્યાણ થાઓ, Fare it well with Hari

बराहा पल्लवलेभ्य उत्तिष्ठन्ति । उद्धरे आभोजीयाभाथी नीङ्गे છે
Hogs rise from puddles

ચિનય સુખાય મયનિ । વિવેક સુખને માટે છે વિનયથી સુખ થાય
છે Modesty leads to happiness

હરિ રામાય નિષ્કાન્ બારયતિ । હરિને રામનુ નિષ્કાન્તુ દેવુ છે
Hari owes nishkantas to Rama

(હવેથી ઇશ્વર વાક્યોનું સરકત કરતી વખતે જેમા રહેલી સધિ
થતી હોય તે વાક્યને સવિ સાથેજ આપીશુ)

રામ જન્મવા માટે ખેર જાય છે રામો મોક્ષમાય ગૃહ ગચ્છતિ ।

હાડપરથી ફોા પડે છે વૃક્ષેભ્ય ફલાનિ પતન્તિ ।

હૃ જન્યકાને પેસા આપુ છુ યાચકેભ્યો દ્રવ્ય ચચ્છામિ ।

હરિને અશ્વપતિનુ સોનુ દેવુ છે હરિ અશ્વપતિને સો ધારે છે હરિ
અશ્વપતયે શતમ ધારયતિ । હરિરશ્વપતયે શત ધારયતિ ।

હાથે માણસ મોક્ષ માટે ઇશ્વરને બળે છે પ્રજા મોક્ષાય ર્શ્વરમ
યજતિ । પ્રજો મોક્ષાય ર્શ્વર યજતિ ।

સેનાપતિસિધ ઇશ્વરને ગ મોગામ લાખજાય છે સેનાપતિ સૈનિકાન્ ગ્રામાત
ગ્રામમ્ નયતિ । સેનાપતિ સૈનિકાન્ ગ્રામાદ ગ્રામ નયતિ ।

આલશ્ચે રાજાઓનેથીદ્રવ્ય મેળવેછે બ્રાહ્મણા નૃપેભ્યો ધનમધિ ગચ્છન્તિ
પહાડ હરિયાપરથી જે કોશ પર છે પર્વત સમુદ્રાત ક્રોશૌ અસ્તિ ।

પર્વત સમુદ્રાત ક્રોશાવસ્તિ ।

ક્રોશૌ (પહેલી વિભક્તિ)અથવાક્રોશયો (સાતમી વિભક્તિ) બ ને ચાલેછે
હરિ ક્રુલે માટે વાડીએ જાય છે હરિ પુષ્પેભ્ય ઉચાનમ્ ગચ્છતિ ।

હરિ પુષ્પેભ્ય ઉચાન ગચ્છતિ

દુ ખ પાપથી નીપજે છે દુસ્ત્ર પાપાદુદ્ધવતિ ।

દેવો પાપીઓને રાગમાથી ફે કે છે લેખા પાપાન્ સ્વર્ગાત્ક્ષિપન્તિ ।

રામ પોતાના કામથી ચુકે છે રામ સ્વકૃત્યેભ્ય પ્રમાદયતિ ।

તે બે દગજામાથા ચોખા આજે છે રાશિભ્યા તળડુલમાનયતિ ।

શિષ્યો આચાર્યોથી જ્ઞાન મેળવે છે શિષ્યા આચાર્યેભ્યો
જ્ઞાનમધિગચ્છન્તિ ।

રામ રાજ્યોને શત્રુઓથી રક્ષે છે નૃપ રાજ્યાનિ અરિભ્ય. રક્ષન્તિ
 નૃપ રાજ્યાન્યરિભ્યો રક્ષન્તિ ।
 રાજ્ય ગાદીપરથી સેનાપતિને કહે છે નૃપ આસનાત સેનાપતિ કથયતિ ॥
 તે આગસમાથી પશુ પશુ ખસતો નથી જાડયાત્પદમપિ ન ચલતિ ।
 તે વિનયથી શૂંગે ઉભો છે વિનયાત મૂક તિષ્ઠતિ ।
 વિનયાદ મૂકસ્તિષ્ઠતિ । વિનયાદ્વૈન મજતિ ।
 હું રાડીમ થી પાછો આવું છું ઉચ્ચાનાત પ્રત્યામચ્છામિ ।
 ખેડતો અનાજ માટે ખેતર ખેડે છે કુલોચકા ધાન્યાય ક્ષેત્ર કુલન્તિ
 છાન્દસે પિતા કનેથી પૈ । મેળવે છે પુત્રો જનકાશ્રમમધિગચ્છતિ ।
 શૂર્ણ અજ્ઞાનને લીધે મળે છે મૂર્ખા અજ્ઞાનાત જલપતિ । મૂર્ખા
 અજ્ઞાનાશ્ચરન્તિ ।
 હુકમે તજાવમાથી પાણી પીએ છે વરાહા કાસારાત જલમ પિવન્તિ
 વરાહા કાસારાજ્જલં પિવન્તિ ।
 આકાશમાથી તારા ખરે છે આકાશાત તારકાણિ પતન્તિ ।
 કવિઓનું કવિયાણુ થાયો સ્વસ્તિ કવિભ્ય ।

પાઠ ૯ મો.

પ્રિય dear તથા પશ્ચાત્ after ની સાથે છટ્ટી પિલકિત આવેછે
 Rama is dear to Krishna રામ કૃષ્ણસ્ય પ્રિય ।
 Govind is dear to Lakshmana ગોવિન્દો લક્ષ્મણસ્ય પ્રિય ।
 After a day દિવસસ્ય પશ્ચાત્
 After a month માસસ્ય પશ્ચાત્
 After childhood, વાલ્યસ્ય પશ્ચાત્

વાક્યો.

નૃપ નરાજામ્ પાલક । રાજ્ય માણુસોને પાળનાર છે A King is
 the protector of men
 સમુદ્રસ્ય અલમ્ લવણમ્ દરિયાનું પણી ખાર હેય છે The
 water of the sea is salt

દેવસ્ય પ્રસાદેન જીવામિ । હું ઇશ્વરની કૃપાથી જીવું છું I live
by the grace of God

શાસ્ત્રાણામ્ તત્ત્વમ્ પ્રજ્ઞ વોધતિ । શાસ્ત્રોત્તુ તત્ત્વ પ્રજ્ઞો માણસ જાણે
છે A wise man knows the truth of the sciences

વીરયો યુદ્ધમ્ ભવતિ । મે જોદા રત્ને લડાઈ થાય છે There
is a fight between the two warriors

વારીણામ્ નિધિ ઉદ્ધિ । જળનો ભંડાર મહાસાગર છે The ocean
is the store of waters

આસનેષુ ઉપવિશન્તિ । તેઓ પેતાના આસનોપર બેસે છે They
sit on their seats

ગિરે શિશ્વરાત વૃષ પતતિ । પર્વતની ટોચપરથી બળદ પડે છે
The bullock falls from the top of the mountain

કાસારે કમલાનિ ઉદ્ભવન્તિ । તળાવમાં કમળો થાય છે Lotusess
are produced in a lake

ગજાનામ્ વૃથમ્ ચરતિ । હાથીઓનું રેળું જાય છે A herd of
elephants goes

ગ્રીષ્મે સૂર્યસ્ય પ્રકાશ ચઢ મયતિ । ઉન્હાળામાં સુર્યનો તાપ
સખત હોય છે The light of the sun becomes fierce
in the summer

[વર્ણનામ્ બ્રાહ્મણ શ્રેષ્ઠ વર્ણોમાં બ્રાહ્મણ શ્રેષ્ઠ છે Brahmin is
the best of all the castes

પ્રવચીનામ્ વચનમ્ પ્રમાણમ્ । ઋષિઓનું કહેવું પ્રમાણ છે The
saying of sages is an authority

શઠાનામ્ ચરિતમ્ ગર્હ્યમ્ । હુન્ન્યાઓનું આચરણ નિન્દવા જેવું છે
The conduct of rogues is censurable

કવય લોકેષુ વીરાણામ્ પરાકમાન પ્રચયન્તિ । કવિઓ લોકોમાં
યોદ્ધાના પ્રરૂપો પ્રદટ કરે છે Poets publish the exploits
of warriors among the people

હરે પુસ્તકમ્ કઠ અસ્તિ । હરિ પુસ્તક ક્યા છે ? Where is Hari's book ?

નગરે જના વસન્તિ । શહેરમા લોકો રહે છે People dwell in a town

રામસ્ય પુત્રા ગ્રામમ્ ગચ્છન્તિ । રામના છેકરા ગામ જાય છે Rama's son goes to a village

વનૈશ્વ શ્વાપદા સન્તિ । જંગલોમા શિકારી પશુઓ હોય છે There are beasts of prey in forests

આચાર્યા શિષ્યાણામ્ ધમમ્ કથયન્તિ । અત્યાર્યો શિષ્યોનો ધર્મ કહે છે Preceptors tell the duty of their pupils

મનુષ્યાણામ્ વ્યાધય અમરેન નશ્યન્તિ । માણસોના રોગો આપધથી નાશ પામે છે Diseases of men perish by medicine

રામસ્ય સારથિ સુમન્ત્ર વનમ્ રણમ્ નયતિ । રામનો સારથી સુમન્ત્ર વનમા રથ લઇ જાય છે Rama's charioteer Sumantra leads the chariot to the forest

ચન્દ્રસ્ય પ્રકાશ જનાનામ્ આહ્લાદક ભવતિ । ચન્દ્ર અજન્માળ માણસોને આનંદ આપનાર હોય છે The light of the moon is delighting to men

ગિરિષુ સિંહા વસન્તિ । પહાડોપર સિંહો રહે છે Lions dwell on mountains

નૃપતિ ઝરીણામ્ સૈનિકાન્ જયતિ । રાજા શત્રુઓના સિપાઇઓને જિતે છે The king conquers the soldiers of his enemies

યોધસ્ય પાળૌ સ્ત્રજ અસ્તિ । યોદ્ધાના હાથમા તરવાર છે There is a sword in the hand of the warrior

યતીનામ્ ચિત્તમ્ ધૂર્જટૌ અસ્તિ । યોગીઓનું ચિત્ત શિવમા છે The mind of ascetics is in the god Shiva

હમિના એ છેકરાઓની ચાલ વખાણવા લાયક છે હરે: પૂત્રયોગ્ચાર પ્રશસ્ય ।

(સંસ્કૃતમાં નિરોપણને વિરોધની ભતિ મિલકત અને વચન બાન તે પ્રમાણે આચાર નરણતિ પહેલી વિલક્ષિતુ એક વચન છે નેવી પ્રશસ્ય નુ નરણતિ પહેલીનુ એક વચન પ્રશસ્ય નાપયુ છે)

ધરેમાં દીરા છે ગૃહેષુ લીપા સન્તિ ।

જલો કુબેરના ચાકર છે ચક્ષા ધનપતેર્મ્યા સન્તિ ।

વાત્સના પુછડા લામા હોય છે કપીના લાગૂલાનિ લીર્ષાણિ ।

[આ ૧૧૪માં લીર્ષાને ભતિ, વિભક્તિ અને ચત્ર લાગે છે કારણ કે લીર્ષા એ લાગૂલનુ નિરોપણ છે]

કનિઓમાં કલિદાસ પડે છે કલિષુ કલિદાસ પ્રથમ ।

માણસને નોકર ગામડે ભય છે જનસ્ય કિંકરો ગ્રામ ગચ્છતિ ।

ગામ મહેતોમાં ગહે છે નૃપા પ્રાસાદેષુ વસન્તિ ।

ધનવતો હવેલીમાં ગહે છે ધનિકા હર્મ્યેષુ વસન્તિ ।

રમ માણસો ગમે છે ગમે નરાણા શ્રેષ્ઠ ।

સરોવરેનુ પાણી ખાઈ છે કાસારાણા જલ લવણમ્ ।

પરજાના શિખરેના અરક છે ગિરીના શિખરેષુ હિમમસ્તિ ।

ચોર પ્રત્યક્ષનુ ધન ચોરે છે સ્તેનો વ્રાહ્મણસ્ય ધન ચારયતિ ।

વાડીયોની શોભાથી હુસતોય પાશુ છુ ઉષ્માના સોન્દર્યેન તુલ્યામિ ।

તે ઝાડનુ પાદ આણે છે વૃક્ષસ્ય પર્ણમાનયતિ ।

હુ દેવનામાં ધી નાણુ છુ અમૌ ધૃત ક્ષિપામિ ।

ખલાસીઓનુ વેર લગાડનુ કારણુ છે નાવિકાના ઘેર મુદ્ધસ્ય કારણમ્ ।

મૂખનુ ઓસડ નહી મુર્ચ્છસ્ય ઔષધમ્ ન । મુર્ચ્છસ્યૌષધ ન ।

હે હરિ ! લોકો સમ્યક્તાથી સતોય પામે છે હરે જના વિનયેન તુલ્યન્તિ

વાદળા આકાશમાં ફરે છે મેઘા આકાશે સ્તરન્તિ ।

યોગિઓને વાસ જગતમાં હોય છે ચતીના વાસો વનેષ્વસ્તિ ।

મહાસાગરમાં ધણુ જવાદિર હોય છે ઉદયૌ પ્રમૂતાનિ રત્નાનિ સન્તિ ।

વાડીમાં પુલો વૃક્ષોને શણગારે છે ઉષ્માને કુસુમાનિ વૃક્ષાન્ મૂલયન્તિ ।

ડ હા માણસ મનમાં કોઈને અવકાશ આપતો નથી પ્રજ્ઞશ્રિતે ક્રોધાય (અથવા ક્રોધસ્થ) અવકાશમ્ ન ચચ્છતિ । પ્રજ્ઞશ્રિતે ક્રોધા-ચાવકાશ ન ચચ્છતિ ।

મધ્યર પાણીઓના પાપોને માફ કરે છે હૃદયર પાપાના પાપાનિ ક્ષામ્યતિ ।

પાણીમાં કમળો ઉગે છે જલે કમલોનિ રોહન્તિ ।

પાઠ ૧૦ એ.

જ અને જા એ બે અવ્યયો જે બે શબ્દો અથવા વાક્યોને જોડે અથવા છુટા પાડે તે દરેક રાષ્ટ્ર અથવા વાક્યની પડી દરેક વખત વપરાય છે જેમકે હરિશ્ચ ગોવિન્દશ્ચ અથવા હરિર્ગોવિન્દશ્ચ, હરિ-ગ્ચછતિ જ રામ આગચ્છતિ જ અથવા હરિર્ગચ્છતિ રામ્ આગ ચ્છતિ જ પાછળના વાક્યોને છેડ જ ન મૂકતા એક શબ્દ છેડીને પણ કોઈ વખત મુકાય છે જેમકે હરિર્ગચ્છતિ રામચ્છાગચ્છતિ ।

ક્રિયાપદના કર્તાનું કળ કર્તાને પોતાને મળે છે ત્યારે આત્મનેપદ વપરાય છે અને બીજાનું મળે છે ત્યારે પરસ્મેપદ વપરાય છે

સંસ્કૃત શ્રી મહારાષ્ટ્રે આ નિયમને ખાસ કરી પાળ્યા નથી તોપણ પરસ્મેપદ ને પારકાને માટે ‘પદ’ કેમ કહે છે અને આત્મનેપદ ને આત્મને= પોતાને માટે પદ કેમ કહે છે તે સવાલના જવાબમાં આ બ્યાકરણશાસ્ત્રી સ્પષ્ટીકરણ કરવાનો રીતગીત છે

પચતિ He cooks (for another)

પચતે He cooks (for himself)

સંસ્કૃતમાં કેટલાક ધાતુઓ માત્ર પરસ્મેપદી છે, કેટલાક ધાતુઓ માત્ર ‘આત્મનેપદી’ છે અને કેટલાક બંને પદના છે (ઉભયપદી) છે

ઉભયપદી ધાતુના દાખલા - જિ, ની, યજ્ વગેરે

જયતિ-જયતે, પચતિ-પચતે, નયતિ-નયતે વગેરે

દશમાં ગણના ધાતુઓ ધણુ ખર બંને પદના છે કથયતિ-કથયતે, ચોરયતિ-ચોરયતે, ગણયતિ-ગણયતે વગેરે

દશમા ગણના યોગા ધાતુઓ માત્ર આત્મનેપદી છે તેમા મૃગ્ to seek અને મન્ત્ર to consult, to give secret advice પ્રાક્રમરમા આવેલા છે

હ્રસ્વ ઝકારાત છઠા ગણના ધાતુઓને મળુની નિશાની લગાડતા પહેલા અત્ય ઋ ને બદલે રિજ મુકાય છે જેમકે ઋ+અ=ઋચ, ણ+અ=ઋચ, મૃ+અ=ઋચ

આત્મનેપદી ધાતુઓના રૂપો -

આ રૂપો તૈયાર કરતા પૂર્વે ૧૨ મા પાઠને ડેડે આપેલા સ્મયે, સ્મયાવહે વગેરે રૂપો તૈયાર કરવા

પહેલા ગણના ધાતુના રૂપ સ્મયે, સ્મયાવહે ની પેઠે લેવા જેમકે રૂંચે, રૂંચાવહે etc

ચોથા ગણના ધાતુને જ લગાડીને તેના રૂપ પછુ સ્મયે, સ્મયાવહે ની પેઠે લેવા જેમકે ચુચ્યે, ચુચ્યાવહે, ચુચ્યામહે etc

છઠા ગણના ધાતુને જ લગાડીને તેના રૂપ પછુ ઐમજ લેવા જેમકે ઋચે, ઋચાવહે, ઋચ્યામહે, ઋચસે etc

અને દશમા ગણના ધાતુને જ લગાડી તેના રૂપ પછુ ઐમજ લેવા જેમકે ચોરચે, ચોરચાવહે, ચોરચ્યામહે etc

હ્રસ્વ અને ઐજ અર્થના બીજા ધ્યાપદોની સાથે પ્રસન્ન થનાર અથવા સતોષ પામનારની ચોથી નિલકિત આવે છે જેમકે આગકને હચે છે It pleases the child બાલકાચ રોચતે

વાક્યો.

દેવમ્ વન્દે । હું દેવને નમુ છું I salute God

મયમ્ શઙ્કતે । તું જોખમની શંકા રાખે છે Thou suspectest danger

હૃદયમ્ મયાત વેપતે । હૃદય બીકથી ધડકે છે The heart trembles through fear.

સૂર્ય પ્રકાશતે । રવિ પ્રકાશે છે The sun shines

વ્યાઘ્રઃ ત્રિયતે । વાઘ મરે છે, A tiger dies

અસત્યમ્ ભાષતે । તુ જ્યુઃ જોતે છે Thou speakest false hood

હરે ઉદ્યમમ્ જ્ઞાત્વે । હં હરિના ઉદ્યોગને વખાણુ છું I praise the industry of Hari

પુસ્તકાનિ મૃગયસે । તુ પ્રયો શોધે છે Thou seekest looks
ધીર અરિમ્ નિષૂદ્ધયતે । જોધી શત્રુને હણે છે A warrior kills an enemy

મોદક બાલકાય રોષતે । લાડુ બાળને લાવે છે Sweetmeat pleases a child

કટ કુચ વર્તતે સાદડી ક્યા છે । Where is the mat

મણિકાર મળીન પરીક્ષતે । ઝવેરી ઝવેર પારખે છે A jeweller examines jewels

પુત્રસ્ય લાભેન મોદતે । તે પુત્રની પ્રાપ્તિથી હર્ષાય છે He rejoices at the getting of a son

વુધ મોક્ષમ્ લભતે । ગદ્યા માથુસ મોક્ષ મેળવે છે A wise man gets absolution

હે રામ વિનયેન સુષ્ટુ યોમસે । હે રામ તુ વિનયવડ ઠીક શોભે છે O Rama, modesty well becomes thee

જ્ઞાનાત્ સુખમ્ યાવતે । જ્ઞાનથી સુખ ઉપજે છે Happiness results from knowledge

નારાયણે રામસ્ય સ્નેહ વર્ધતે । નારાયણ પર રામનો સ્નેહ વધે છે Rama's affection for Narayana increases

નૃપ જનાનામ્ કલ્યાણાય ચતતે । રાજા મનુષ્યોના કલ્યાણને માટે ચત્ત કરે છે A King strives for the welfare of his people

શિષ્ય આચાર્યમ્ સેવતે । શિષ્ય આચાર્યની સેવા કરે છે A Pupil serves his preceptor

રામ વિશ્વામિત્રાત્ અસ્ત્રાણિ શિક્ષતે । રામ વિશ્વામિત્ર કનેથી અસ્ત્રો શીખે છે Rama learns (the use of) missiles from Vishvamitra

(ગમે તેવો પદાર્થ જેવું કે તણખનું લઇને મત્ર લાણે અને તથા જેના મત્ર લાણ્યો હોય તે પદાર્થ વર્ષાવે અગ્નિનો મત્ર લાણ્યો હોય તો અગ્નિનો વર્ષાદ વર્ષે અને એ પરથી તે અત્ર અગ્ન્યત્ર કહેનાય છે આ પ્રમાણે વાત્વત્ર, નાગાત્ર વગેરે માટે સમજવું)

સદાચારેણ મનુષ્ય સ્વાસ્થ્યમ્ લભતે । મહાચરણથી માણસ શાંતિ મેળવે છે A man gets peace by good conduct

પુત્રસ્ય દુરાચારાત્ સુખમ્ ન આશંસે । છેકરાના દુરાચરણને લીધે સખતી હું આશા રાખતો નથી I do not hope for happiness from the bad conduct of my son

દેવાનામ્ અર્ચનમ્ આરભે । દેવતાઓનું પૂજન આરંભુ છું I begin the worship of gods

પ્રવલેન વાતેન અપિ ઈર્ષત ન કમ્પતે । જમરા વાયુથી પણ પર્વત ડગતો નથી A mountain does not shake even by strong wind

ઈશ્વરસ્ય ધ્યાને રમે । હું ઈશ્વરના ધ્યનમાં આનંદ પામુ છું I enjoy pleasure in the meditation of God

હું ન્યાયના અભ્યાસને આરંભુ છું ન્યાયસ્વાધ્યયનમારભે ।

તુ હું ખ મહે છે ક્ષેત્રો સહસે ।

કૃષ્ણ છેત્રાઓની સાથે રમે છે કૃષ્ણો વાલી સહ રમતે ।

ગાડ હાલે છે વૃક્ષ કમ્પતે ।

તુ રાજાને મેવે છે નૃપ સેવસે ।

હું પસા મેળવું છું ધન વિન્દે ।

તે ઋષિઓને નમે છે ઋષીન્ વન્દતે ।

શેષો શત્રુઓ જોડે લહે છે વીરોડરિમિર્ચયતે ।

તુ ધનામ તકાસે છે પારિતોષિકમપેક્ષસે ।

મિત્રોના કલ્યાણમાં હર્ષ પામુ છું મિત્રાણા કલ્યાણે મોદે ।

તુઓ નામના હુકમને ધિક્કારે છે શઠો નૃપસ્યાદેશાનવધીરયતે ।

હુ વાદર બેઠે હુ કપિમીક્ષે ।

રામ અસખ્ય ગુણોથી શોભે છે રામોડસત્યગુણે શોભતે ।

તે ઇશ્વરના ભયથી બુદ્ધ બોવતો નથી । ઈશ્વરસ્ય મયાદસત્ય ન માયતે ।

ચન્દ્રનું બિંબ શુદ્ધ પદ્મમાં પડે છે ચન્દ્રસ્ય વિમ્બ શુક્લપદ્મે વર્ધતે ।

પાપી મિત્રો તરફથી પણ વહેમાન છે પાપો મિત્રાણ્યપિ શઙ્કતે ।

ઝાડ ફળોના આવરાથી શોભે છે વૃક્ષ ફલાનામુદ્ગમેન શોભતે ।

પાપથી અધ્યાત્મિક નાશ નિપજે છે પાપાદાધ્યાત્મિકો નાશો જાયતે ।

(આધ્યાત્મિક=જીવની સારી ગતિનો) તે રતો શોધે છે રત્નાનિ મૃગયતે ।

ધણખરૂ માણસ દ્રવ્યને માટે ચત્ર કરે છે પ્રાયો મનુષ્યો દ્રવ્યાય ચત્રતે ।

ભક્તનું ઇશ્વરનું પૂજન ગમે છે ભક્તાયેશ્વરસ્યાર્ચન રોચતે ।

હુ શિક્ષાની ખીકથી કંપુ છુ વણ્ડસ્ય મયાત્રેપે ।

આચાર્યકનેથી ધન રીપુ છુ આચાર્યાદ્યમે શિક્ષે ।

કવિ રાગને વખાણે છે કવિર્નૃપ શ્લાઘતે ।

શત્રુઓના બાણોથી મરુ છુ અરીણા વાણૈર્નિયે ।

પાઠ ૧૧ મો.

વાક્યો.

બ્રાહ્મણ મીઠકાનું સ્વાદન્તે । અભણો લાડુ ચામે છે Brahmins taste sweet balls

મિશ્રુકો ધનિકમ્ દ્રવ્યમ્ ચાચેતે । બે ભિખારીઓ પૈસાદારકનેથી

પૈસા મામે છે Two beggars beg the rich man money

સ્વીયાનુ ગુણાન્ કલ્પયે । તમે બે પોતાના ગુણોને વખાણો છે

You two flatter your own merits

ઉષોગાત્ ધનમ્ લભષ્વે । તમે ઉદ્યોગથી પૈસો મેળવો છે You

get wealth from exertion

વૃથા પ્રગલ્ભષ્વે । તમે નકામી ખડાઈ મારો છે You swagger

in vain

बुधा मोक्षम् विन्दन्ते । अथा भाग्ये मोक्ष मेजवे ॐ Wise men
obtain absolution

कपटम् शङ्केथे । तमे ये कपटतो नहेम गण्ये ॐ You two
suspect fraud

नरा मित्राणाम् अभ्युदये मोदन्ते । भाग्ये मित्रेणी सपतिभा
हुरभाय ॐ Men rejoice at the prosperity of friends
मुनीन् अभिवाद्यावहे । ऋषिभ्यो नमः ॐ नमो ॐ धीमे, We
two salute sages

मूर्खाणाम् वैरात्यम् न सहामहे । मूर्खान् असह्यपद्यु अमे सहन
करती नथी ॐ We do not endure the impudence of
fools

वृक्षेषु कुसुमानि वर्तन्ते । अत्रापि ॐ ॐ There are flowers
on the trees

आचार्यस्य निर्देशम् अनुदध्यध्वे । तमे आचार्यनी आज्ञा माने ॐ
You obey the direction of your preceptor

भृत्यानाम् अपराधान् क्षमामहे । अमे नोकरेणा अपराधो भाङ्
हरीमे शीमे We forgive the faults of our servants

रामस्य नयने स्पन्दते । रामनी मे आणो शरके ॐ Rama's two
eyes throb

आकाशे विहगा व्रजन्ते । आकाशमङ्गपक्षीमे ॐ ॐ Birds fly
in the sky

जना कृष्णस्य चातुर्येण विस्मयन्ते । भाग्ये कृष्णनी अतुराधधी
विस्मय पागे ॐ Men wonder at the skill of Krishna
देवस्य आराधनाय गानम् आरभामहे । अमे देवनी प्रसन्नता भाटे
(देवने प्रसन्न करवाने) गायन आरम्भमे ॐ धीमे We commence

singing for the propitiation of (to propitiate) God.
दिवा तारकाणि न प्रकाशन्ते । दिवसे तारा यणकता नथी Stars
do not shine by day

GUIDE TO

પાપા વચનીયમ્ ન ક્ષમન્તે । પાપીઓ નિદાને જોતા નથી Sinners
do not see (care for) censure

દ્રજા સત્યમ્ ચ હિતકરમ્ વાક્યમ્ ભાષન્તે । ડાહ્યા પુરૂષો સય
વત્ કિતકર વાક્ય બોલે છે Wise men speak a true and
beneficial sentence

નૃપતય શાસનસ્ય મક્કમ્ ન ક્ષમન્તે । રાજાઓ પોતાની આજ્ઞાનુ
ક્રમ સહન નથી Kings do not forgive the
violation of their order

ગાયકાન્ત સંગીતમ્ શિક્ષાવહે । અમે બે મનેયા કનેથી ગાયન શિખીએ
ગીએ, We two learn singing from a songster

જુરો મોક્ષાય ચતન્તે । ડાહ્યા પુરૂષો મોક્ષને માટે ચત્ન કરે છે, Wise
men strive for liberation

વાતેન વૃક્ષા કમ્પન્તે । પવનથી ઝડ હલે છે Trees shake by
the wind

ન દયાન મોગાન્ ભિક્ષન્તે । માણસો દેવો કનેથી મોગા પાવે છે
Men beg gods objects of enjoyment

સ્તનના કયા નાગાં એ છીએ વસન્તે ફલાનિ લભામહે ।

તમે જગાણુ બોધા શા અસત્યાનિ ભાષાવે ।

પવન હાલે છે પર્વતા કમ્પન્તે ।

તાન પ્રકાશ હ તારકાણિ પ્રકાશન્તે ।

નવનિખા છે નૃત્ય શિક્ષાવે ।

નારાયણના બે મિત્રો તેના કલ્યાણુ માટે ચત્ન કરે છે નારાયણસ્ય મિત્રે
કલ્યાણાય ચતેતે । (આ સરજીત નાકયથી એક પછી સમગ્રથ કે નારાયણના
મિત્રો તેમના પોતાના કલ્યાણુ માટે ચત્ન કરે છે માટે નીચેનું જરૂર સારું છે -
નારાયણસ્ય કલ્યાણાય મિત્રે ચતેતે ।

અને એ ગાળને નીચે છીએ નૃપ સેવાવહે ।

તમે એ કેમી આખો છે આગ્રાણિ સ્વાદેયે ।

અમે મહેલની ટાલપર મોર જોઈએ છીએ પ્રાસાદસ્ય શિખરે મયૂ
રમીશ્ચામહે ।

વાયો વાસ તથા ઝાડના પાદો વ્યાપ્તો તથી વ્યાઘ્રાસ્તૃણાનિ વૃક્ષાણાં
ચ પર્ણાનિ ન સ્વાદન્તે ।

અમે એ ઋષિઓને નમીએ છીએ ઋષીન્ વન્દાવહે ।

સુખ અને દુઃખ સંસારમા થાય છે સુખં ચ તુ લ ચ સંસારે જાયેતે
(સંસારસ્ય ફલે)

તમે એ વિનાશકરણુ લલ છે વિના કારણ યુક્તેયે ।

એ છાડ । વાડીમા એ છે બાલકાવુધાને રમેતે ।

અને એ હૃદયિકી કલ્યાણુની આશા રાખીએ છીએ હરે કલ્યાણ-
મયેશ્ચામહે ।

તમે જે, મિત્રાના અપરાધો માફ કરે છે મિત્રાણામપરાધાન્ ક્ષમેયે ।

તેઓ ડાલા માણુમોના ગુણને વખાણે છે પ્રજ્ઞાનામ્ ગુણાન્ શ્લોધન્તે ।

પ્રજ્ઞાના ગુણાન્ શ્લોધન્તે ।

પાપમર્થી કયેજો ઉપજે છે પાપાત્ ક્લેશા જાયન્તે ।

માણુસો મરે છે મનુષ્યા ત્રિયન્તે ।

ભિખારીઓ એ જા માગે છે ચાત્રકાસ્તપ્તુલ યાચન્તે ।

પોપટો આગી તરફ ઉડ છે શુકા વાતાચને ડચન્તે ।

માણુસો તેમની મહેનતનુ ફળ મેળવે છે મનુષ્યા સ્વીચાના ચત્નાના
ફલ વિન્દન્તે ।

મર્જના અવશ્યો એ છે વણુ જ્ઞાન નહી મૂર્ખેસ્ય માત્રાણિ વર્ધન્તે
કિંતુ જ્ઞાન ન ।

અમે એ, શત્રુઓના દંપડા સહીએ છીએ અરીજામુપાલમ્માન્ સહાવહે ।

યોદ્ધા શત્રુઓ પિવિધ નસ્ટોથી મારી નાખે છે ચોષા અરીન્ વિવિધ
શસ્ત્રૈર્નિષૂદયન્તે ।

પાઠ ૧૨ એ.

Passive અને Impersonal forms અને માટે નિયમોમા
Passive Voice સંગમતા મટે લખ્યુ છે

નિયમો.

ક્રાઉપિયુ ધાતુનો (passive Voice) સહભેદ કરવો હોય તો પહેલા મૂળ ધાતુને ચ લાગે છે અને પછી આ મને પદ્ય પ્રત્યયા લાગે છે એટલે તે 'પ'તુના રૂપ ચોથા ગણના આત્માથી ધાતુ જેના જેવાય છે.

દશમા ગણમા મળ ધાતુમા અચ લાગે પહેલા બે ગુણ કે વૃદ્ધિ થઈ હોય તો તે ફેરાયવા રૂપને Passive નો ચ લાગે છે, જેમકે ધોર્યતે, ધોડ્યતે, ધાર્યતે, દાર્યતે, તાલ્યતે પણ કુચ્યતે, નીચતે.

આદેશ ને ચ લાગતો નથી જેમકે પ્રીયતે પ્રી ધાતુ પછી પ્રીણ ગુણ કે વૃદ્ધિવાળુ રૂપ નથી પણ આદેશ છે તેને ચ લાગ્યો નહીં તેમજ ગમ્યતે, સિચ્યતે અને ફલ્યતે રૂપો થયા છે ગચ્છ, નિચ્છ અને ફલ્છ એને ચ લાગે નહીં.

Passive નો ચ લાગતા પહેલા દશમા ગણના ધાતુ નિવાચના ધાતુઓ માટે નીચેના (૯) નિયમો વાળુ પડે છે.

૧ ઢા, ધા, તથા જેમનુ રૂપ ઢા, ધા, જેનુ થતુ હોય તેના ધાતુઓ મા, સ્થા, જૈ, પા to drink, સ્તા અને હા to go, જવુ-એ ધાતુઓનો અત્યાક્ષર રૂપ થાય, જેમકે દ+ચ=દીચ, ધા+ચ=ધીચ, દૈ+ચ=દીચ, નિર્મા+ચ=નિર્મીચ, સ્થા+ચ=સ્થીચ, હા+ચ=હીચ, પાયતે=is protected રક્ષાય છે પીયતે is drunk પીવાય છે એ to drink નુ ધા રૂપ નિયમથી થાય છે અને પછી આ નિયમથી જી થાય છે તેથી ધીયતે is drunk.

૨ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઈ હોય તો દીર્ઘ ઈ થાય છે.

૩ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઊ હોય તો દીર્ઘ ઊ થાય છે.

૪ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઋ હોય અને તેની પૂર્વે જોડા અક્ષર હોય તો ઋ નો ઋર થાય છે, અને જોડાઅક્ષર ન હોય તો ઋ નો રિ થાય છે. ઋ I p ; p, to go આનો પણ ઋર થાય છે.

૫ અત્યાક્ષર દીર્ઘ ઋ હોય અને તેની પૂર્વે યોગસંજ્ઞાની વ્યંજન કે ષ્ હોય તો તે દીર્ઘ ઋ નો ઋર થાય છે, અને પૂર્વે એવા અક્ષર ન હોય તો ઈર થાય છે.

૧ અત્યાક્ષર ષ, ષે કે ઓ હોય તો તેને બદલે આ મુકાય છે
 જેમકે જિ+ય=જીય, શ્રુ+ય=શ્રૂય, નુ+ય=નૂય, સ્મૃ+ય=સ્મર્ય,
 સ્તૃ+ય=સ્તર્ય, સ્વૃ+ય=સ્વર્ય, કૃ+ય=ક્રિય, પૃ+ય=પ્રિય, મૃ+ય=મ્રિય,
 સ્તૃ+ય=સ્ત્રિય, પૃ+ય+પૂર્ય, કૃ+ય=કીર્ય, ધ્યૈ+ય=ધ્યાય, શી+ય=શાય
 ૭ ધાતુઓના ઉપાત્ત અનુસારનો લોપ થાય છે જેમકે પ્રશ્+
 ય=પ્રશ્ય, દશ્+ય=દશ્ય, હવસ+ય=હવસ્ય રક્ત્+ય=રક્ત્ય, શસ્+
 ય=શસ્ય જસ+ય=જસ્ય, સ્કન્દ+ય=સ્કન્દ્ય, પથ્ કન્પ્, નિન્દ્,
 શક્ક અને સ્પન્દ્ આ ધાતુઓમાનો અતુનાસિક ઉડતો નથી

વક્ to speak	તુ	ઉચ	થય છે,	જેમકે	ઉચ્યતે
યજ્ to worship,	ઇજ્	"			ઇચ્યતે
વપ્ to sow	"	ઉપ્	"		ઉપ્યતે
વહ્ to hear	"	ઉહ્	"		ઉહ્યતે
વસ્ to dwell	"	ઉવ્	"		ઉવ્યતે
હ્ to call	"	હ્	"		હ્યતે
વદ્ to speak	"	ઉદ્	"		ઉદ્યતે
પ્રચ્છ to ask	"	પૃચ્છ	"		પૃચ્છ્યતે

આ શિરાયના બીજા ધાતુઓમા એવો ફેરફાર થાય કે પથ્ તેને
 અપ પ્રાઇમરમા પડતો નથી મારે આપ્યા નથી

૯ ક્ષન્ to dig તુ ક્ષન્ અથવા ક્ષા થાય છે જેમકે ક્ષન્યતે
 જાચ્યતે જન to be produced તુ જન અથવા જા થાય છે
 જેમકે જન્યતે—જાચ્યતે

(૧) શાક્, પચ્, દળ્, પ્રચ્છ, અને જિ આટલા ધાતુઓને
 બે કર્મ આવે છે તેમાત્રુ પુરુષ સમન્નધ આવતુ કર્મ di cot object
 કહેવાય છે અને આડેતરી રીતે થએલુ કર્મ indirect object કહેવાય
 છે એ ધાતુઓમાત્રુ passive કરતી વખતે indirect object કર્તા
 થાય છે જેમકે -

active
 ધનિક પ્રવ્ય યાચતે ।
 તળુલુના ઓદન પચામિ ।

passive
 ધનિકો પ્રવ્ય યાચ્યતે ।
 તળુલુના ઓદન પચ્યન્તે ।

I cook rice into food

ચોર શત દण્ડયામિ ।

ચોર શત દણ્ડયતે ।

I fine the thief a hundred

જન માર્ગ પૃચ્છામિ ।

જનો માર્ગ પૃચ્છયતે ।

જન શત જયામિ ।

જન શત જીયતે ।

(૨) ની, હ, કૃષ્ અને વહ્ આ ધાતુના passive માને direct object ને કર્તા થાય છે જેમકે -

ગ્રામમ્ અજા નયતિ ।

અજા ગ્રામ નીયતે ।

-----હરતિ ।

-----હ્રિયતે ।

-----કર્ષતિ ।

-----કૃષ્યતે ।

-----વહતિ ।

-----ગ્રામમ્ વહતે ।

વાક્યો

બ્રાહ્મણેભ્ય નિષ્કા દીયન્તે । બ્રાહ્મણોને સોનાની મહારે અપાય છે
Nishkas are given to Brahman

નૃપતે આદેશ ક્રિયતે । રાજાનો હુકમ થાય છે The King's
command is done

અગ્નિના કાષ્ઠમ્ વહતે । દેવતાથા લાકડું બળે છે Wood is burnt
by fire

દાઠો પુરુષે તાઢયતે । બે છુડ્યાઓ માણસોથી મરાય છે Two
rogues are beaten by men

આચાર્યે ધર્મ ઉપદિશ્યતે । આચાર્યોથી ધર્મ શીખવાય છે Duty
is taught by preceptors

શ્રુત્યે સેવ્યસે । તું નોકરોથી સેવાય છે નોકરો તારી સેવામાં છે
Thou art served by servants

મિત્રે ત્યજ્યે । મિત્રોથી હું ત્યજાઉં છું I am abandoned by
friends.

જનૈ દિશ્યામહે । આપણે માણસોથી દેખાઈએ છીએ We are
seen by men,

व्याधिभि पीडयध्वे । तमे रोगोधी पीडाये છે । You are pained
by diseases

जनेन प्रेक्ष्यसे । तु पायुसयो जेસય છે । Thou art seen by
the man

पुत्रे पूजयेथे । છેકરાએથી તમે બે પૂજાઓ છે । You two are
adored by your sons

धान्यस्य राशय नीयन्ते । અનાજના ઢગલા લઈ જવાય છે । Heaps
of corn are carried

માત્રે તત્ત્વમ્ શુદ્ધતે । ડભા માણુમેથી સત્ય જણાય છે । Truth
is known by wise men

નृપેણ અરય જીયન્તે । રાજથી શત્રુઓ હતાય છે । The ene-
mies are conquered by the king

बालकै. रुचते । બાળકોથી રડાય છે (બાળકો રડ છે) Children cry
बालकै. उचते । બાળકોથી બોલાય છે । Children speak

सारथी हन्येते । સારથીઓ હણાય છે । The two chariote-
ers are killed

ऋषय जनेन वन्द्यन्ते । ઋષિઓ માણુસેથી વન્દાય છે । Sages
are saluted by men

सूर्येण प्रकाश्यते । સૂર્યથી પ્રકાશાય છે (સૂર્ય પ્રકાશે) છે । The
Sun shines

इह्वरेण भूयते । ઇશ્વર છે । God exists

(સકર્મક ધાતુના સહભેદને કર્મણિરૂપ અથવા પ્રયોગ (passive form)
અને અ કર્મના સહભેદને લાવેરૂપ અથવા પ્રયોગ (Impersonal
form) કહે છે (ઉપર ગયેલા નાક્યોના રૂચતે, પ્રકાશયતે અને ભૂયતે
એ લાવેરૂપ છે)

लोकै प्रशस्यध्वे । તમે લોકોથી વખણાઓ છે । You are praised
by the people

શિષ્યે નમ્યાવહે । શિષ્યોથી અમે એ નમન કરાવ્યું છે છીએ અમને
મેને શિષ્યો નમે છે We two are saluted by pupils

મોદકા બાલકૈ સ્વાચન્તે । લાડવા બાળકોથી રવાય છે Sweet
balls are tasted by children

છાન્દૈ શ્લોકા પઠ્યન્તે । નિશાળાઆથી શ્લોકો બહુાય છે Verses
are learnt by pupils

ઓવન સૂરૈ પચ્યતે । ભાત રસોઇઆઓથી રવાય છે Rice is
cooked by cooks

દેવ વન્દ્યતે । દેવ વન્દાય છે God is venerated

શત્રુ બાણથી હણાય છે અરિવાળીન હત્યતે ।

બળકના હાથ પાણીથી ધોવાય છે વાલસ્ય હસ્તો જલેન શ્ચાલ્યેતે ।

તુ કવિઓથી વખણાય છે કવિમિ શ્લાઘ્યતે ।

તમે માણસોથી શોધાઓ છો મનુષ્યૈર્મૃગ્યધ્વે ।

હુ નોકરથી મેવાઉ છુ કંકરૈ સેવ્યે ।

આપણે હાથરથી રક્ષાવ્યું છીએ ર્શ્વરેણ રક્ષ્યામહે ।

તમે બે, બેકોથી બોળખાઓ છો જનૈર્બુધ્યેયે ।

હાથીઓ પલાણાય છે ગજા આરુહ્યન્તે ।

અમે બે, શહેરીઓથી મિનનાવ્યું છે છીએ પૌરે પ્રાર્થ્યાવહે ।

યોગિઓથી સત્સાર તળાય છે ચતિમિ સત્સારસ્ત્યવ્યતે ।

શરીર ખોરાકથી પોષાય છે શરીરમન્નેન પુષ્યતે ।

બે યોગા ચોરાથી હરણ કરાય છે અશ્વૌ સ્તેનૈર્હિયેતે ।

વૃક્ષોપર પાણી છટાય છે વૃક્ષેષુ વારિ સિચ્યતે ।

અનાજના દમણ ગોઠવાય છે ધાન્યસ્ય રોશયો રચ્યન્તે ।

કૃષ્ણતુ શરીર વરેણ્યથી સજ્જાસાય છે કૃષ્ણસ્ય શરીરમલકારૈર્મૃગ્યતે ।

ડાહ્યા માણસોના યુક્તો કોવઓથી પ્રસિદ્ધ થાય છે પ્રજ્ઞાના ગુણ

કવિમિ પ્રશ્ન્યન્તે ।

અવાજ સંભળાય છે ધ્વનિ શ્રુયતે ।

મોરો રાગ્નઓથી દગાય છે સ્તેના નૃપૈર્વણ્ડયન્તે । નૃપૈ સ્તેના or નૃપૈ-
સ્તેના or નૃપૈ સ્તેના દણ્ડયન્તે ।

હન્ધી ખે ફળો ખવાય છે હરિણા ફલે અચેતે ।

ખે ખાણો ફેકાય છે શરાવસ્યેતે ।

તમે ગાનથી હુકમ કરાઓ એ નૃપેનાદિશ્યધ્વે ।

મુખ હમેશા માણુમોથી ધન્યતાય છે સુખ નિત્ય જનૈરિષ્યતે ।

દરિયાના પાણી પીવાના નથી સમુદ્રસ્ય વારીણિ ન પીવન્તે ।

દેવો સદાચારથી રાજી થાય છે દેવા સદાચારેણ પ્રીયન્તે ।

સીપાઇઓ નના નિયો મશાય છે સૈનિકા સેનાપતિનાગળ્યન્તે ।

પાઠ ૧૩ મો.

શાલા અને દાસી । ૩૫ ૧૫ મા પાઠમાં આપેલા છે આ કારણે
નારી જનિતા ન મોના ૧૫ શાલા જેવા લેવાય છે, પણ અમ્બા, અક્કા
અને અહ્લા એનું સંબોધન એકવચન અમ્બ, અક્ક અને અહ્લ એમ
અનુક્રમે થાય છે અમ્બા, અક્કા અને અહ્લા આ દરેકનો અર્થ mother
થાય છે અમ્બા પરથી ગુજરાતીમાં ‘મા’

૬ કારણે નારીજનિતા ૩૫ દાસી જેના થાય છે પણ લક્ષ્મી
the goddess of wealth, તરી a boat, હાડી, તન્ત્રી a cord,
a string, સ્તરી a barren cow વાછરડા ન થતા હોય એવી
માય, smoke અને અર્ચી a woman in her courses રજસ્વના
અથવા અટકાનવાળી સ્ત્રી, આ નામોનું પ્રથમા એકવચન લક્ષ્મી, તરી,
તન્ત્રી, સ્તરી અને અર્ચી એ પ્રમાણે અનુક્રમે થાય છે

વાક્યો.

વસિષ્ઠસ્ય પત્ની અરુન્ધતી । વસિષ્ઠની સ્ત્રી અરુન્ધતી છે

Vasistha's wife is Arundhati

નાર્ય દુર્મ્યાનામ્ વાતાયનેભ્ય પશ્યન્તિ । સ્ત્રીઓ હવેલીઓની બારી-
ઓમાંથી જુઓ છે Women see from the windows of
inhabitions

કૃષ્ણઃ કલા શિક્ષતે । કૃષ્ણ કળા શિખે છે Krishna learns arts
રામ જનકસ્ય કન્યામ્ પરિણયતિ । રામ જનકની છોકરીને પરણે છે Rama marries Janaka's daughter

ગંગા સમુદ્રમ્ ગચ્છતિ । ગંગા સમુદ્રમાં ગય છે The Ganges goes into the sea

ક્ષમા ધીરસ્ય મૂષળમ્ । ક્ષમા એ યે દાતુ બૂલણ છે Forgiveness is the ornament of a warrior

નારાયણ જનનીમ્ આહ્વયતિ । નારાયણ અને પેલાવે છે Narayana calls his mother

ઉપવને નૃપસ્ય કન્યે રમેતે । માગધા અને ની બે પુત્રીઓ રમે છે The king's two daughters sport in the garden
હતે સ્પૃશ્યતિ । તે, એ વેલાને અડકે છે He touches, two sleepers

ચન્દ્રેણ રજની શાભતે । ચન્દ્રના રાત રોમે છે The night looks beautiful by the moon

નદૌ સંગચ્છતે એ નદીઓ સાથે વહે છે The two rivers flow together

કુમારી સહચૌ ભાષતે । છોકરી પોતાની બે સખીઓ સાથે વાત કરે છે The virgin speaks with her two female friends

વરાહા સહચરી શોષન્તિ । હુકરો સહચારીઓના શોક કરે છે Hogs bewail their female companions

(સહચરી બુકરી, હુકરો વગેરે સ્ત્રી ભત્રીય પશુ)

મૂર્ખ લજ્જામ્ ત્યજતિ મૂર્ખ લાજ તજે છે A fool abandons shame

નદી સૂત્રધારસ્ય માર્યા । નદી સૂત્રધારની સ્ત્રી થાય Nadi (the chief actress in a play) is the wife of Sutradhara (the actor)

પ્રજા નૃપતિના રક્ષન્તે । લોકો રાજાની રક્ષાય છે The Subjects are protected by their king

उद्यानस्य शोभाम् पश्यति । ते आगन्ती शोभां श्रुत्वा ॐ He sees
the beauty of the garden

ललना प्रासादतलम् आरोहन्ति । स्त्रीઓ મહેનની અમ સીએ ચઢે

ॐ The women in unt the terrace of the palace

नृपस्य आज्ञे अनुह्रद्येने । રાજની બે આજ્ઞા (તેઓ બન્ને) પ બે ॐ

પણાય ॐ They two obey the king's two commands,

or the king's two commands are obeyed

ब्राह्मणा महीम् अटन्ति । બ્રહ્મણે પૃથ્વીમા ભટકે ॐ Brahmins

ramble over the earth

रामस्य कथा श्रूयन्ते । રામની કથા સ્મરણાય ॐ Tales about

Rama are heard

वने प्रमदे दृश्येते । વનમા બે જુવન સ્ત્રી દેખાય ॐ Two young

women are seen in the forest

बापी नगरात् कोशौ । વાવ શહેરથી બે કોસ ॐ The well is

two koses from the town

नृपते बलस्य भरेण पृथ्वी कम्पते । રાજના ભરકરના ભારથી પૃથ્વી

ડોલે ॐ The earth quakes by the weight of the

king's army

कुसुमानाम् माला कण्ठात् अपनीयन्ते । પુષ્પોની માળા ડોકપરથી

હાથ લેવાય ॐ Garlands of flowers are removed from

the neck

નારદે રવર્ગભાષી પૃથ્વી ૨ ડેનરે ॐ નારદ સ્વર્ગાન્ મહીમચતરતિ ।

કૃણુ રાજ્યોની વાનો કરે ॐ કૃણુ નૃપાણા કથા કથયતિ ।

જીવતીઓ સાગમા રમે ॐ પ્રમદા ઉપવને રમન્તે ।

તે ડોકમા પુલોના બે હાર પહેરે ॐ કણ્ઠે કુસુમાના માલે ધારયતિ ।

રામની સ્ત્રી અફધતીને નમે ॐ રામસ્ય પત્ન્યફધર્તી વન્દતે ।

અમે બે કુમારીકાઓને નેધએ છીએ કુમાર્યાવીશ્વામહે ।

હરિની સહયોગીઓ હરણ પગાડી જાય છે હરિણસ્ય સહસ્રયો
હરિણમનુસરન્તિ ।

ગામના બે વાર - ગ્રામે વાપ્યૌ સ્ત ।

મુખ્ય નદ મુખ્ય નદીને ખોલાવે છે સુવધારો નદીમાહ્વયતિ ।

હરિ નદીએ જાય છે હરિર્નદી ગच्छति ।

રમણી બે મા તેના વનમાં જમાને શોક કરે કે રામસ્ય જનન્યૌચન
ગમન શોચત

શ્રીમો માવેપર નય છે લલના ચાપીર્ગच्छन्ति ।

લોકા - જના - માં જે ૫ પ્રજા નૃપસ્યોક્તા અનુરુદ્ધયન્તે ।

ત્રિની ડોડીઓ નૃત્ય શિખ હે હરે કન્યા નૃત્ય શિખન્તે ।

ઉદેશી હુનરો શિખે છે ઉદ્યોગેન કળા સર્વધન્તે ।

ગણા માણુના રમણા લના વાપર છે પ્રજા સર્વદા ક્ષમામાચરન્તિ ।

વિગ્નની ગણા વિગ્નન હ છે વિશ્વસ્ય શોભા ચિત્ત હરતિ ।

માતા ડોકરના પાણીના રાશિ કાંઈ છે જનની પ્રજાયા કસ્યાણે
મોદતે ।

નાટ ન અરબમા મુક્તમા શ્રીને ખેલાવે છે નાટકસ્યારમ્મે સુવધારો
નર્તી હ્વયતિ ।

મનને મનન સનાળે છે પુરુષા લલના રક્ષન્તિ ।

તાના રતને શોખાવે છે તારકાણિ રજની મૂવયન્તિ ।

અતિયત્રી લાજ જીતાય છે વૈયાન્યેન લજ્જા જીયતે ।

વેના આડેના દરે શોધે છે લતા વૃક્ષાણામાધાર મૃગચન્તે ।

તેના બેનપણીને કોપથી તમે છે લલના સર્વો ક્રોધાત્યજતિ ।

રાજા વ્યતને પુત્ર પુત્રીની પેઠે સલાળે છે નૃપ પ્રજા પુત્રાન પુત્રીરિષ
તન્વયતે ।

ફવની પેટ (ફવ) રાખની સાથે છટ્ટી નિભકિત નથી આવતી પણ
એ રાખથી જે ૫ માણસ અથવા વસ્તુ મરખાવી હોય તે એકજ વિભ-
ન્તિમા આવે કે અહીં 'વ્યત' અને 'પુત્રપુત્રી' ને સરખા ગણ્યા છે, માટે
ગત ગીત નિભન્તિમા આવ્યા છે

પાઠ ૧૪ મો.

(હવેથી સસ્કૃત વાક્યોના તરજુમાના જેની સધિ છોડી અધરી હોય અથવા જેના શબ્દો ગુજરાતીના તરજુમે થાય તેના નિયમના ગોઠવાયા ન હોય તેના સસ્કૃત વાક્યજ્ઞ આપીશુ)

તે દેવોને બળીદાન આપે છે He gives oblation to Gods
ચિતની પીડાથી રામ ગૂંચાઈ જાય છે Rama faints by the
pain of his mind

ભીને માટે સંદેશો મોકલાય છે A message is sent for
the wife

તે અવનંતીયા આવે છે He comes from Avanti કૃષ્ણની ભીને
કળો આવે છે Krishna's pleases Krishna's wife

મહિષી દાસ્યા સેવ્યતે । પટરાણી ચાકરીથી સવાય છે The
crowned queen is served by her maid

શરીરમ્ જરયા ક્ષીયતે । શરીર કાપણથી વસાય છે The body
is wasted away by old age

પ્રાસાદ મણીનામ્ પ્રમાભિ ચોતતે । ખહેલ રત્નોના પ્રકાશથી દીપે
છે The palace shines by the lights of jewels

લજ્જયા ગૃહમ્ પ્રવિશતિ । ને બાજથી રમા બરાય છે He enters
the house through shame

તે ઈશ્વરની પૂજાથી સુખ મેળવે છે He obtains happiness
from the worship of God

નૃપતય પ્રજામ્ય દિતમ્ હૃષ્ણન્તિ । રાજા પ્રજા માટે કલ્યાણ કરે છે
છે Kings with benefit for their subjects

દુત કૌશામ્બ્યા નિવર્તતે । કાસમ્ કૌશામ્બીથી પાઠો ફરે છે The
messenger returns from Kausambi

ક્રીડાયૈ ઉદ્યાનમ્ પ્રવિશતિ । તે રમવા માટે બગીચા પેસે છે He
enters the garden to play

સીતા સહોમિ પરિવ્રિયતે । સીતા સખીઓથી નિરૂણાયતી છે Sita is surrounded by her female friends

નાગ સદચરીભ્યામ્ અનુગમ્યતે । હાથી બે સદચરીઓથી પાછળ લગાયો છે The elephant is followed by his two female companions

રામ પંચવટયા નિર્ગચ્છતિ । રામ પચ દીથી નીકળે છે Rama departs from Panchavati

વૃક્ષ લતાભ્યામ્ શોભતે । ઝાડ બે વેનાથી શોભે છે The tree too is beautiful by two creepers

ગંગા નદીથી સદેર બે દેશ છે The town is two kosas from the Ganges

વાવોમાંથી પાણી વહે છે અથવા

„ „ „ „ „ તે વાઈ જાય છે Water flows, or, he bears water, from wells

બાળકે પાઠશાળામાંથી આવે છે The children come from schools

નરાણામ્ ચિન્તમ્ ચિન્તયા દુઃખતે । માણસોનું મન ચિન્તાથી શેકાય છે The mind of men is tormented by anxiety

જેમ કહ્યો તેમ રોડ પણ વાણીથી ઉપજે છે

Just like quarrel, affliction also arises from speech

હરિ હોડરીઓને મોતીની માળા અપે છે Hari gives necklaces of pearls to girls

મહિષ્યા નૃપતે સદેશ સ્વસ્થ્યેન ચિન્તેન શ્રૂયતે । રાણીથી રાજાને સંજ્ઞા શાન્ત ચિન્તે સમજાય છે The king's message is heard by the queen with a quiet mind

હાથીનું અચ્ચુ ઝીંતથી પાદશરૂં પોષાય છે The young one of the elephant is nourished by Sita with sprouts.

હરિ વાણીનડ મિત્રને શાત કરે છે હરિર્વાંઘયા મિત્ર સાન્તવ્યતિ ।
 શહેર નદીઓથી નિઠાયલુ છે પુત્રી નદીયિ પરિવ્રિયતે ।
 ક્ષમા ગુણથી માણસ ચિત્તની શાનિ મેળવે છે ક્ષમયા જનશ્રિતસ્ય
 સ્વાસ્થ્ય લભતે ।

ડાહ્યા માણસો પૃથ્વીપૃથ્વી સ્વર્ગમા જાય છે પ્રજ્ઞા મજ્ઞા સ્વર્ગ ગચ્છન્તિ ।
 વસ્ત્રિ અન્ધતાની સાથે આવે છે જલિદ્વોઽરુન્ધન્યા સઢાગચ્છતિ ।
 રામ દીકરીઓને ધરેણા આપે છે રામ કન્યામ્યાઽ, કારાન્ન્યચ્છતિ ।
 તે માળાઓ શરીરને શણુગારે છે માલાભિ શરીર મૂલ્યતિ ।
 રાણી દાસીપર કેષે બરાય છે રાજ્ઞી વાસ્યે કુત્યતિ ।
 તે વરડા માણસની વાતથી સુખ મેળવે છે જરઠસ્ય કયામ્ય
 સુલ્લમધિગચ્છતિ ।

નારાયણની સ્ત્રીથી એ ખા રધાય છે નારાયણસ્ય માર્ગયા તણ્ડુઠ
 પચ્યતે ।

રાગના હુકમ ત્રી હુ અનન્તીમા બર્હિહુ નૃપસ્યાક્ષયાવર્ત્તો ગચ્છામિ ।
 કમરૂપા હોય તોપણુ ઊન્ન માને ગમે છે ચિરૂપા અપિ ઘાઠકા
 જનમ્યે રોચન્તે ।

એ બેઢા એ શહેરમાંથી હથિયાર સાથે નિકળે છે ચોદૌ પુરીમ્યા
 દાક્ષે પ્રતિષ્ઠેતે ।

આકાશ સૂર્યના પ્રગાશથી શણુગારાય છે આકાશ સૂર્યસ્ય રક્તયા
 પ્રમથા મૂલ્યતે ।

લોકોનુ સુખ હુન્નરેથી વારાંચ છે જનાના સુલ્લ કઠાભિર્વૃદ્યતે ।
 મનુષ્યો દેવો કનેથી સુખની પ્રાપ્તિને ઇચ્છે છે મનુષ્યા દેવતામ્ય
 સુલ્લસ્ય લાભમિચ્છન્તિ ।

એ કુમારીકાઓથી બળાદન અપાય છે કુમારીમ્યા ળઠિર્દીયતે ।
 ચિતાથી દુખ ઉપજે છે ચિન્તયા દુલ્લસુદ્રવતિ ।

સીતા બેનપણીઓ કનેથી ગાયનો શિખે છે સીતા સ્ત્રીમ્યોગીતાનિ
 શિક્ષતે ।

સેનાપતિના હુકમથી સીપાઇઓ શહેરમાંથી આવે છે સેનાપતેરાજ્યના
સૈનિકા નગરાદોગચ્છન્તિ ।

છે કરારમનોડી પિતાના હૃદયને રજી કરે છે ચાલકા ક્રીડાભિર્જનકસ્ય
હૃદયામાહ્લાદયન્તિ ।

તે દેવેની પૂજા માટે પુત્રો આણે છે દેવતાના પૂજાર્યે કુમમાન્યાનયતિ
રાજ્યાથી દામીને ધનામ અપાય છે રાજ્યા દાસ્યાયુષહારો લીયન્તે ।
પત્ની જમીનપરથી આકાશમાં ઉડે છે વિહગ પૃથ્વ્યા માકાશમુત્પતતિ ।

પાઠ ૧૫ મે.

ઉજ્જયિની ના ઉપો.

ઉજ્જયિની	ઉજ્જયિન્યૌ	ઉજ્જયિન્ય
ઉજ્જયિનિ	"	"
ઉજ્જયિનીમ્	,	ઉજ્જયિની
ઉજ્જયિન્યા	ઉજ્જયિનોભ્યામ્	ઉજ્જયિનીભિ
ઉજ્જયિન્યૈ	"	ઉજ્જયિનોભ્ય
ઉજ્જયિન્યા	"	"
"	ઉજ્જયિન્યો	ઉજ્જયિનીનામ્
ઉજ્જયિન્યામ્	"	ઉજ્જયિનીણુ

નિયમે.

હસ્ત સ્વર, ઉપસર્ગ આ તથા મા=1100 ની પછી છ આવે તે
તે છ ને બહે કહ્યું મૂલ્ય ૧ જેમકે વૃક્ષસ્ય+છાયાયામ્=વૃક્ષસ્ય-
ચ્છાયાયામ્, અ+છિયન્તે=અચ્છિયન્તે વચ્ચેણ+છન્તે =વચ્ચેણચ્છન્તે,
સ્વ+છન્દ=સ્વચ્છન્દ, આ+છાદનમ્=આચ્છાદનમ્, મા+છાદય=
માચ્છાદય (do not conceal),

પદ્મત દીર્ઘ સ્વરની પછી છ આવે તે તે છ ને બહે કહ્યું વિશેષે
કરીને મૂલ્ય છે જેમકે માલા+છાયાયામ્=માલા છાયાયામ્ અથવા
માલાચ્છાયાયામ્, લક્ષ્મી+છાયા=લક્ષ્મીછાયા અથવા લક્ષ્મીચ્છાયા
મા=મને મા+છાદય=મા છાદય અથવા માચ્છાદય.

વાક્યો.

અવતીમા શુદ્ધ રહે છે Sudiak lives in A anti
 ગંગામા ખુબજા પાણી ગહે છે There is much water in the
 Ganges

પ્રજાની ધર્મમા પ્રવૃત્તિ રાજાઓયા કરાય ૭ The inciting of
 subjects to duty is done by king-

પૂજાસુ નાર્ય નૃત્યન્તિ । ઉગ્ગનમા શિવની પૂજામા નાચો નાચે છે
 Women dances in Sivas worships at Ugein

તલિ નચા તીરમ્ ગચ્છામિ । એન હુ નદીને તીરે જાઉં છું ()
 friend : I go to the bank of the river

ગોદાવરીના પાણીમા બે દાથી રમે છે Two elephants play in
 the water of the Godavari

ઉન્હાણામા નરીઓના પાણીમા રાજાઓ યુવતીઓ સાન રમે છે Kings
 play with young women in the waters of rivers
 in summer

હલના લતાનામ્ મળ્ડપમ્ પ્રવિશન્તિ । સ્ત્રીઓ વેનાના માડાના
 પેસે છે Women enter the bower of cro cers

વાનમા કમળો ઉગે છે Lotusess grow in the well
 તે ઝાડોની અંધામા પથરપર બેસે ૭ He sits on a stone
 under the shades of the trees.

કૃષ્ણ પોતાની સ્ત્રીના પ્રિયને પ્રખણે ૭ Krishna. praises the
 modesty of his wife

ચંદ્ર રાત્રિનો પતિ છે The moon is the lord of night
 બે ઝાડોનીઓના લગ્નની તૃપ્ત્યારીઓ કરાય છે Preparations of the
 marriage of his two daughters are made

રામ જનન્યો આજ્ઞામ્ અનુરુધ્યતે । રામ બે માની આજ્ઞા પાળે છે
 Rama obeys the command of his two mothers

પ્રિય ! આપણો છાકરો ગમ જાય છે Oh beloved ! our son goes to the village

શકુન્તલાયા સ્વયો પરમ સ્નેહ । ગદ્યતયાને યને સખીપર બહુ સ્નેહ છે Shakuntala has great affection for her two female friends

આદરણી શોભા ચિત્તને હરે છે The beauty of moonlight attracts the mind

કાલ્યા માણસોની વાણીમા હમેશા મીઠાશ રહે છે There is always sweetness in the speech of wise men

રામેણ કાન્તાયા વચનમ્ ક્રિયતે । રામથી સ્ત્રી વચન પળાય છે Wife's saying is observed by Ram

બને કામીઓના વચનોમા નાણીનો પુર્ણ વિશ્વાસ છે The queen has perfect confidence in the words of the two maid-servants

પ્રાશનાઓની સ્થાપનાથી માણસોમા જ્ઞાન વધે છે Knowledge increases among men by the establishment of schools

પૌરે સ્વચ્છાનામ્ સમાર્જનમ્ ક્રિયતે । ગહેરીઓવી મહેલોલાનો કચરો કાઢાય છે The sweeping of the streets is done by citizens

દશરથ અયોધ્યાયા નૃપ । દશરથ અયોધ્યાનો રાજા હતો Dasharatha was king of Ayodhya

વૃદ્ધપણમા માણસોની તૃષ્ણા શાત પડતી નથી The thirst of men does not get calm even in old age

નરાણામ્ કામા ફલન્તિ । દેવોની પૂજાથી માણસોની કામના ફળે છે Men's desires are fulfilled by the worship of gods

ગંગાના કદાચર ઝાડો છે મજ્જાવાસ્તીરેષુ વૃક્ષા સન્નિત ।
 જયત ઈક્ષાણીનો પુત્ર છે જયન્ત હન્દ્રાણ્યઃ પુત્ર ।
 રામના મિત્રે શહેરમા રહે છે રામસ્ય મિત્રાણિ નગર્યાં વસન્નિત ।
 ચંકોર ચંદનીમા આનંદ પામે છે ચંકોરચન્દ્રિકાયા મોદતે ।
 તે વેલાતુ પુલ્લ આણે છે લતાયા કુસુમમાનયતિ ।
 હરિ દીકરીઓના ગુણોને વખણે છે હરિ કન્યાના ગુણાન્ ઇસતિ
 નદીઓમા માછલા છે નદીષુ મત્સ્યા સન્નિત ।
 હું અયોધ્યાની શેરીમા રયો ભેડે છું અયોધ્યાયા રથયાસુ રથાનીકે ।
 શકુન્તલા સખીઓના પ્રેમને લાપક છે શકુન્તલા સહીના સ્નેહમર્દતિ ।
 રામની વાણીમા મીઠાશ છે રામસ્ય વાણ્યા માધુર્યમસ્તિ ।
 સીતાના દીકરા કયા છે ? સીતાયા પુત્રૌ ક સ્ત ।
 (રામના સ્ત્રી 'સીતા' ન લઈએ તો સીતાયા પુત્રા ક સન્નિત ।)
 દડકામા રાક્ષસો છે વૃણ્ડકાયા રાક્ષસાઃ સન્નિત ।
 પૃથ્વીપર દ્વીપો છે પૃથિવ્યા દ્વીપા સન્નિત ।
 ઝાડની ઝાયામા માથુસોને ભેડે છું વૃક્ષસ્થચ્છાયાયા મનુષ્યાનીકે ।
 ધાતુ ખર રાક્ષસો મહાર ભટકે છે પ્રાયો નિશાચરા નિશાયા
 ચરન્નિત ।
 માના હૃદયનો દીકરીપર ધણો પ્રેમ હોય છે જનન્યા હૃદયસ્ય કન્યાયા
 પરમ સ્નેહ ।
 માનું હૃદય દીકરી તરફ ધણુ પ્રેમાળ હોય છે જનન્યા હૃદયં કન્યા-
 યામતિસ્નિગ્ધમસ્તિ ।
 ગંગાના પાણી પવિત્ર હોય છે મજ્જાવા વારીણિ પુણ્યાણિ સન્નિત ।
 રાણીના હુકમથી હુઆઓને શિક્ષા થાય છે રાણ્યા આજ્ઞયા શટો
 વૃણ્ડયતે ।
 દેશ હુન્નરોના બહુપણાથી આળાદ થાય છે દેશ કલાનાં માહુલ્યેન
 સમૃદ્ધયતિ ।
 નદીને ઓધ પત્થરોના બચ્ચાથી ખળાય છે નથા પ્રવાહઃ શિલાનાં
 લંબાતેન નિરુદ્ધયતે ।

દાસી પૂજનો સામાન આણે છે દાસી પૂજાયા સમારાનાનયતિ ।
વેશના ડુવ વીણવા વાડીએ જાઉં છું લતાનામ્ પુષ્પાણામ્ અવશ
યાય ઉપવનમ્ ગચ્છામિ । લતાના પુષ્પાણામવચચાઓપવન
ગચ્છામિ ।

તે રાગઓની આગાઓના પાલનમા આમલી છે નૃપસ્યાજ્ઞાના પાલને
વક્તોડસ્તિ ।

પાઠ ૧૬, ૧૭, ૧૮

Imperfect [લઙ્] ઈસ્તન શૂતકાળ

Imperfect [લઙ્] ના પ્રત્યયો

પરસ્મેપદ

પુ	એકરચન	દ્વિ	ત્ર
૧	અમ્	થ	મ
૨	સ્	તમ્	ત
૩	ત્	તામ્	અન

આત્મનેપદ

પુ	એ	દ્વિ	ત્ર
૧	હ	વહિ	મહિ
૨	થાસ્	થામ્	થમ્
૩	ત	તામ્	અન્ત

૧૮ મે પાને આપેલા રૂપ તૈયાર કરીને તે પ્રમાણે લેવા

પરસ્મેપદી પહેલા ગણુના ધાતુના રૂપ અનવમ્, અનયાવ જેવા થાય
છે પરસ્મેપદી મે થા ગણુના ધાતુના રૂપ અપુષ્યમ્, અપુષ્યાવ જેવા થાય
છે પરસ્મેપદી છટ્ટા ગણુના રૂપ અવિશમ્, અવિશાવ જેવા થાય છે
પરસ્મેપદી દશમા ગણુના ધાતુના રૂપ અચોરચમ્, અચોરચાવ જેવા છે
આત્મનેપદી પહેલા ગણુના ધાતુના રૂપ અષોતે, અષોતાવહિ જેવા થાય
છે, આત્મનેપદી ચોથા ગણુના ધાતુના રૂપ અયુચ્યે, અયુષ્યાવહિ જેવા
થાય છે આત્મનેપદી છટ્ટા ગણુના ધાતુના રૂપ અચિન્દે, અચિન્દાવહિ

જેવા થાય છે આત્મનેપદી દશમા ગણના ધાતુના ૩૫ અમૃગયે, અમૃગ-
યાવહિ જેવા થાય છે આ ૩૫મા ગણની નીશા તી લાગી છે અને પછી
પ્રત્યયો લાગ્યા છે અનયમ્, અચોતે વચેરે બૂતકાળના ૩૫મા પહેલો અ
આગમ મુકેલો છે સ્વરથી શરૂ થના ધાતુની પહેલા આ મુકાય છે એ
આ અને ધાતુનો પહેલો સ્વર મળીને તે સ્વરની વૃદ્ધિ બનેને બદલે મુકાય
છે આ+ઈક્ષ=પેક્ષ, આ+ઋચ્છ્=અર્ચ્છ્ આ+ઈચ્છ્=વેચ્છ પેક્ષે
I saw પેક્ષાવહિ We two saw વેચ્છમ્ I wished વેચ્છાવ
We two wished

અસ્ to be ના લઙ્ ૩૫ો

આસમ્	આસ્થ	આસ્મ
આસી	આસ્તમ્	આસ્ત
આસીત્	આસ્તામ્	આસન્

અદ્ to eat ના લઙ્ ૩૫ો

આદમ્	આદ્	આદ્મ
આદ્	આન્મ	આન્
આદત્	આતામ્	આદન્

Passive Imperfect of ગી, જુત, જુર and જૂદ
with નિ -

અનીયે	અનીયાવહિ	અનીયમહિ
અનીયથા	અનીયેથામ્	અનીયધ્વમ્
અનીયત	અનીયેતામ્	અનીયન્ત

અણુત્યે અણુત્યાવહિ િગેરે

અચોર્થે અચોર્થાવહિ અચોર્થામહિ
અચોર્થથા િગેરે

ન્યસૂચે

ન્યસૂચાવહિ

ન્યસૂચામહિ

ન્યસૂચયા વિગેરે

વર્તમાનકાળમા સૂદ્ with નિ નુ નિષ્પ્રદયતિ એવુ ૩૫ થાય છે પણ ક્ષતનશૂનમા ઉપસર્ગ અને ધાતુની વચ્ચે જ અગમ આવે છે તેથી જ નો જ થતો નથી

ધાતુ તથા ઉપસર્ગની વચ્ચે જ આગમ આવે તો પણ સિદ્, સદ્ with any preposition except પ્રતિ અને સૈવ્ with પરિ, નિ or વિ આ ત્રણ ધાતુઓમા જ નો જ થાય છે આ પરથી સિદ્ with અભિ ના Imperf forms અન્વચિન્નમ્ અન્વચિન્નાવ etc

સિદ્ with

નિ ,, ન્વચિન્નમ્ ન્વચિન્નાવ etc

સદ્ with નિ

,, ન્યલોદમ્ ન્યલોદાવ etc

સદ્ with પ્રતિ

,, પ્રત્યસોદમ્ પ્રત્યસોદાવ etc

સૈવ્ with પરિ

,, પર્યપેવમ્ પર્યપેવાવહિ etc

સૈવ્ with નિ

,, ન્યપેવ ન્યપેવાવહિ ૯'૦

સૈવ્ with વિ

,, વ્યપેવે વ્યપેવાવહિ ૯'૦

પણ સૂદ્ with નિ

ન્યસૂદયમ્ ન્યસૂદયાવ etc

જ નો જ કરવાનો સામાન્ય નિયમ ૨૫ મા પાઠમા આપેલો છે

(ક્ષતનશૂનને બાદે છેકરાઓ તેમજ શિક્ષકો Imperfect વારવાર બોલે છે તેથી Imperfect અહીં પણ લખ્યું છે Active તથા Passive લખ્યા છે તેનું પણ એજ કારણ સમજવું)

શબ્દને છેડે કોઈ બ્યજન હોય તેની પછી કોઈ નાસિકારસ્થાની આવે, તો આગલા બ્યજનને બદલે તેના નર્ગનો નાસિકારસ્થાની વિકલ્પે કરી મૂકાય છે જેમકે નગરાત+નગરમ્=નગરાન્નગરમ્ અથવા નગરાદ્ નગરમ્, દિક્+મૂદ=દિગ્મૂદ, દિક્મૂદ, પણ જ્યારે નાસિકારસ્થાનિ, નામને લગાડતા કોઈ પ્રત્યયનો હોય તો આ ફેરફાર જરૂર થાય છે જેમકે ચિત્+મવ=ચિન્મવ, તદ્+મવ=તન્મવ, મૂદ્+મવ=મૂન્મવ અને ઋ ની પછીના જ નો જ થાય છે તે નિયમ પ્રમાણે

મુખમય=માનીતુ વિદ્+માન=વિન્માન, તદ્+માન=તન્માન અદ્+મિ=અગ્નિ આમા અદ્ ના દ્ નો ન્ થાય નહીં કારણ કે દ્ શબ્દને છેડે આવેનો નથી

કથ ની સાથે કોઇ કોઇ વખત બે કર્મ આવે છે અથવા તેા અનુપર્ય કર્મ બોધી કે છઠી વિભક્તિમા આવે છે

જેમકે રામમ્-રામાય-રામસ્ય કયા કચ્ચતિ

ક	ઁ	ગ	ઘ	}	આમાના કોઇ અક્ષર પછી
ચ	છ	જ	ઝ		જા આવે અને તેની પછી
ટ	ઠ	ડ	ઢ		કોઇ સ્વર, અર્ધસ્વર કે ના-
ત	થ	દ	ધ		સિકાસ્થાની આવે તેા જા
પ	ફ	બ	ભ		નો વિકલ્પ કરીને જ થાયછે

અવદત્+શઠ =અવદ્+શઠ =અવદ્છઠ --અવદ્શઠ ,
 વૃન્તાત્+શ્લયમ્-વૃન્તાત્+શ્લયમ્=વૃન્તાત્છ્લયમ્-વૃન્તાત્શ્લયમ્ ,
 સત્+શાસ્ત્રમ્=સત્શાસ્ત્રમ્ સત્શાસ્ત્રમ્ પચ્ચ વાક્+શ્ચોતતિ=વાક્
 શ્ચોતતિ આમા જ્ નો જ્ નાહ થાય કારણ કે જ્ ની પછીના જ્ એ
 સ્વર, અર્ધસ્વર કે નાસિકાસ્થાની નથી

પાઠ ૧૬ મો.

વાક્યો.

રામ રાવણને જિતતો હવે। Rama conquered Ravana
 સીતા ગોદાવરીને તીરે ગઇ। Sita went to the bank of the
 Godavari

હું ગંગાનદીનું પાણી પીતો હવે। I drank the water of the
 Ganges

યોધો શત્રુ તરફ બાણો ફેકતો હવે। The warrior threw
 arrows at his enemy

બે સ્ત્રીઓ છાયાડામાં બેઠી। The two women sat in the shade.

તું દીકરાઓના ધર્મ કહેતો હવે। Thou toldest the duty of sons

અમે બે સીતાને જંગલમાં તજતા હવા We two abandoned
Sita in the forest

તું સકટોમાંથી લોકને બચાવતો હવે। Thou protectedst peo-
ple from difficulties

પર્વતની ટોચપરથી બે બકરા પડ્યા Two goats fell from the
top of the mountain

હું રથને રથબૂમિમાં લઇ ગયો I led the chariot to the
battle-field

હરિ ઘોડે ચઢ્યો Hari mounted the horse

હું બિખારીઓને સોનાની મહોરો આપતો હવે। I gave nishkas
to beggars

અમે બે દેવોને પૂજતા હવા We two worshipped gods

હું જંગલમાં પાડાઓને જોતો હવે। I saw buffaloes in the
forest

બે ચોરો શ્રીમંતનું ધન ચોરતા હવા Two thieves stole the
wealth of the rich man

દશરથ દીકરાને બોલાવતો હવે। Dasharatha called his son
પ્રથ્વરત્ની મહેરથી હરિતું હુ અ ગયું Hari's distress disap-
peared by the grace of God

હું અમાઉ સ્ત્રીની સાથે ઉજ્જનમાં રહેતો હવે। I lived at Oojein
with my wife before

બે શિષ્યો શુરને નમતા હવા Two pupils saluted their tutor
તું અવંતિમાં હતો। Thou wast at Avanti.

તું અયોધ્યામાં હતો। Thou wast at Ayodhya

અગ્નિ વનને બાળતો હવે। Fire burnt the forest

હું સમારનું નિસારપણ જાણતો હવે। (દુનિયામાં કંઈ સાર નથી એ
હું સમજ્યો) I knew the worthlessness of worldly life.

शठ वृषस्य पुरतः असत्यम् अवदत् । धुञ्चो राज्ञी आगच्छुः
 भोक्ष्ये The rogue spoke falsehood before the king
 त्वारे भूयः क्षुभेन ह गच्छतो हवे । Then I knew that I
 was a fool

सरोवरं पाणी उदायुः कालसारस्य जलममुष्मत् ।
 सेनापति वन्दरने रघुनाथपर वच गथे । सेनापति सेना समराङ्ग
 जमनयत् ।

तेना ये मित्रा रामने सभारता हवा मित्रे राममस्मरताम् ।
 तु रामनी यथाक्रीडि प्रुश धये । रामस्याचान्नेजातुष्य ।
 भ्रष्टिमेने अमे ये शान कर्ता हवा । क्लीनसान्त्वनाय ।
 धर्मि प्रथ्वीने सरजडा हवा । ईश्वर वृक्षीमसृजत् ।
 ये माछमे । आगमा पेडा । पुहवावुषानमविशताम् ।

(विश धातुनी साये ने स्थानमा पेसवानु हेय छे तेनी भील
 विभक्ति आवे छे ते वरमा, आगमा पेडा अये वाक्येमा धर आगमा
 वगेरेना सस्कृत शब्दे भील विभक्तिमा आवे छे)

हृ हरिने वयोऽतो हतो हरिमनिन्दम् ।
 तमे ये जगत्मा रक्षा वनेऽवसतम् ।
 स व शङ्गे शङ्गे लङ्घये । लङ्घो नगरान्नगरमादत् ।
 (नगराद्नगर पक्ष धाम)

हृ पुस्तक प्रति ह्वरतो हवा । पुस्तकममययम् ।
 तमे ये हरिनी पाडीमाथी ह्वे लङ्घता हवा । हरेकानात्फलाभ्य-
 हृतम् । (कथामकथयत् ।

तमे रामने गत कहता हवा । राम (रामाय or रामस्य)
 ये वाध कहोऽ तस्मि हेऽता व्याघ्रौ गोष्ठमपावताम् ।

(वाघ गानवायक छे तेथी ' कहोऽ तस्मि ' तु असकृत गोष्ठ नी
 भील विभक्तिथी थयु)

हृ पोतना पत्र पोतो हवे । कृष्ण पाद्यावहाकयत् ।

જ્યેષ્ઠો ઓઝેને શત્રુથી બચારતો હવે, ચોષો લલના સરેરરક્ષત્ ।
કામ્યો ધીમે ધીમે સરતો હવે, કૂર્મ શનૈરસરત્ ।

૬ તે વખતે આબાદાનીની આશા વગર રહેતો હવે, તદામ્યુદયસ્યાશા
ચિનાવસમ્ ।

અમે એ બોજન માટે જાત રાખતા હવા, ઓજનાય ઓદનમ્ અપચાષ ।
ઓજનાયોદનમપચાષ ।

રાણી રામની સલામા ગાતી હવી રાણી નૃપસ્થ સભાયામગાયત્ ।
છેડરીએ અનાજના મુકેથી હરણને પેળ્યુ કુમારો ધાન્યસ્ય મુષ્ટિ
મિર્હરિજમપુષ્પત્ ।

૭ તારી સીને કદ પશુ અપરાધ વિના તજતો હવે, માર્યામપરાધ
ચિનાત્વજ ।

તમે એ દારણુ વિના આમડુ બાળતા હતા કારણાદિના ગ્રામમદહનમ્ ।
તે ઝડતી ટોચ પરથી પડ્યો અને મરી ગયો વૃક્ષસ્ય શિલરાદપતદ-
ઝ્રિયત ચ ।

છોકરૂ આનંદથી નાચ્યુ, કાલો હર્ષેનાનૃત્યત્ ।

(આ પાઠમાં ' જતો હવે ' ' આવતો હવે ' વગેરે કેટલાક રૂપો
તરજુમામાં આપ્યા છે એ રૂપો રાજના વાતચિતના વપરાશમાં નથી
પણ શાસ્ત્રીઓને ત્યાં તેમજ કેટલીક નિશાળોમાં લાખાતરમાં વપરાય છે

પાઠ ૧૭ મો.

પાંડવોની ધૃતરાષ્ટ્રના છોકરાઓ સાથે લડાઈઓ થઈ Battles took
place between the Pandavas and the sons of
Dhritarashtra.

ગુરુઓએ ધર્મ' શિખવ્યો Preceptors taught duty

રામે સીતા સાથે ગેદાવરીને કાંઠે ફીડા કરી Rama sported with
Sita on the bank of the Godavari

તે ઉદ્યમથી પૈસો મેલવ્યો Thou goest wealth by industry
વાધની શુભથી સીનું હૈયું પડ્યું 'The woman's heart trembled
at the cry of a tiger

મે મિત્રના કલ્યાણને માટે જન શીધો I strove for the welfare
of my friend

ગેવાળી બાઘો બકરાને ગામ લઇ ગયા. Herdsmen led their
grat to the village

તમે માણસને મરતા હતા You beat the man.

શિયાળ મરી ગયો The jackal died

રાજાની સલામત પડિના પેઠા. The learned men entered the
court of the king

તમે તમને અડક્યા You touched the dead body

મહનમા સ્ત્રીઓ નાચી Women danced in the palace.

અમે માણસને રસ્તા પૂછ્યો We asked Manavaka the road.

કસેરા રામથી સહવાયો હતો. Pain was endured by Rama.

મે દેવીને કહ્યું I spoke to the goddess

દુષ્ટ નાસક હણાયો The wicked giant was killed

તે રાજાનો હુકમ ગણકાર્યો નહિ Thou disregardedst the
king's command.

સવના વિનમથી ઋષિઓ પ્રસન્ન થયા The sages were pleased
at the modesty of Lava

હરિયો જનક સેવાયો હતો Janaka was served by Hari

અમે ચિત્રકૂટની ટોચ પર રહ્યા હતા We dwelt on the sum-
mit of the mount Chitrakuta

મે દ્રિયાગતિ અને વાધને જોયા. I saw a jackal and a tiger
તેઓ દ્રવ્યના નાશથી બેમાન થયા They faunted at the loss
of their wealth

પુત્રકેળ પેમે રાજાથી આજ્ઞાઓને અપાયો. Much wealth was
given by the king to the Brahmanas

ચંદ્રપીડના લશ્કરના અલવાથી પૃથ્વી હુલ The earth trem-
bled by the moving of Chandrapida's army

અમે પાજરામાથી પક્ષીને છોડી દીધું We released the bird from the cage

અમે બ્રાહ્મી હાયામા બેઠાં વૃક્ષસ્યચ્છાયાયામુપાવિશામ ।
 તેણે આકરેના અપરાધો માફ કરીધા કિકરાણામપરાધાનક્ષમત ।
 બ્રાહ્મણો મગાના જળમા પડ્યા બ્રાહ્મણા મજાયા જાલેષ્વપતન્ ।
 થોડાંઓ રશ્મિભૂમિ તરફ દોડ્યા અમ્બા સમરાક્ષ્ણમધાવન્ ।
 રામે પિતાની આજ્ઞાએ પાળી રામો જનકસ્વાક્ષા અમ્બહૃદ્યત ।
 હરિ નારાયણ કનેથી ગાયન શિખ્યો હરિનારાયણાત્ સંગીતમશિક્ષત ।
 મે આગાના ફળ ચાખ્યા આમ્રસ્ય ફલાન્યસ્વાદે ।

(આમ્રસ્ય ફલાનિ અથવા આમ્રાણિ)

ભાસુસે અથો યા ગયા કૃતા અયોધ્યામગચ્છન્ ।
 તું બુદ્ધ બેલ્યો અસન્યમભાવધા ।
 દુષ્ટ મિત્ર ડી અટલીથી આનંદ પામ્યો કુળનો મિત્રસ્વામ્યુદયેડમીદત ।
 તમે તે વખતે દોડાખીમા રહ્યા તદા કૌશામ્ભ્યામવસત ।
 તે રામના પગડોથી આવર્ય પામ્યો રામસ્ય પરાક્રમેર્થસ્મયત ।
 તું શત્રુઓ સથે લલ્યો અરિણા યુદ્ધયા
 લુચ્ચો ગમના હુકમથી મરાયો શટો નૃપસ્વાક્ષણાતાહયત ।
 તમે નિષેડો ગમ્યા નિષ્કાનગણયત ।
 રામથી ઝડપિ તરફથી આશીર્વાદ ધરાયો હતો રામેણ ઋષેરાણીર્વા-
 લોડપૈલ્યત ।
 દેવતાઓની મહેલો તમે તમારા શત્રુઓને છુટ્યા દેવતાના કૃપયા-
 રીનજયત ।

અમે દાફની જગાએ પાણી પીધું મદિરાયા સ્થાને જાલ પિશામ ।
 તમે અહીંથી તમારે ધેર ચોપડીઓ લઇ ગયા અતો ગૃહ પુસ્તકાન્યહરત ।
 સર્વ ગરકાલે ઝગઝગ ચળકતો હતો સૂર્યો જાંડકલ્લ પ્રાકાશત ।
 ચોરથી રાત્રે ધરમા પેસાયુ ચોરેણ નિશાયા ગૃહ પ્રાવિશ્યત ।
 અમે સરદારને અને તેના લશ્કરને બોલ્યા સેનાપતિ સેનાં વિક્રામહિ ।

તેઓ રાજને રણભૂમિમાંથી લઇ ગયા નૃપ સમરાક્ષાદ્દહન ।
 તેઓએ શત્રુઓપર આભા ક્રકયા અરિષુ લાગાનમુશ્ચન ।
 મે કુયોની માળાનુ યુથરાનુ ચર કીડુ પુષ્પાળા માલાના પ્રથનમારમે
 પાઠ ૧૮ મે.

પાંડવોએ રાજ્ય મેળવ્યું The Pandavas obtained their kingdom

શિષ્યા આચાર્યાન્ અભ્યવાદ્યન્ત । શિષ્યો યુર્યોનેનન્થા The pupils saluted their tutors

પ્રધાનો રાજ સાથે બોલ્યા Ministers spoke to the king
 સ્ત્રીના અંબોડામાંથી મે ધન પડ્યા Two flowers droppod down
 from the braid of hair of a woman

લોકોથી તમે હસી કદાયા You were laughed at by the people

અમે શેરીમાં માણસેનું ટોળું નાંચુ We saw a crowd of men in the street

રામના દુઃખો નાશ પામ્યા Rama's miseries perished

મિત્રોના ત્યાગથી તમે બે લજ્જાના You two were ashamed at the leaving of your friends આ વાક્યમાં ત્યાગેન એવું ત્રીજી વિલક્ષિતા એકરચનનું ૩૫ લીરેનું છે

અથવા મિત્રના ત્યાગથી તમે બે લજ્જાવા નહિ You two were not ashamed at the leaving of your friends આ વાક્યમાં ત્યાગે એવું સાતમી વિલક્ષિતાનું ૩૫ લીરું છે, અને ન છુટુ લીધું છે

વૃક્ષોપરથી પોપટો ઉડ્યા Parrots flew up from the trees વ્યાધૈ મૃગૌ અહન્વેતામ । શિકારીઓથી બે દરણુ દણ્યા Two deer were killed by hunters

અમે માણસોના ક્રુષ્ણેને માટે ચત્ર કીધા We strove for the happiness of men

દેવતાઓની સાથે રાક્ષસોએ હરિક્ષાઈ કીધી Demons competed with gods

નાર્યે રમણે સહ જ્યોત્સ્નાયામ્ અરમન્ત । The women sported with their husbands in the moonlight
'તમે કેવળ નથી ક્યારે પાછા ફર્યા એમ લોકથી અમે પૂછ્યા We were asked by the men 'when did you return from Oojina ?'

પાનથી ઝલેલા વૃક્ષો Trees shook by the wind

સેનાપતય અરીણામ્ પરાજયેન અમોદન્ત । સરદારો શત્રુના પરાજયની ખુશી કરી The generals rejoiced at the defeat of the enemies

ચારા ગૃહમ પ્રાવિશન્ પરમ્ ધનમ્ ન અલભન્ત । ચોરો વરના પેઠા પરુ તેને ન મળ્યું નહિ Thieves entered the house, but they did not get wealth

કન્યા જનકમ્ અવન્દન્ત । ઊઠ્ઠરીઓ બાપને પગે લાગી The girls bowed to their father

અમે શુદ્ધ કનેરી રાક્ષો શિખ્યા We learnt (the use of) missiles from our preceptor

ધીર્યેન ચ વિદ્યાયા બલેન ચ પ્રાકાશન્ત । તેઓ તેજથી અને વિદ્યાના બળથી શોભતા હતા They shone by their valour and strength of knowledge

કૃષીબલા કીજસ્ય આરોપણમ્ આગમન્ત । ખેડુતોએ ખીને રોપવાનું શરૂ કીધું Husbandmen began the sowing of seeds

નારાયણસ્ય દુષ્કૃતાનિ જનકાય ન અરોચન્ત । નારાયણના દુષ્ટ કૃત્યો તેના પિતાને રસ નહિ Narayana's wicked deeds did not please his father

ઉદ્યમથી હારના પૈસા વધ્યા Harris riches increased by industry

क ख ग डे घ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने घ भूषाय छे जेभके वाग्+हरि=वाग्हरि or वाग्हरि ।

च छ ज डे झ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने झ भूषाय छे जेभके आज्+हलौ=आज्जलौ or आज्जलौ ।

ट ठ ड डे ढ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने ढ भूषाय छे अलेङ्+हय=अलेङ्गहय or अलेङ्गहय

त थ द डे ध नी पछी ह आवे तो ते ह ने मन्वे विकल्पे
करीने ध भूषाय छे जेभके उद्यमात्+हरे=उद्यमाद्धरे or
उद्यमाद्धरे

प फ ब डे म नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने म भूषाय छे जेभके गुब्+हन्ति=गुम्हन्ति or गुब् हन्ति
अनिष्टम् न आशङ्कामहि । अमे अनिष्ट-भोट धायु नहोतु We
did not suspect evil

धनना दगला आसखोने अपाया Heaps of money were given
to Brahmanas

वाहस राक्षसो साथे लढया कपयो राक्षसै सहायुध्यन्त ।
अमे जे काशीमा पडितो साथे भोटया काइया पण्डितानभावावहि ।

तेओअे शान्तिथी उपका रेलो स्वास्थ्येनीपान्द्रममसहन्त ।

जे तारा पूर्वमा प्रकाश्या तारके प्राच्या प्राकाशिताम् ।

तमे भाष्यसोथी वभाष्याया मनुष्यैरशस्यध्वम् ।

तमे जे रामथी हरभावाया रामेणादिश्येयाम् ।

अमे ऋषिओने जन्मना नोतया ऋषीन भोजनायन्वभन्त्रयामहि ।

अयोध्याथी जसुसो क्यारे पाछा आ-या ? अयोध्याया दूता कदा
न्यवर्तन्त ।

अमे हरिकनेथी गहरे धारी न हती हरे कृपा नापैक्षामहि ।

अमे निशाणमा योपडीओ मेजवी पाठशालाया पुस्तकान्यलभामहि ।

એ પરીક્ષાએ એ ઝેડીને નૃત્યમા તપાસી પ્રાન્નિકૌ કન્યે નૃત્યે
પર્યેક્ષેતામ્ ।

અમે એ અમારી માતા ઈર્ષાથી હરખાયા જનન્યા દર્શનેડમોદાવહિ ।
તમે એએ ગામ આરણ્યુ નહિ કાર્ય નારમેથામ્ ।

અમે એ અધિને નમ્યા ક્ષવિમવન્દાવહિ ।

તે એએ ગજ તરફથી ગુનઝકારની શબ્દ રાખી નૃપાદવધીરણામા
શઙ્કેતામ્ ।

અમે ગાવો ॥ કુળમા જન્મ્યા હતા ગન્ધર્વાણામ્ કુલેડજાયામહિ ।

પક્ષીએમે તેમના મુખીની સલાહને ન ગણકારી અને જળમા પડ્યા
વિહંગા નાયકરુપેપદેશમવાધીરયન્ત જાલેડપતથ ।

અહમ્બોના અપરાધો રાગથી માફ કાયા બ્રાહ્મણાનામપરાધા નૃપે
પાશ્વમ્યન્ત ।

તમે એ રાવને બેઠાને ભયથી ધ્રુજ્યા વ્યાગ્રસ્ય દશનેન મયાદ
કમ્પેથામ્ ।

દાર્યાને પડવાને તમે ચત્ત કીધું ગજસ્ય ગ્રહણાયાયત્થમ્ ।

તે મે ૧૭ । તેપત્ની મા વિના ચેતથી જ્ઞાતરી વાન્દૌ જનની વિના
નારમેતામ્ ।

૨૨ ॥ ૩૭ ॥ દિઓથી નખણ્યા રામમ્યગુણા કવિધિરશસ્યન્ત ।

“વાશથી તેમણે પછો પમેા મેળવ્યો ઉછમેન પ્રભૂત ધનમલભન્ત ।

તે એએ તેમની દી ગીઓને જગતમા નથી કન્યા વનેડમૃગયેતામ્ ।

તે એ મુસકારથી કીઓ અખાધ પાન્યામ્યામાત્રે અસ્વાચેતામ્ ।

પાઠ ૧૬, ૨૦ મો.

૭ ક્રહારાત નવમ્વિના રમેા બ્રાતૃ જેના નેરાય એ તે રામે-
પિતૃ, બ્રાતૃ, જામાતૃ દેવૃ, નૃ, સવ્યેષ્ટ અને શસ્તૃ, શસ્તૃ,=one
who praises

બ્રાતૃ ના ૫૧

બ્રાતા

બ્રાતરૌ

બ્રાતર

બ્રાત

”

”

બ્રાતરમ્

”

બ્રાતૃન્

આત્રા	આતૃભ્યામ્	આતૃભિ
આત્રે	"	આતૃભ્ય
આતૃ	"	"
આતરિ	આત્રો	આતૃણામ્
	"	આતૃષુ
	નૃ ના રૂપે.	
ના	નરૌ	નર.
ન	"	"
નરમ્	"	નૃન્
ના	નૃભ્યામ્	નૃભિ
ને	"	નૃભ્ય
નુ	,	"
"	નો	નૃણામ્-નૃણામ્
નરિ	"	નૃષુ

ઉપર પિતૃ વિગેરે ક્ષ્યા તે સિનાયના ક્ક ઝાગત નરન્નતિના શબ્દોના રૂપ નેતૃ પુ m ના જેવા લેવાય છે

નેતૃ m ના રૂપે.

નેતા	નેતારૌ	નેતાર
નેત	"	"
નેતારમ્	"	નેતૃન્
નેત	"	"
નેત્રા	નેતૃભ્યામ્	નેતૃભિ
નેત્રે	"	નેતૃભ્ય
નેતુ	,	"
"	નેત્રા	નેતૃણામ્
નેતરિ	"	નેતૃષુ

આ પ્રમાણે સ્વષ્ટ, ધાતુ, નથા મર્તૃ ના તેમજ કર્તૃ, ગમ્તૃ, ધાતુ વિગેરે વિશેષણોના નરન્નતિના રૂપ લેવા

હ ઝાગત નરન્નતિના નામેના રૂપ શુદ્ધ જેવા લેવાય છે

गुरु m ना इषी। छे

गुरु	गुरू	गुरुव
गुरो	"	गुरुव
गुरुम्	"	गुरून्
गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभि
गुरुवे	"	गुरुभ्य
गुरो	"	"
गुरो	गुरौ	गुरुणाम्
गुरौ	"	गुरुषु
	परशु m	
परशु	परशू	परशव
परशो	"	
परशुम्	"	परशान्
परशुना	परशुभ्याम्	परशुभि
परशवे	"	परशुभ्य
परशो	"	"
"	परश्वो	परशूनाम्
परशौ	"	परशुषु
	मृत्यु m	
मृत्यु	मृत्य	मृत्यव
मृत्यो	"	"
मृत्युम्	"	मृत्यून्
मृत्युना	मृत्युभ्याम्	मृत्युभि
मृत्यवे	"	मृत्युभ्य
मृत्यो	"	"
"	मृत्य्वो	मृत्यूनाम्
मृत्यौ	"	मृत्युषु
	शत्रु m	
शत्रु	शत्रू	शत्रव

જાત્રો	"	"
જાત્રુમ	"	જાત્રૂન
જાત્રુણા	જાત્રુભ્યામ્	જાત્રુભિ
જાત્રુવે	"	જાત્રુભ્ય
જાત્રો	"	"
"	જાત્રુઓ	જાત્રુણામ્
જાત્રો	"	જાત્રુણુ

આ પ્રમાણે ૬૫ તરુ, પાસુ, પ્રમુ, વાહુ, વિન્દુ, મતુ, વાયુ, વિહ્ણુ, શમ્ભુ તથા શિશુના ૩૫ બેવા ઉપરાંત નારીજાતિના નામોના ૩૫ બેતુ જેવા બેવાય છે. ઉદાહરણ નાન્વતરજાતિના નામોના ૩૫ મધુ જેવા બેવાય છે.

	મધુ ॥	
મધુ	મધુની	મધૂનિ
"	"	"
મધુના	મધુભ્યામ્	મધુભિ
મધુને	"	મધુભ્ય.
મધુન	"	"
"	મધુનો	મધૂનામ્
મધુનિ	"	મધુણુ
મધુ-મધો	મધુની	મધૂનિ
	અશ્વ ॥	
અશ્વ	અશ્વણી	અશૂણિ
અશ્વ	"	"
અશ્વણા	અશ્વભ્યામ્	અશ્વભિ
અશ્વણે	"	અશ્વભ્ય
અશ્વણ	"	"
"	અશ્વણો	અશૂણામ્
અશ્વણિ	"	અશ્વણુ
અશ્વ-અશો	અશ્વણી	અશૂણિ

‘વિશ્વ ॥’ આ શબ્દ અર્જુનના છે, તેના ૩૫૦ આ પ્રમાણે -

વિશ્વમ્ વિશ્વે વિશ્વાનિ	વિશ્વસ્મૈ ,, વિશ્વેભ્ય
દે વિશ્વ ,, ,,	વિશ્વસ્માત,, ,,
વિશ્વમ્ , ,	વિશ્વસ્ય વિશ્વયો વિશ્વેષામ્
વિશ્વેન વિશ્વાભ્યામ્ વિશ્વૈ	વિશ્વસ્મિન્ ,, વિશ્વેષુ

નામ તથા વિશેષણોનું (Feminine base) સ્ત્રીલિંગ અંગ બનાવવાને સરકૃતમા આ અને ૐ એના બે પ્રત્યય છે

આકારાત નામ તથા વિશેષણોને ઘણું ખરૂં આ પ્રત્યય લાગે છે જેમકે અજ ‘અકરો,’ નું અજા ‘અકરી,’ બાલ ‘બાળક’ નું બાલા ‘બાળકી,’ ઊકરી, ‘અશ્વ ‘ઘોડો’ નું અશ્વા ‘ઘોડી,’ વસ્ત ‘ઊકરો,’ નું વસ્ત્રા ‘ઊકરી’ બ્રાહ્મણ નું બ્રાહ્મણી અલક્ષ્મીય, નું અલક્ષ્મીયા લવણ નું લવણા, વિશાલનું વિશાલા, રક્ત ‘રક્ત’ નું રક્તા ધવલ ધોળુ’ નું ધવલા, દયામ ‘સામળુ’ નું દયામા, વૃક્ષનું વૃક્ષા આ પ્રમાણે આકારાત થયેના વિશેષણોના રૂપ, શાલો જરા લેવાય છે નીચેના અનિયમિત સ્ત્રીલિંગરૂપો તૈયાર કરે

નરજાતિ

નારીજાતિ

ઈન્દ્ર

ઈન્દ્રાણી

દેવ

દેવી

પતિ વર

પત્ની સ્ત્રી

પિતામહ આપના આપ

પિતામહી આપની મા

પિતૃ આપ

માતૃ મા

પુત્ર

પુત્રી

માતામહ બાના આપ

માતામહી ‘મા’ ની ‘મા’

મથ મહાદેવ

મથામી પાર્વતી

રાજન્ રાજ

રાક્ષી રક્ષી

શ્વશુર સસરા

શ્વશૂ સાસુ

સુન્દર

સુન્દરા-સુન્દરી

હય ઘોડો

હયી ઘોડી

હરિજ હરજી

હરિજી હરજી

इकारात् विशेषणानु अलिङ्ग्यम् अलिङ्ग्यमा नरन्ततिना
 जेषु ७ जायम् रहे छे सुरभि ण ना ३५ कलि जेना थाय छे.
 १ सुरभि / ना मति जेवा थाय छे अने सुरभि ण ना प्राधम-
 रमा आध्या ७ छे

उकारात् विशेषणानु अलिङ्ग्यम् अग नरन्तति जेषु थाय छे पञ्च
 भेभना अत्य उ नी पहेला जेडाक्षर न होय तो विकल्पे करिने ई
 लागे छे, जेभके साधु परधी साधु अने साध्वी, बहु परधी बहु
 अने बह्वी, साधु ण ना ३५ गुरु जेवा, साधु / ना ३५ धेनु
 जेवा अने साध्वी ना दासी जेवा साधु ण ना मधु जेवा, पञ्च
 पाण्डु Pale white, yellowish नु पाण्डु ७ अलिङ्ग्यमा रहे छे
 तथा पङ्क्तु 'लगडे' नु पङ्क्तु 'लगडी' अलि थाय छे

जे विशेषणाने छे ते, मत, वत, इव, के यस् होय छे
 तेभनु अलिङ्ग्यम् ई लगडे थाय छे जेभके ब्रेष्ट+ई=ब्रेष्टी,
 आयुष्मत्+ई=आयुष्मती, यशस्वन्+ई=यशस्वती, मेधाविन्+ई
 =मेधाविनी, भेयस्+ई=भेयसी सुखमाञ्ज अने वनौकस् अ
 विशेषणाने छे ते, मत वगेरे उपर कहेला प्रत्ययभानो डाध नथी
 भाटे ई लागे नही

जे विशेषणाने छे वस् के इवस् होय छे तेभनु अलिङ्ग्य
 अग वस् के इवस् ने जहले उषी भुक्वाथी थाय छे जेभके
 तद्विवस् नु तस्थुषी अध्विविवस् नु अध्वपुषी, चक्रवस् नु
 चक्र+उषी=चक्रुषी, जहवस् नु जह+उषी=जहूषी
 अलिङ्ग्यमा इकारात् धयेला विशेषणाना ३५ दासी जेवा लेवाय छे

ब्रेष्ट ण ना ३५

ब्रेष्टा
 ब्रेष्टारम्
 ब्रेष्टा
 ब्रेष्टे

ब्रेष्टारौ

ब्रेष्टृभ्याम्

जे ७७ प्रमाणे आङीना जेनु जेवा.

ब्रेष्टार.
 ब्रेष्टन्
 ब्रेष्टृभि
 ब्रेष्टृभ्यः

દ્રેષ્ટુ+ઈ=દ્રેષ્ટી ના ૩૫ વાસી જેના

દ્રેષ્ટુ ॥

દ્રેષ્ટુ

દ્રેષ્ટુણી

દ્રેષ્ટુણિ

”

દ્રેષ્ટુણા

”

દ્રેષ્ટુભ્યામ્

’

દ્રેષ્ટુભિ

દ્રેષ્ટુણે

”

દ્રેષ્ટુભ્ય

એજ પ્રમાણે બીજા રૂપો

આ દ્રેષ્ટુ ॥ ૩૫ પ્રમાણે કર્તૃ, ગન્તૃ, ક્રદૃ નગેરે વડ કારાન વિશે
પણાના ૩૫ લેવાય છે

લોખના નામપગથી બનેલા દેશના નામે સરકૃતમા બહુ વચનમા
વપરાય છે જેમકે જ્ઞાના નૃપ, મગધેષુ પાટલિપુત્ર નામ નગરમ,
આર્યા કુલેષુ વસન્તિ, કલિકેષુ વસન્તિ, પશુ ત્યાગે દેશ, વિવય
જેવા શબ્દો સાથે વપરાય છે ત્યારે એકવચન વપરાય છે જેમકે મગધદેશે

સરકૃતમા નિષેધાથ બતાવવાને વ્યવજનથી નહ થતા ગબ્દોની
પહેલા અ મુકાય છે અને સ્વરથા શર થતા ગબ્દોની પહેલા અન્
મુકાય છે જેમકે

લઙ્કનીય violable

અલઙ્કનીય inviolable

ચિનય modesty

અચિનય immodesty

નીતિ morality

અનીતિ immorality

કાલ time

અકાલ not time, improper
time

નેત, પિત, દ્રેષ્ટ, માત, વગેરેના સબોધન એક વચનમા
રૂપોમા છેતો વિસર્ગ રૂ ને મદ્યે આવેતો કે પાન્ત રૂ ની પછી
અધીષ વ્યવજન હોય અથવા કોઈ વ્યવજન ન હોય ત્યારે તેનો વિસર્ગ
થાય છે તેથી નેત ગચ્છામિ=નેતર્ગચ્છામિ, પિત બોધસિ=પિત-
ર્બોધસિ, દ્રેષ્ટ વદસિ=દ્રેષ્ટર્વદસિ તમજ પિત આગચ્છ=પિતરા-
ગચ્છ અર્થાત્ રૂ નો વિસર્ગ થયો હોય અને તેની પછી ધોષ વ્યવજન
અથવા વ્યર આવે તો પાછો વિસર્ગનો રૂ રૂપો જેમકે પ્રાત ઉત્થાય=
પ્રાતરુત્થાય, પુન મવતુ=પુનર્મવતુ, પુન રમતે=પુનર્રમતે=પુનારમતે.

વાક્યો.

પાઠ ૧૯ મો.

શિવ જય પામે ॥ Siva conquers

બે હાથ ફરકે છે The two arms throb

પતનથી વૃક્ષો હાલે છે Trees shake by the wind

ભમરા મધ પીએ છે Bees drink honey

માણસો પૈસાને ચહાય છે Men desire riches

ઇન્દ્રે શત્રુઓને જીત્યા Indra conquered his enemies.

યોધ્યો શત્રુ કિપા બે માણ ફરકે છે The warrior discharges
two arrows at his enemy

ચાતકને પણીડી રીપુ પણ મળતુ નથી The chataka does not
get even a drop of water

વિષ્ણુને પૂજા ગમે છે Worship pleases Vishnu

શેઠીથી નો રા ફરમાવાયા Servants were coammanded by
their lords

હું દુનીયાના બનાવના ને નમુ છું I bow to the author of
the universe

હું શુદ્ધો શિષ્યતુ ઉદતપણ કહું છું I inform the teach-
ers of the pupil's rudeness

સીતા લક્ષ્મણ દીયરની પગડી ગઈ Sita followed Laksh-
mana, her husband's brother

છોકરીના વડને જમાઈ કહે છે They call the daughter's
husband 'son-in law'

પતિને માટે સંદેશો મોકલાય છે A message is sent for her
husband

સ્ત્રીના બંને ગાલપર બે આબમાથી આસુ ખરે છે Tears drop
upon the two cheeks of the woman from her
two eyes

વિશ્વકર્માથી અમરાવતી રચાઇ Amaravati was created by the architect of the gods

પિતરં પુત્રૈ વચ્ચન્તે । પિતાઓ પુત્રોથી વન્દાય છે Fathers are saluted by their sons

રામ જનકનો જમાઇ થાય Rama is Janaka's son-in-law
પાંડવોએ દ્રેષીઓને લડાઇમાં જીત્યા The Pandavas conquered their haters in the battle

કિંકર મર્તારમ્ અનુસરતિ । ચાકર શેકને અનુસરે છે The servant follows his master

મનુષી ધર્મ લખાયો The code of duty was written by Manu.

(અહીં ધર્મ=અવહારસાધક નિયમોનો સમૂહ)

સ્રષ્ટાથી લોકો સરખાય છે People are created by the Creator

તળાવનું પાણી રસ્તે જનારાઓથી પીવાયું The water of the tank was drunk by the travellers on the way
જમકોએ દાતરને મેળવ્યો નહીં The beggars did not get the donor

રામ છોકરાને છાત્ર આપે છે. રામ શિશુઓ મોલક ચઢાવે છે ।
આકાશ ધૂળથી ભરાય છે આકાશ પાલુના જિવે છે ।

પરશુરામે શત્રુઓને ફરસીથી માર્યા પરશુરામ શત્રુનું પરશુના પ્રાહરણ ।
વાહનામાથી જળના દીપા પડે છે મેઘોએ જલસ્ય વિન્દ્ય પતન્તિ ।
રામને શહેરના રખેવાળોને બોલાવ્યા નૃપો નગરસ્થ રક્ષિતૃનાદયત્ ।
બાળક બાપનું માને છે બાલ પિતરમનુચ્ચયતે ।

અવન્તીના માલીકે પ્રધાનોને કહ્યું અવન્ત્યા પ્રમુ સચિવાનમાણત ।
હરિ જીભવડે તાળવાને આડકથો હરિર્જિહ્વા તાલ્વસ્પૃશત
શ્રીઓ પતિઓ સાથે બાગમાં મધ, નાર્યો મર્તૃભિ સહોષાનમગચ્છન ।

ઋષિઓ મત્રોના દ્રષ્ટા હતા ઋષયો મન્યાના પ્રદાર આસન ।

લોકો વિશ્વને પૂજે છે જના વિષ્ણુ પજયન્તિ ।

ઋતુપર્ણ સારથિઓ સાથે બોલ્યો ઋતુપર્ણ સર્વેષ્ટનવદત
રામ પોતાના ભાઈ લક્ષ્મણ સાથે વનમાં ગયો રામો બ્રાત્રા લક્ષ્મણેન
સહ વનમગ્નચ્છત ।

રાવણના માથા રામથી બાણોવને કપાયા રાવણસ્ય શીર્ષાણિ
રામેણેષુભિરચ્છિયન્ત ।

માણસોથી વારવાર વિદ્વોના ભયથી કામ આરભાતુ નથી મનુષ્યે
રત્નેકશો વિદ્વાના મયેન કાર્ય નારમ્યતે ।

ભીમ શત્રુ સાથે બે હાથે લડ્યો ભીમ શત્રુના વાહુભ્યામયુધ્યત ।
દેવો પાપના ટરનારાઓને શિક્ષા કરે છે દેવા પાપસ્ય કર્તુન
દુષ્ટવન્તિ ।

આડે માર્ગે જનારા લોકોથી નિંદામ છે વિમાર્ગેન ગન્તારો જનૈ
નિન્યન્તે ।

ધર્મ રાજ્યને વિનાશમાંથી બચાવનાર છે ધર્મો રાજ્યસ્ય નાશાવ્રક્ષિતા ।
દુર્જનની જીભના ટેરવાપર મધ રહે કે, હેયામા તે ઝેર વુર્જનસ્ય
જિહ્વાયા અમે મધુ તિષ્ઠતિ હૃદયે તુ વિવમ્ । શ્લેષા જાયાથી મુસા
પ્રેરને આનંદ આપે છે તરવટલાકયા પાન્થાનાદ્વાદ્યન્તિ ।

વિશ્વામિત્રની સાથે રામતુ નનમાં જવાતુ તેના પિતાથી કપુલ કરાતુ
વિશ્વામિત્રેણ સહ રામસ્ય વન ગમન પિત્રાન્વમન્વત ।

પવન કાળ વાદળા વિજેરી નાખે છે વાયુ ક્યામાન મેવાન
મિરસ્યતિ ।

લોકો બુદ્ધિને અત્ર આપનારાઓને વખાણે છે જના ક્ષુધિમેશ્વરોઽ-
ન્નસ્ય વ્રાતૃજ્ઞ ઈસન્તિ ।

સીતાના પતિએ અને દીવરે સીતાને સોધી સીતાયા મર્તા દેવા વ
સીતામન્વૈશ્યતામ્ ।

પાઠ ૨૦ મો.

ઝાડપરથી ફુલો પડ્યા Flowers fall from the tree
શિવની કૃપાથી કલ્યાણ થાય છે Good happens by the
grace of Siva

આપણે શુદ્ધોના હુકમોને પાળીએ ઝીએ. We obey the orders
of our preceptors

સાધુઓ મૃત્યુનો ભય ગણતા નથી Sages do not consider
the fear of death

પિતા પ્રતિ રામને ઘણું માન છે Rama has great respect
for his father

વિશ્વના કર્તાની ઇચ્છા ન ઉલ્લંઘન કરાય એવી છે The wish
of the creator of the universe cannot be trans-
gressed

(આ વાક્યમાં **ફલ્લ** ના જા ની પાછી **લક્ષ્મી** નીચા નો અર્થ થાય છે
જા+અ=જા થાય છે છતાં પણ જ ને માટે અવગ્રહ થાય છે
જો અવગ્રહ ન હોય તો એમ પણ અર્થ થાય કે **ફલ્લ**=**લક્ષ્મી**
લક્ષ્મી=ઉલ્લંઘન કરાય એવી, આમ અર્થ ફરી જવાનો સ્થાન
હોય ત્યાં અવગ્રહ જરૂર મૂકાય છે)

તે દ્વેષીઓના સુખને સહન કરતો નથી He does not endure
the happiness of his haters

ચંદ્રમાં ઘેાડો દેખાય છે A spot is seen in the moon
રામ સગવાલામાં સ્નેહથી રહે છે Rama behaves with
affection towards his relations.

મધમાં મીઠાશ છે There is sweetness in honey
માણુસોમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે The brahmin is the best
among men

તેઓ દાનારો કનેથી પૈસા મેળવે છે They get wealth from
donors

કુરુસ્ય દૂત આગચ્છત । દુરેશયી કાસઃ આવ્યો. A messenger came from the Kurus

કાકા બાપના ભાઇ થાય The Paternal uncle is the father's brother

વસ્તુનિ અવસ્ત્વારોપઃ અજ્ઞાનય્ । વસ્તુમા વસ્તુ નયી એવો આરોપ એ અજ્ઞાન છે Ascribing something that is not real to a real thing is ignorance તેણે એ બાહુના બળથી પૃથ્વી જિતી. He conquered the earth by the strength of his two arms

ભીમસ્ય ક્રાતરિ અર્જુને કર્મ મામાન્ અમુચત્ । ભીમના ભાઇ અર્જુનપર કર્મો બાણ મૂક્યા Karna discharged arrows at Arjuna, Bhima's brother

મૃદુનિ મૃગસ્ય શરીરે નિશ્ચિતસ્ય શાળસ્ય પાત તુલસ્ય રાગો અગ્ને દ્વષ । નાણુક હરણુના શરીરપર તીક્ષ્ણ બાણનું પડવું રેતા ઢગ લામા દેવતાના જેવું હોય છે. The falling of a sharp arrow on the delicate body of a deer is just like that of fire on a heap of cotton જેમ દેતા લાગનાથી રૂ બગી જાય છે તેમ તીક્ષ્ણ બાણ પડવાથી હરણુનું શરીર મરણુતોલ થાય છે અથવા નાશ પામે છે

તલ્લુ પિયવેષુ વરા જ્ઞાતિભિઃ ત્યજ્યન્ને । થોડી સપતિમા માણસો સગાવહાલાથી તત્તમ છે Men with little riches are abandoned by their relations

પશુઓમા પણ નિઃકલ્પસ્ય પાશુ જ્ઞાતિ છે Gratitude is seen even among beasts.

તેણે શ્રોતાઓના આગ્રહથી કથા આરંભી He commenced the story through the opportunity of hearers

કડવું પણ હિતના કહેનાર સિવમતિ કે ક્ષત્રી બસ, દુર રહેવું Away with anger at a friend who speaks a wholesome thing though unpleasant

ભારતવર્ષીયાણામ્ નવ્તુ લાભે અતીવ ઉત્કण્ઠા । હિંદીઓની પૈત્રને
મેળવવાની ધણી આતુરતા હોય છે The Indians have great
anxiety for getting a grandson દીકરાને ઘેર દીકરા
જોવાને હિંદુઓને વણી મગ્ગ હોય છે

માધૃનામ્ મૃતેષુ પરમમ્ કારુણ્યમ્ । સત્પુરુષોની જીવ માત્રપર ધણી
દયા હોય છે Sages have great compassion towards
beings

તે છોકરીને જમાઈને પેર લઈ જાય છે He takes his daughter
to the house of her husband

રામ નધુઓમા મુખ્ય હતા રામો રઘૂના મુખ્ય ।
મે કર્તા પામેથી ચોપડી મેળવી કર્તુ પુસ્તકમલમે ।
લક્ષ્મી ત્રિપથુની સ્ત્રી હતી લક્ષ્મીવિંણો પત્ની ।
તે ત્રાતાઓની માશી માગે છે શ્રાંતૂન શ્રમા યાચતે ।
જનક પાતાના રથ જોયો જનકો નવતૂળા રથમૈશ્વત ।
નારયણે હરિના જમાઈઓના ઘેડ જોયા નારાયણો હરેર્જામાતૃળા
મશ્વાનપદ્યત્ ।

આર્યો કુરમા રહેતા હતા આર્યા કુરુક્ષેત્રસન ।
પોષક ઝાડપર બેઠા શુકસ્તરાયુષાવિશત્ ।
હરિના પૈત્રને આકર ગાય ગયો હરેર્નપ્તુ કિંકરો ગ્રામમગ્નહત્ ।
કર્ણુ દાતારોમા પહેલો હતો કર્ણા દાતૃષુ પ્રથમ ।
સિદ્ધ પશુઓનો રાગ છે સિદ્ધ પશુના પ્રમુ ।
હરિ રમાના પતિનો નિત્ર થાય હરી રમાયા મર્તુર્મિત્રમ્ ।
ચક્રતુ બિળ વધે છે અને ઘટે છે દુન્ધોર્વિન્ધ્ય વર્ધતે ક્ષીયતે ચ ।
પોતાના ભાઈ રામની આજ્ઞાથી લક્ષ્મણે સીતાને વનમા તથા ત્રાતૂ
રામસ્યાદેશેન લક્ષ્મણ સીતા વનેડત્યજત્ ।
અણ્યાં દુનિયા યથા જાતુર્વિશ્વમજાયત ।
તેણે પેનાના ધણીની ખબર મેળવી મર્તુર્જાતામલમ્ ।

બાહુના બળથી તેણે શત્રુઓને જીત્યા. વાહોર્વલેનશત્રુનજયત્ ।
પર્વતોને જળમાં પવનથી પથ્થુ બધ નથી પર્વતાના પ્રવહાદ્વાચોરપિ ભય ન ।
ડાહ્યા ખાણુસો છોકરામાંથી પથ્થુ જ્ઞાન મેળવે છે પ્રજ્ઞા વાલેન્ધોડપિ
કામ લભ્યતે ।

હે શત્રુ ! મારા પાપ માફ કર શામ્ભો પાપામિ ક્ષામ્ય । Forgive
=માફ કર એ Imperative આગ્રાથર્તુ ૩૫ છે Imperative મા
ખીળ પુરુષ એકવચનનો પ્રત્યય નથી તેથી ક્ષમ્ (ક્ષામ) 4th conj
Parsam + ગણુની નિશાની=ક્ષામ્ય ૩૫ થયું છે)

ઋષિઓમા ઇશ્વરપર ધણો પ્રેમ જણાય છે ઋષિસ્ત્રીશ્વરે પરમ
સ્નેહો દર્શયતે ।

પશ્ચિમો વૃક્ષની ડાળીઓપર બેસે છે વિદ્યાનાસ્તરૂના શાસ્ત્રાણુપવિશન્તિ ।
નોકરે શેઠના હુકમોનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી મૃત્યા પ્રમૂળામાજ્ઞા ન
લક્ષ્યન્તે ।

તેણે સ્વામી કનેથી માને ઘેર જવાને રજા મેળવી મર્ત્યુર્જનન્યા ગૃહ
ગમનાયાનુક્કામલયત ।

વિષ્ણુના હકતોથી વૈકુંઠમા વાસ મેળવાય છે વિષ્ણોર્મકૈર્વૈકુંઠે
વાસો લભ્યતે ।

પાઠ ૨૧ મો.

વધૂ ના ૩૫૦

વધૂ	વધ્વી	વધ્વ
વધુ	"	"
વધૂમ્	"	વધૂ
વધ્વા	વધૂન્વામ્	વધૂમિ
વધ્વૈ	"	વધૂમ્ય
વધ્વા	"	"
"	વધ્વી	વધૂનામ
વધ્વામ્	"	વધૂપુ

માતૃ, જેવા જે ક્રકારાત નિ નામના રૂપ લેવાય છે તે
શબ્દો - માતૃ, કુહિતૃ, ન , યાતૃ, માતૃ ના રૂપ
પ્રધરમા આપ્યા છે

સ્વસા	સ્વસૃ ૧૧ રૂપો	સ્વસાર
સ્વસ	સ્વસૃ ૧૧	
સ્વસારમ્		સ્વસૃ

બાકીના રૂપ માતૃ ના જેવા રૂપ છે

સ્વિનિ રૂપો સાથે જેનાપર દગાડાય તેના નામની સાતમી
વિભક્તિ આવે છે. જેમકે -- જ પ્રા ને સ્વિનિ રૂપિ

સનિધિ ના રૂપ કલિ ૧૧ -

સનિધિ	સ - ૧	સનિધય
સનિધિમ્		સનિધીન્
સનિધિના એ પ્રમાણે		

[અજ્ઞાતભૂમિ-આ શબ્દોનો ઉ નીક સ્કુલના છોકરાઓ મેટ્રિક
કનાસમા આવતા સુધી પછી અ ન-જેવો કરે છે, તેમ ન કરતા
જ ખોડો અને જા આખો ખેડ
ખેડવું]

હસ્વ રૂપ કે ક્ર જે ની છેડ હોય તેમના નાન્યનર
બાકીના રૂપમા ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી અને સાતમીના એકવચનમા
તથા છઠી અને સાતમીના દ્વિવચનમા રૂપો કરીને નરબતિ જેવા રૂપ
લેવાય છે

શુચિ adj pure ના નરબતિ રૂપ કલિ જેવા

----- 'નારીબતિ' ----- મતિ -----

શુચિ	શુચિ ૧૧	શુચીની
દે શુચિ-કુચે	શુચિની	
શુચિ		

શુચિના	શુ+દે+યામ્	શુચિભિ
શુચયે-શુચિને		શુચિભ્ય
શુચે-શુચિન		"
"	શુચના-શુચિનો	શુચીનામ્
શુચૌ-શુચિનિ	,	શુચિણુ

ગુરુ નામ અંગ

ગુરુ m ના ૩૫ પૂર્વે આખ્યા

ગુરુ

ગુરુ	ગુરુ	ગુરવ
દે ગુરો	,	"
ગુરુમ્		ગુરુ
ગુર્વા	ગુ+ર્વામ્	ગુરુભિ
ગુરવે-ગુર્વે		ગુરુભ્ય
ગુરો-ગુર્વા		"
"	ગુર્વ	ગુરુનામ્
ગુરૌ-ગુર્વામ્		ગુરુણુ
ગુરુ f ગુરુ+ર્વા=ગુર્વૌ ૫મ્ થાય	1 ૩૫ વાસી જેવા	

ગુરુ

ગુરુ	ગુરુણી	ગુરુણિ
દે ગુરુ-ગુરો	"	"
ગુરુ	,	"
ગુરુણા	ગુરુ+નામ્	ગુરુભિ
ગુરવે-ગુરુણે	"	ગુરુભ્ય
ગુરો ગુરુણ	,	"
"	ગુર્વૌ-ગુરુણો	ગુરુનામ્
ગુરૌ-ગુરુણિ		ગુરુણુ
કર્તૃ m ના ૩૫ નેતૃ m જેવા		

કર્ત	કર્તું ॥	કર્તૃણિ
હે કર્ત-કર્તરૂ	”	”
કર્ત	”	”
કર્ત્ત-કર્ત્તના	કર્તૃભ્યામ્	કર્તૃભિ
કર્ત્ત-કર્ત્તણે	”	કર્તૃભ્ય
કર્તુ -કર્તુણ	”	”
”	કર્ત્ત-કર્ત્તણો	કર્તૃણામ્
કર્તરિ-કર્તૃણિ	”	કર્તૃષુ

આ પ્રમાણે મન્ત્ર, ક્ષેપ્ત, નેત્ર, વગેરેના ૩૫ લેવા

Krishna has an ornament કૃષ્ણને ધરણ છે કૃષ્ણસ્ય
અલકાર અસ્તિ ।

Rama had two books રામની પાસે બે ગ્રંથો હતા. રામસ્ય
પુસ્તકે અસ્તામ્ ।

Janaka has one house જનકને એક ઘર છે જનકસ્ય ગૃહમ્
અસ્તિ ।

The woman has a child સ્ત્રીને એક બાળક છે સ્ત્રીયા
શિશુ અસ્તિ ।

આ વાક્યોપરથી to have વાળા વાક્યોનો સરકૂત તરણુમે કેમ
ડરવો ત સમજવું કર્તાની છટી નિલકિત આવે છે, અને ક્રિયાપદમા
અસ્ to be નું ૩૫ વપરાય છે

વાક્યો

સાર જતની કીર્તિ યોડમા પ્રસરે છે The fame of a good man
spreads in the world

સડટમા ધીરો પુરુષ હિમત છોડતો નથી A bold man never
leaves his courage in a difficulty

રામ પ્રેમથી દીકરાને ભેરે છે Rama embraces his son with
affection

તે મોક્ષને માટે દેવને લગ્ને છે He worships God for the solution

તે ચક્ષાની વસતીમાંથી આવ્યો He came from the residence of Kubera's attendants

કુપ્ય દુઃકર્મથી ઉપજે છે Misery results from a wicked action

મદન રતિનો પતિ થાય છે Madana is the husband of Rati
ઈશ્વર સૃષ્ટિના પાલક ઇશ્વર સૃષ્ટિનો પાળનાર છે God is the protector of the creation

શુદ્ધિનો વધારો કીર્તિને માટે છે (શુદ્ધિના વધારાથી કીર્તિ થાય છે)

The intensity of talent is for time

તે જમીનપર બેસે છે He sits on the ground

રામસ્ય માતર જામાતુ ઋષ્યશૃંગસ્ય આશ્રમમ્ અગચ્છન્ ।
રામની માતાએ તેમના જમાઇ ઋષ્યશૃંગને આશ્રમે ગઈ Rama's mothers went to the hermitage of their son-in-law, Rishyasringa

સીતા યાતૃ ચ જનાન્દરમ્ આપૃચ્છત પત્ન્યાત્ પિતૃ ગૃહમ્
અગચ્છત્ । સીતાએ દેરાણીઓ (દેહાણીઓની) તથા નણ્ણદની રાણી
લીધી અને પછી બાપને ઘેર ગઈ Sita took leave of her husband's brother's wives and her husband's sister, afterwards went to her father's house

રઘુના બાપે વસિષ્ઠની માય ક્ષી Raghu's father protect Vasishtha's cow

નારાયણના કામો હરિની પ્રીતિ માટે નથી (હરિને પ્રસન્ન નથી)
Narayana's actions do not please Hari

વેદમા શુદ્ધ લાયક ગણ્યોતો નથી (શુદ્ધનો અપેક્ષા નથી) A Sudra is not authorised in Veda

બુધા મૂર્ખાણામ્ સ્તુતિં વા નિન્દા ન ગણયન્તિ । કાશી પુરો,
મૂર્ખાની સ્તુતિ અથવા નિન્દાને ગણતા નથી Wise men do not
count the praises or censures of fools

પ્રધાનોઘી રાજ્ય સેવય છે A king is served by his ministry
ગોરાળાઓ એ ગાયોને રક્ષે છે A herdsman protects two
cows

ગોપ ઘેનૂ રક્ષતિ । A herdsman protects cows જુવતીઓ,
નદીમાંથી(-નું) પાણી આણે છે Young women bring water
from (-of) the river

સાસુ જમાણપર રહે રાખે છે A mother-in-law feels
affection for her son-in-law

તે ચંદ્રના ચળકાટને જુએ છે He sees the brightness of
the moon

તે સર્વભૂતો ઇજા અનુભવે છે He experiences the result of
his good actions

જેભયી બુદ્ધિ ચળે છે Talent goes astray by avarice

હનિ સ્વભાવે સારો છે Hari is good by nature

ગાન માતા અને પિતાને પિડ આપ્યા Ram offered balls of
rice to his (deceased) parents

દનનિમા ધર્મ કહ્યા છે Duty is told in Smṛiti

મી. ૧૧ નણુ દના પતિ ઋષ્યસૃગને નમી સીતા નનામ્બુર્મિતારમૃત્યુદૃઙ્ગ
મનમત્ ।

૧૧ મિત્ર અને ક્ષત્રિય હતા, પણ પાછળથી તે શાસનથી થયા વિશ્વામિત્રો
જાત્યા ક્ષત્રિય આસીત્ પશ્ચાદ્ બ્રાહ્મણોઽમવત્ ।

શબૂડ ધધે ખેડુત છે શમ્બૂકો વૃત્થા કૃષીવલ્ ।

મી. ૧૬ મેશા સાસુને ખુશ કરતી સીતા સદા અશ્રુમયીજયત્ ।

રા. ૧૧૦ પ્રધાન રાજનીતિમાં હોશીયાર છે નૃપસ્યામાત્યો નીતૌ નિપુણ ।

સ્મૃતિઓમાં મનુની શ્રેષ્ઠ છે સ્મૃતિષુ મનો શ્રેષ્ઠા ।

મહારાષ્ટ્રમાં યુવતિઓનો વિનય વખાણના વાયક છે મહારાષ્ટ્રે વધૂના વિનય પ્રશસ્ય ।

(‘મહારા’ટ્ર)એ દેશનું નામ છે તોપણ એનો અર્થ ‘મોટું રાજ્ય’ થાય છે, તથા કુરુ, કલિંગ, મગધ, વજ્ર વગેરે નામો લોકોપરથી લેવાયલા સમન્વધ આવે છે તેમ એ સમન્વત્તુ નથી માટે એક વચન વાપર્યું છે રામે પોતાની એન શાતાને જ્યેષ્ઠ અને પોતાની માને નમ્યા રામ સ્વસ્તાર શાન્તામૈશ્વત માતરમનમચ્ચ ।

રામે માણ્યને તેની ગત પૂછી રામો જન જાતિમવુચ્છત્ ।

માણ્યો સપતિને ચક્રાય છે જના મૂર્તિ જાઝ્છન્તિ ।

ધર્મોએ ધર્મકથી અહીં આવે છે અજ્ઞા અર્જુનમૂમેરિહાગચ્છન્તિ ।
વેદના પડોસમાં શુદ્ધઓમાં દેવોની બહુ પ્રતિમાઓ છે વેદલસ્ય સનિધૌ વિચરેષુ દેવાના વહવો મૂર્તય ચન્તિ ।

હરિએ રાત્રિઓ ધ્યાનમાં ગાળી હરી રાત્રીભ્યનિડનયત્ ।

કૂચળીની વણી છે કરીઓ હતી કૃષ્ણસ્ય વહવો કુહિતર આસન્ ।
બહાદુરી કીર્તિ આપે છે શૌર્ય કીર્તયે ।

માણ્યનો સ્વભાવ કામો પરથી જણાય છે મનુષ્યસ્ય પ્રકૃતિ કૃતિ ભ્યો જ્ઞાયતે ।

નારાયણની પાયમાંથી તેના કુષ્કર્મોનું ફળ છે નારાયણસ્ય નાશો કુલ્કતીના ફલમ્ ।

ધૈર્ય મનુષ્યનું મોટામાં મોટું વરણ છે ઘતિર્નરસ્ય પરમં મૂષણમ્ ।

ધૈર્યપ્રતિ ધણો પ્રેમ ભગિન કહેવાય છે હૈશ્વરે પરમ સ્નેહો ધક્તિ રમિકીયતે ।

માણ્યના બુદ્ધિને પરિપાક એ ઉપદેશનું ફળ છે મનુષ્યસ્ય કુલ્લે-વિકાસ ઉપદેશસ્ય પરિણામ ।

સીતાનું મુખ શૈભામાં ચદ્રના સમાન છે સીતાયા મુલ્લં કાન્તયા ચન્દ્રેણ સમમ્ ।

હાથીની ગતિ ધીમી છે ગજસ્ય ગતિર્મન્વા ।

બાપે પોતાની છોકરીઓને ધણો પૈસો આપ્યો ચિતાકુહિલ્લસ્યન્નમ્ભૂત ધનમયચ્છત્ ।

એનની બક્ષિસ પ્રેમનું ચિહ્ન હતું સ્વસ્તુરુપહાર . પ્રીતેચિહ્નમધીત્ ।

પાઠ ૨૨, ૨૩

Imperative (લોડ્)

આદ્યાર્થ

પરસ્મેપદના પ્રત્યયો

આનિ	આવ	આમ
(none)	તમ્	ત
તુ	તામ્	અન્તુ
	આત્મનેપદના	
એ	આવહૈ	આમહૈ
હવ	હયામ્	હવમ્
તામ્	હતામ્	અન્તામ્

પહેલા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms વદાનિ, વદાવ, વદામ, વદ, વદતમ્ ની પેઠે લેવા

બીજા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms પુષ્યાનિ, પુષ્યાવ, પુષ્યામ, પુષ્ય, પુષ્યતમ્ ની પેઠે લેવા

છઠ્ઠા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms વિશાનિ, વિશાવ, વિશામ, વિશ, વિશતમ્ આ પ્રમાણે લેવા

દશમા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms ચોરયાનિ, ચોરયાવ, ચોરયામ, ચોરય, ચોરયતમ્ આ પ્રમાણે લેવા

પહેલા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના આ ૩૫ મોદૈ, મોદાવહૈ, મોદામહૈ, મોદસ્વ . વગેરેની પેઠે લેવા

બીજા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના આ ૩૫ યુષ્યૈ, યુષ્યાવહૈ, યુષ્યામહૈ, યુષ્યસ્વ, યુષ્યેષામ્ યુષ્યધ્વમ્ વગેરે ની પેઠે લેવા

છઠ્ઠા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના ૩૫ મ્રિયૈ, મ્રિયાવહૈ, મ્રિયામહૈ, મ્રિયસ્વ, મ્રિયેષામ્ વગેરેની પેઠે લેવા

દશમા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના ૩૫ મૃગયૈ, મૃગયાવહૈ, મૃગયામહૈ, મૃગયસ્વ, મૃગયેષામ્ વગેરેની પેઠે લેવા

Imperative forms સદ્ with નિ (active)

નિષીદાનિ	નિષીદાથ	નિષીદામ
નિષીદ	નિષીદતમ્	નિષીદત
નિષીદતુ	નિષીદતામ્	નિષીદન્તુ

(passive)

નિષયે	નિષયાથૈ	નિષયામૈ
નિષયસ્થ	નિષયેથામ્	નિષયસ્થમ્
નિષયતામ્	નિષયેતામ્	નિષયન્તામ્

વસ્ (active)

વસાનિ	વસાથ	વસામ
વસ	વસનમ્	વસન
વસતુ	વસતામ્	વસન્તુ

(passive)

ઉચ્ચે	ઉચ્ચાથૈ	ઉચ્ચામૈ
ઉચ્ચસ્થ	ઉચ્ચેથામ્	ઉચ્ચસ્થમ્
ઉચ્ચતામ્	ઉચ્ચેતામ્	ઉચ્ચન્તામ્

હૈ (active)

હયાનિ	હયાથ વગેરે
	(Passive)

હયે	હયાથૈ વગેરે
	જિ (active)

જયાનિ	જયાથ વગેરે
	(Passive)

જીયે	જીયાથૈ વગેરે
------	--------------

- * લજ્જા ધાતુની સાથે જેનાથી લાગે ઉત્પન્ન થાય, તેના નામની ધણી ખરૂં ત્રીજી ત્રિભક્તિ આવે છે જેમકે દુષ્કૃતિમિલ્લગ્મસે તેઓ નહારા કામથી લાગે છે

To decrease=અલપીમૂ

ત વર્ષના અક્ષર પછી લૂ આવે તો તેને બદલે લૂ મૂખ્ય જે અને
 નૂ ની પછી લૂ આવે તો નૂ ને બદલે અનુનાસિક લૂ મૂખ્ય છે જેમકે
 તત્+લોક=તલ્લોક, ઉત્+લઙ્ઘ્યિતુમ્=ઉલ્લઙ્ઘ્યિતુમ્ વિદ્વાન+
 લિસતિ=વિદ્વાલિસતિ, અભિલાષાન્+લભસ્વ=અભિલાષાલભસ્વ,
 વન્ધૂન્+લવુત્સમ=વન્ધૂલવુત્સમ

વાક્યો. પાઠ ૨૨ મો.

સત્ય જય પામે। Let truth conquer

છોકરા, તારા બાપને નમ Child, bow to thy father

વૃતા સ્વયંધ્યામ્ ગચ્છન્તુ। બસુસો અયેધ્યા જય Let
 messengers go to Ayodhya

જે દીકરાઓ ઘોડે ચડે Let the two sons mount the horse
 રે રે વિનયમ્ ત્યજત મા। અરેરે! નિત્યત તમો તલી oh! oh!
 do not abandon your modesty

જે સખીઓ ફુલો લાવો (You two) female-friends, bring
 flowers

હે મિત્ર? આપણે બન્ને બાગમા પેમીએ Oh friend! let us
 both enter the garden

પાણીને તજ, ઘી પી Abandon water, and drink ghee
 હુ કેની રીતે વાઘોની સમીપમા રહું? How am I to live in
 the proximity of tigers?

લોક હુ અને તરો કલ્યાણને જીએ। Let the world overcome
 difficulties and see benefits

માણસોના વ્યાધિઓ નાશ પામે। Let the diseases of men
 perish.

જે મોર મહેલની ટેશપર નાચે। Let the two peacocks dance
 on the top of the palace

બાળકો ! બુદ્ધુ બોલો નહિ. Children ! do not speak falsehood

તમે બે, બે આસનપર બેસો You two, sit on the two seats,
હાલરા, માને બોલાવ Child ! call thy mother

રાજાઓ હ મેશા પ્રજાને ધર્મ પ્રમાણે રક્ષે Let the kings always
protect their subjects according to the duty

લોખ હ મેશા આનંદ પમે Let people always experience joy
શત્રુનુ વેર કેવાને ઉપાય શિખવે Teach the way to revenge
upon the enemy

માતા પિતા પ્રસન્ન થાઓ Parents, you both be pleased,

આપણે સત્યથી ફરે નહિ Let us not fall off the truth

સેની મેનુ તોળે Let the goldsmith weigh gold

માતાપતુ અને ગુરુનુ વચન પાળે Act according to the saying
of thy parents and preceptor

પૂજ્ય પુરુષાને સન્માન આપ Adore venerable persons

પાંચા તરો છાયાયામુ વિશ્રામ્યન્તુ Let the travellers
rest under the shade of the tree

બે બાળકો હાથ ડુએ Two children wash their hands

તમારા ભાઇનુ નામ કહો ત્રાતુરભિષાન કથયત ।

હે બાળકો ! નિશાબે જાઓ અને પાઠ શિખો વાલા પાઠશાળાં ગચ્છત
પાઠ પઠત ચ ।

ધર્મ રાણીને રક્ષે હિંચરો રાજાં રક્ષતુ ।

આપણે ડાહ્યા માણસોની શિખામણીને અનુસરીએ પ્રજાનામુપદેશ-
નનુસરામ ।

દેવો પ્રસન્ન થાઓ દેવાસ્તુલ્લસ્યન્તુ ।

(God save the queen અને gods be satisfied આ
બે વાક્યોમા God અને gods ની પછી કેમા હતે તો એ બે શબ્દોને

સમોધનમા અને ક્રિયાપદોને બીજા પુરુષમા વાપરતે આ પરથી અને એરા બીજા વાક્યોમાથી બીજો પુરુષ અને ત્રિજો કયા વાપરવા તે સમજાશે) હરિ અને માધવ, બબડે નહીં, હરે માધવ ચ મા જલપતમ્ । રામતી જિત સ બધમા રાકા ત્યજ દે રામસ્ય વિજયે રાક્ષાં ત્યજ । એ પ્રમાણે માણસોના ગત્તુઓ નાશ પામે। એ જનાના શત્રુઓ નશ્યન્તુ । મરીમેને પૈસો આપ હરિદ્રેશ્યો દ્રવ્ય ચક્ષ્મ ।

ચક્રાણ, આદ્યોને અડક નહિ જાણડાલ જાણણ મા સ્પૃશ ।

(Imperative મા, નહીં=મા વપરાય છે)

તે સોમરસ પીએ સોમ પિબતુ ।
તે પોતાના કુળના સત્કર્મો સહારે વશસ્ય સુકૃતી સ્મરતુ ।
અમે મનુષ્યોના વખાણને લાયક થઈએ તુળા સ્તુતીરહસિ ।
આપણે મિત્રોના અપરાધોને માફ કરે મિત્રાણામપરાણાં ક્ષામ્યામ ।
છોકરા, આપને સારી રીતે બેઠ કુમાર પિતર હઠ શ્લિષ્ય ।
બાળકો, મૂળા પ્રાણીઓને દુખ દે નહીં ચાલકા મૂકાન્ જીવાન્
મા પીડયધ્વમ્ । ચાલકા મૂકાન્ જીવાન્ મા પીડયધ્વમ્ ।
હરિનુ મન કોષથી ખળભળો નહીં હરેશ્વિત ક્રોધેન મા ક્ષુભ્યતુ ।
આપણે પાપોમા ગબડે નહીં પાપે મા લુટયામ ।
ગોવાળીઓ માથેને ઘેર લઇ ગય ગોપા ધેનૂર્ગૃહ નયતુ ।
લોકોના સેના માટેના લોભ ધટે જનાના સુવર્ણેસ્ય તુળ્નાસ્પીમશતુ ।
બને છોકરાઓ, માને રાજ કરે પુત્રૌ માતર પ્રીજયતમ્ ।
લિખારીઓ ચોખા વણે મિશ્રુકાસ્તાણ્ડુલમુચ્છન્તુ ।
મૂર્ખો બબડે મૂર્ખાં જરુપન્તુ ।

વાક્યો પાઠ ૨૩ મો.

શત્રુઓની સાથે લડ Fight with thy enemies
ચિત્ત શાન્તિ પામે Let the mind get peace
હે શિષ્યો ! ગુરુઓને નમો Pupils, salute your tutors
પ્રજાઓના હિતને માટે રાજાઓ મડા Let kings set
themselves about the good of their subjects
બે છોકરીઓ ગીત શિખે. Let the two girls learn the song

તમે બે શેઠને સેવો You both, serve your master
કેવી ગીતે દુઃખ સહુ ' How am I to endure misery ?

કીર્તિને માટે આપણે યત્ન કરો Strive we for fame

રાગ જય પામ King, conquer

ભાઇના ગુણોને વ માણો નહીં Do not praise your brother's merits

માણસો અનાજની વૃદ્ધિથી રાજી થાયે Let men rejoice at the plenty of corn

તમે બે સદાચાર તરફ પગલા બરો You two, step towards good conduct

માણસાની ધર્મમાં ઇચ્છા વધે Let the desire of men increase towards duty

બે શિયાળા મરણ પામે Let the two jackals die

ખબર સંભળાવે Let the news be heard

સંજનનતા રાખ Resort to civility

નૃપસ્ય સૂનય પરાક્રમેણ પ્રકાશન્તામ્ । રાજના 'પુત્રો પરાક્રમથી
ગોમે Let king's sons shine by valour

છાત્રાણામ્ ચિત્તમ્ વિચારામ્ રમતામ્ । વિદ્યાર્થીનું મન વિદ્યામાં
હરખાએ Let the mind of pupils delight in learning

આપણે ગાયન આરંભો Commence we singing

મજાનામ્ કલ્યાણાય નૃપે ક્લેશા સહનન્તામ્ । પ્રજા સુખને માટે
રાજાઓથી કલશ સહન થાએ Let distresses be endured

by kings for the happiness of their subjects

વનસ્ય શોભામ્ પ્રેક્ષસ્વ । જંગલની શોભા જો See the beauty of the forest

આપણે બેએ સઠમ પણ્ય જૂઠું બોલવું નહીં Let us both not speak falsehood even in difficulty

મનિષ્ટમ્ મા આશંકેદ્યામ્ । તમે બે શંકા ધારે નહીં Do not you both suspect evil

तरव फलानाम् उन्नयेन शोभन्ताम् । वृक्षे इणेना आववायी
शोभे । Let trees look beautiful by the appearance
of fruits

इष्ट कृत्येयी सुखनी आसा भानवी नही Do not hope for hap-
piness from misdeeds

राष्ट्रीना शत्रुओ भुजे राइया शत्रवो वेपन्ताम् ।

डैरी आप् आइ स्वावस्व ।

सरकृतने अभ्यास आरभे सस्कृतस्याध्ययनमारभध्वम् ।

आपले धर्मरनी आशाओ पाणे ईश्वरस्याज्ञा अनुरुयामहै ।

यद्र प्रकाशे इन्दु प्रकाशताम् ।

ये मोपडीओ अही अभ्यास पुस्तके सत्रानीयेताम् ।

तमे अने, देवदत्ते शत्रु गले नही, देवदत्त शत्रु मा मन्वेथाम् ।

भाषुसेनी यदनीमा राछ थाओ नृणा भूतौ मोदध्वम् ।

लुम्बा, भर, बल, त्रियस्व ।

भनुष्ये अराम कामथी लज्जाओ जना दुष्कृतिभिर्लज्जन्ताम्

ओसअना शुले परभाओ औषधस्य गुणा परीक्ष्यन्ताम् ।

दायक भाषुसेने पैसा अपाय, पात्रेभ्यो धन दीयताम् ।

भाषुसे हमेशा सन्धु, शोधे जना सदा सत्य मृगयन्ताम् ।

पापीओने अमथा वभाओ नही पापान् मा श्लाघध्वम् ।

पक्षीओ आडनी अण्णोपरथो उडे विहगास्तरौ शास्त्राभ्या
लयन्ताम् ।

लुम्बा सज्जनोनी सादापर (लसे) हसे शठा सज्जनानामृजुता
प्रति विहसन्तु ।

अनाजना दमडा आहलेने अपाय धान्यस्य राशयो ब्राह्मणेभ्यो
दीयन्ताम् ।

राजने पुत्र थाओ नृपस्य पुत्रो जायताम् ।

तु तारी धम्माओने पमे इष्टानि लभस्व । अभिलाषोल्लभस्व

इ मारा पितानी आशओतु अभमान कर नहि पितुराज्ञामावधीरवै ।

आपले अने आपणा शत्रुओने भारी नाणे शत्रून् निषूदयाव ।

નો કરના એ અપરાધો શેઠથી માફ થાયો મૃત્યુસ્થાપરાધો મજા
ક્ષમ્યેતામ્ ।

મહેનતથી પૈસો મેળવો બિખ માગો નહીં ગમેળ થનં લભશ્ચ ન
વાચશ્ચમ્ ।

એ ડોકરો લાડવા થાયે ચાલકો સોદકાન્ સ્થાવેતામ્ ।

આપણે એ, લડાઈના ફણાઈએ નહીં યુદ્ધે મા ફળ્યાવદ્દે ।

પાઠ ૨૪ મો.

કોઈ પણ ધાતુનું ભૂતકૃદત કરતું હોય તો તેને ત લાગે છે, જેમકે
જુ નુ જુત, કુ નુ કુત, અને એજ પ્રમાણે મૂન, જિત, ક્ષિત, વગેરે
કેટલાક ધાતુના ભૂતકૃદત કરાના મીઠા નિયમો લાગુ પડે છે તેવા
ભૂતકૃદત પાઠેજ કરાના આવે છે જેમકે પચ્ નુ પક્ષ, ચક્ષ નુ ચક્ષ
આ ભૂતકૃદતનું સ્ત્રીનીગમ્ય ગ જ નો આ કરાથી થાય છે

આ ભૂતકૃદતના રૂપો નરન્નતિમા નૃપ જેવા થાય છે, નારીન્ન-
તિમા શાલા જેવા થાય છે અને નાન્ધતરન્નતિમા વન જેવા થાય છે

ભયારે અગ્રેજ ભૂતકૃદતનો અર્થ ગુજરાતી ભૂતકૃદત જેવો એટલે
કરો, એટો, ઉટો, એવો થાય, અને અનિયમિત વર્તમાન જેવો
એટલે કરાય, પૂજાય, ખનાય એવો ન થય ત્યારે ઘણું ખર સરકુ
ભૂતકૃદત વારાય છે જેમકે God is worshipped every
where જાહેર સમગ્રે પૂજાય છે, એમા પૂજિત નહીં વપરય Is
worshipped=પૂજ્યતે પણ A jar is made by a potter
કુબારથી ઘડો બનેલો છે-એમા 'બનેલો' ભૂતકૃદત છે મારે કુબારકા
વેળ થદ કૃત ।

કોઈ પણ પરસ્મેપદી ધાતુનું વર્તમાન કૃદત કન્તુ હેય જો તેના
વર્તમાનકાળના નિજા પુરુષનું બહુવચનનું રૂપ લેતું અને તેમથી પ્રયત્નના
ન અને હ કાદી નાખવા જેમકે —

ગણ	ધાતુ	૧૦કાન્તિ=પુરુષ=૧૦	૧૦ ક૦
૧	ગમ	ગચ્છન્તિ	ગચ્છન્ત
૪	કુષ	પુચ્ચન્તિ	પુચ્ચત

૧૦	ચુર	ચોરયન્તિ	ચોરયત
૨	યા to go	યાન્તિ	યાત
૬	વિશ	વિશન્તિ	વિશત
૨	અસ્ to be	અન્તિ	અત
૨	હ to go	હન્તિ	હત
૨	યા to go	યાન્તિ	યાત
૬	હિ	હિન્વન્તિ	હિન્વત
૭	ઠ્ઠ	ઠ્ઠન્વન્તિ	ઠ્ઠન્વત
૮	કુ	કુર્વન્તિ	કુર્વત

નવજન પુણ્યત અને ચોરયત ના ૩૫ એકસરખા લેવાય છે
 સત્ ચત્ હિન્વત ઠ્ઠન્વત અને કુર્વત ના ૩૫ એક સરખા લે ૧૫ છે,
 ની યાત તથા વિશત ના ૩૫ એકમ ખા લેવાય છે
 જે ધાતુને ત્રિજા પુરુષ બહુવચનમાં ‘અસ્કૃત સેકડ યુક,’ ના ગિયમ
 પ્રમાણે અન્તિ ને અન્ને અતિ લાગે છે, તેમાં તો માત્ર ૬ જ ઉડી
 ગય છે, જેમકે —

૧	શાન્	શાન્તિ	શાન્ત
૨	જાણ	જાણતિ	જાણત
૩	હુ	હુઠ્ઠતિ	હુઠ્ઠત

પછી એ શા, હુઠ્ઠા કે દશમાં અથવા કે ઇં પછી આત્મનેપદી ધાતુનું
 નામ કૃત કરવું હોય તો ધાતુને તેના અથવા નિશાની લખાવી અને
 પછી માત્ર પ્રત્યય લખાડવો જેમકે —
 ધાતુ, ગરની નિશાની

- ૧ વન્દ+અ+માન=વન્દમાન
- ૪ યુધ+અ+માન=યુધમાન
- ૬ શિદ્+અ+માન=શિદ્માન
- ૨૦ મૃગ+અ+માન=મૃગમાન.

ઉપરનાં વિનાના કે ઇં પછી ધાતુનું સ્વયં જૂનકૃત કરવું હોય તો તેને
 તથા લખાડવો, જેમકે કૃત્વા=કરીને મૃત્વા=મરણને નીત્વા=ઘેરી લઇને

જે ધાતુની પહેલા ઉપસર્ગ હોય અને તેનો અત્યક્ષર હ્રસ્વ સ્વર હોય તો તેનું સમધક જૂતકૃત ત્વ લગાડે. યથા છે જેમકે અનુસૃત્ય = અનુસૃત્ય = અનુસરીને વિજિત્ય = વિજિત્ય છતાંને વિસ્મૃત્ય = વિસ્મૃત્ય = વિસરીને.

જે ધાતુની પહેલા ઉપસર્ગ હોય અને તેનો અત્યાક્ષર દીર્ઘસ્વર કે વ્યંજન હોય તો તેનું સમધક જૂતકૃત ત્વ લગાડે. યથા છે જેમકે આતીત્ય = આતીત્ય = આતીને અનુમૂલ્ય = અનુમૂલ્ય = નાગરીને પ્રક્ષિપ્ત્ય = પ્રક્ષિપ્ત્ય = નાખીને having thrown

હેતુર્થકૃત Infinitive of purpose ધાતુને ક્રમ પ્રત્યય બગાડવાથી થાય છે એ લગાડતા પૂર્વે ધાતુના અત્ય સ્વર તથા ઉપાન્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય છે, જેમકે જુ નુ ઓનુમ્ to lead ક્ર નુ કર્તુમ્ to do હ નુ ધર્તુમ્ to take away, જિ નુ જિતુમ્ to conquer

દશમા ગગના ધાતુના હેતુર્થકૃત તથા સમધક જૂતકૃત ની વખતે વાનુને અથ ધમે છે અથ ની ધ્વ યતા ગણ્ય મિદ તથા યતે, યગે ન ગગડાય છે ના. ની અથ ન છે ના અ ની. હ મ્ અને હન્વા કમેય છે જેન —

જોગયિતુમ્-જોગયિત્વા,	ધોગયિતુમ્-ધોગયિત્વા,
પ્રોગયિતુમ્-પ્રોગયિત્વા,	ક્ષાદયિતુમ્-ક્ષાદયિત્વા,
પીઢયિતુમ્-પીઢયિત્વા	દાયિતુમ્-દાયિત્વા

પૂર્વે ઉપસર્ગનાગા દશ ૧ ગગના ધાતુના સમધક જૂતકૃત ને હેય ના અથ કાઢી નાખી. ય ઉ ને જેનકે પ્રક્ષાદયતિ ૩ પ્રક્ષાદ્ય વિદારયતિ નુ વિદાર્ય ૨ નવાદયતિ નુ અભિવાદ્ય

જૂતકૃત, સમધક જૂતકૃત તથા હેતુર્થકૃત (=સમન્વરત Infinitive of purpose) માત્ર પ્રાયમરના નિયમોલીલ બતાવ્યા છે એમ નથી તથી પ્રાઇમરમા ન આપેલા એવા કેટલાક વપરાતા ધાતુઓના એવા રૂપો અહીં આપ્યા છે.—

धातु
 घुष् 10th conj
 चुर
 तुय
 दम्
 पा to drink
 पुष्
 बुध् 4th \
 मद्
 वस्
 शम्

श्रुतकृत
 घुष्ट-घुषित
 चोरित
 तुज
 दान्त-दमित
 पीत
 पुष्ट-पुषित
 बुद्ध
 मत्त
 उषित
 शान्त-शमित

अद् उञ्छि कृण, कुम, गण चर, चल् जरप्, जीव, धाव,
 नि-द्, पत्, पीङ् प्रथ घुष् 1st conj रक्ष लुट, वर्ण सान्ध
 स्फृङ्, स्फुर, आ धातुभ्यां श्रुतकृत इत स्यादेति थाय छे नेमः
 अटित, उञ्छित, निन्दित, बुधित वगैरे

धातु सत्य धातु श्रुतकृत

अस् to throw असित्वा
 इष् पषित्वा-इष्टवा
 कथ कथयित्वा
 खन् खनित्वा-खात्वा
 गम् गत्वा
 चर् चरित्वा
 चुर चोरयित्वा
 जि जित्वा
 जीष् जीवित्वा
 त्यज त्यक्त्वा
 ढद् दग्ध्वा
 इश इष्ट्वा

हेत्यथ इ त
 असितुम्
 पषितुम्-पष्टुम्
 कथयितुम्
 खनितुम्
 गन्तुम्
 चरितुम्
 चोरयितुम्
 जेतुम्
 जीवितुम्
 त्यक्तुम्
 दग्धुम्
 इष्टुम्

धाव	धावित्वा धौत्वा	धवितुम्
नम्	नत्वा	नन्तुम्
नश	नशित्वा-नष्ट्वा	नशितुम्
नृत्	नर्तित्वा	नर्तितुम्
पञ्	पङ्क्त्वा	पङ्क्तुम्
पत्	पतित्वा	पतितुम्
पा	पीत्वा	पातुम्
पुष्	पुष्ट्वा	पोष्टुम्
प्रच्छ	पृष्ट्वा	प्रष्टुम्
बुध 1st c	बुधित्वा-बोधित्वा	बोधितुम्
बुध 4th c	बुद्ध्वा	बोद्धुम्
भू	भूत्वा	भवितुम्
मन	मन्वा	मन्तुम्
मुञ्च	मुञ्कत्वा	मोक्तुम्
मुह	मुद्वा-मुग्ध्वा	मोहितुम्-मोदुम् मोग्धुम्
यज	इष्ट्वा	यष्टुम्
रक्ष	रक्षित्वा	रक्षितुम्
रम्	रन्त्वा	रन्तुम्
रुह्	रुद्ध्वा	रोद्धुम्
लभ्	लब्ध्वा-लाभित्वा	लब्धुम्
लुभ	लुब्ध्वा-लोभित्वा	लोब्धुम्
वद्	उदित्वा	वदितुम्
वस	उषित्वा	वस्तुम्
वह्	उक्त्वा	वोदुम्
विश्	विष्ट्वा	वेष्टुम्
वृत्	वर्तित्वा	वर्तितुम्
स	सृत्वा	सर्तुम्

સુજ
સ્પૃશ્
સ્મૃ
હ

મૃત્ત્વા
સ્પૃશ્વા
સ્મૃત્વા
હવા

અહમ્
સ્પર્શમ્-સ્પર્શમ્
સ્મર્તુમ્
હર્તુમ્

તે તાપી પીપ્પાને નદીએ ગયો. He went to the river for
drinking water.

કાનરથી થકા થતા છે. A pot is made by a potter.

હાલે સર્પ દેખાતો છે. A serpent is seen by Hari.

હું ગામ જવાને ઇચ્છું છું. I wish to go to the village.

મળ્યસતા હું ખો મટડાને ઇમર સમર્થ છે. God is able to
dispel the pains of man.

ત્તી ત્તે નવમા ગયો. I have, thou hast, or he has

ગયા છે. The 'one' has abandoned the wife.

રમણનું પાન શયમ્યું છે. Rama's pain has perished.

હાલે પ્રયો છે. A family is contemplated.

કિંહર ગૃહમ્ પ્રવિષ્ટ. નેહર ધરમા પેઠો છે. The servant has
entered the house.

શયમ્યે કહેલી ખબર સામળીને રામ બેલાન થયો. Having heard
the news told by Samhukya, Rama fainted.

સોના નદી તીરે વિરમ્ ત્રિહન્ય ઉટજમ્ નિવૃત્તા. સીતા નદીને
કાંઠે ત્રણીતર રમીને પશ્ચિદ્વી બચ્ચી પાડી વળી. Sita having
spported long on the bank of the river, returned
to her hut.

ગૃહમ્ પ્રવિશ્ય અપુરુષ્કન માતા કવ્વ હતિ. એણે ધરમા પેશીને
પૂચ્યું 'મા કયા છે? Having entered the house he asked
'where is the mother?'

તુ પૈસના મદથી અકકાયો છે-તને પૈસાનો મદ આવ્યો છે Thou
art touched by the pride of wealth, & e thou
art proud of thy wealth

રામેણ વહણ કૂવાઃ સતઢાગા સ ઉત્પાતા । રામથી મહુ કૃતા અ
તણ વેા ખોદાયો Many wells and tanks were dug
by Rama

એમ કહેવ યશે હરિ બ્રાહ્મણને પૈસા આપેા હતા Hari thus
addressed gave wealth to the Brahmin

ધોડે ચઢવાને મરણ યષ A desire is produced to mount
the horse

તે શત્રુો જીતીને શહેરમા પેઠો Having conquered his enemies
he entered the town

બેનપણીઓથી પૂજાયથી સી લાજ પથી Bing asked by 1 r
female friends, the woman felt shame

સીતયા ક્રેશ સોદ । સીતાથી કુ અ સહેતાયુ Pain was endured
by Sita.

પૃથ્વીમા હરવાને ચડેા ધોડો મૂકયો છે The sacrifice horse
is let loose to go over the earth

જગલમાથી પાછા હરીને રામે રાજ્ય કરવાતુ આરમ્ભુ Having
returned from the forest, Rama began to rule
his kingdom.

તે ક હવમા પડેથી ગાયને ઉઘડી ધે છે He lifts up the cow
fallen in the mud

દેવેન રક્ષિતઃ અસ્મિ । હુ અપરથી રક્ષાયેા છુ I am protected
by god

હરિણા વહુનિ કાવ્યાનિ પઠિતાનિ । હરિથી વહુ કાવ્યો શિખાયા છે.
Many poems are learnt by Hari

તાપથી તપેલા અમે આડના મૂળ આગળ નપએ છીએ Exhausted
by heat we resort to the root of the tree

પરંતુ વાદળ વિખરાયા છે વાયુના મેઘા નિરસ્તા । ખટોથી
ખેતરો ખેડાયા છે એને આજ વસાયુ છે કૃષીવલ્લે ક્ષેત્રાણિ કૃષ્ટાણિ
ધાન્યમુખ્ય ચ ।

શિષ્યને સારી રીતે ભણાવીને ગુરુએ તેને પગથવાની રજા આપી
શિષ્ય સુદ્ધુ વિનીય ગુરુ પરિણેતુમનુજ્ઞામયચ્છત્ ।

હરિયા પવનથી ક્ષોભ પામ્યો છે સમુદ્રો વાયુના ક્રુદ્ધ ।
કુતરાને પગને પગલે ચાલીને તે સુચવેલી જગાએ આત્યે સારમેયસ્ય
પદામ્યનુસૃત્ય નિર્વિદ્ય સ્થાનમાગચ્છત્ ।

શિવ રાગીની ભાસ્તથી પ્રસન્ન થયા શિવો રાવણસ્ય મક્ત્યા સંતુષ્ટ ।
પ્રધરે મનુષ્યોના હૃદયમા સદ્ગુણોનુ ખીજ મુચ્ચુ છે, હૃદયે મનુષ્યાણા
હૃદયે સદ્ગુણાના બીજ નિહિતમ્ ।

તમારા શત્રુને જીતવાને તમારે થાએ શત્રુ જેતુમુચતા ભવત ।
હાડાના બણા સિપાઈઓ હણાયા યુદ્ધ વહવ સૈનિકા હતા ।
મરણ પામેલા પતિને સભાગીને તેણીએ પછી મૂળ ખાવી મૃત, મતારિ
સ્મૃત્વા પુનરમૂર્છત્ ।

શબપાનિષેક વખતે મધના માણસો કંદખાતામાથી ડાડી મુકાયા, અમિષે
કસ્ય સમયે સકંઠા જના કારાગૃહામુક્તા ।
ખાળક ચંદ્રને પકડવાને ઇચ્છે છે ચાલક કન્દુ પ્રહીતુમિચ્છતિ ।
નાગચણ્ડી મહાનતુ ક્ષણ મેળવાયુ છે નારાયણેનોષમસ્ય ફલ લઘ્વમ્ ।
દેવીને પ્રજ્ઞાત કરીને તે દેવતામા પાડે ક્યો છે દેવી પ્રણમ્ય
દેવાલયાન્નિવૃત્ત ।

હરિની જુથો તેના બાજી માફ કરાઈ છે હરેરપરાધા વિજ્ઞા ક્ષાન્તા
પહાડપર ચડીને તેણે તળાવ ખેડુ પર્યંતમારુદ્ધ કાસારમપચ્ચત્ ।
બચતુ કારણ ગયુ છે મયસ્ય કારણ ગતમ્ ।

તે હુમ્મ્યાઓને સળંગતોના મારગ મા લઈ જવા યત્ન કરે છે શત્રાન્
સજ્જનાના માર્ગ જેતુ ચતતે ।

ખાળક હરિયા કાંઈ નાખયુ ચાલક સમુદ્રસ્ય તીરે ત્યક્ત

સસારના દુ ખો અનુભવીને તે સાધુ થયો સમારસ્ય દુ સ્થાન્યનુભૂય
યતિરમયન્ ।

સીપાત્રઓથી રસ્તેઘણા ગામ બળાના સૈનિક મર્ગેં વહલો ગ્રામાદગ્ધા ।
મિત્રને જગ્યા આપીને તે શાત હોયો મિત્ર પ્રતિભાષ્ય મ્લકોડતિષ્ઠત્ ।
હરિની ઓને છોકરો આવ્યો છે હરેભર્ગવાયા પુત્રો જાત ।
સવારના ઉડીને મનુષ્યો મ્હેડા ધુળે ડે માતઠત્પાચ જના મુક્તિ
ક્ષાલયન્તિ ।

યોરો રાજના અમલદારોથી બધાયા સ્તેના રાજપુરવૈવદ્યા ।

પાઠ ૨૫ મો.

શબ્દને છેડ એક કરતાં વધારે વ્યંજન આવે અને બે વ્યંજન
હાય ત્યારે બે પહેલો વ્યંજન રૂ હોય તો પહેલો રહે છે અને બાકીના
ઉડી ગય છે જેમકે મહત્સ=મહત્, પશુ અમાર્ટ મા ઈ નો પહેલો
વ્યંજન રૂ છે તેથી રૂ ઉડે નહીં

ચ્ કે જ્ ની પછી કોઇ મળાય વ્યંજન આવે તો ચ્ કે જ્ ને
બદલે ક્ મૂકાય છે જેમકે વાચ+સુ=વાક+સુ, યુજ્+તિ=યુક્તિ,
ઉચ્+તિ=ઉક્તિ ચ્ કે જ ની પછી નાસિકાસ્થાની અથવા અર્ધસ્વર
શિવાયનો ધોષ વ્યંજન આવે તો ચ્ કે જ્ ને બદલે ગ્ મૂકાય છે
જેમકે વાચ્+શ્યામ્=વાગ્શ્યામ્ હુતમુજ્+મિ=હુતમુગ્મિ ।

શબ્દને છેડે ચ આવે તો તેને બદલે ચ્ કે જ્ મૂકાય છે

અનુનાસિક સિવાયના પદાન્ત વ્યંજનને બદલે તેના વર્તમાન પહેલો
અથવા ત્રીજો મુકાય છે જેમકે મહત્-દ્

ઝ, ઝા, શિવાયના કોઇ સ્વર કસ્થાની વ્યંજન ક્ કે જ્ અથવા
રૂ કે લ પછી આદેશ અથવા પ્રત્યયનો સ્ આવે તો ધણું ખર તે સ્
નો ચ્ થાય છે જેમકે નૃપે+સુ=નૃપેષુ ગુરુ+સુ=ગુરુષુ, ગીરુ+સુ=ગીર્ષુ,
કમલ+સુ=કમલુષુ, વાક્+સુ=વાક્ષુ=વાશુ, વાર+સુ=વાર્ષુ ઝક્+
લિષ્=ઝક્+લિષ્=ઝલિષ્ પણ અનુલિય એમ સ્ ધાતુનો છે તેથી
ચ્ થયો નથી માલ+સુ=માલાસુ અને રાજ+સુ=રાજસુ આ બે
શબ્દોમાં સ્ ની પૂર્વે એકમાત્રા છે અ | એના ઝ છે તેથી ચ્ થયો નથી

પરસ્પરી ધાતુના વર્તમાનકૃદતત્ત્વ (Fem base) નારીગતિ અમ કરવું હોય તો તેને હું લગાડય છે આ હું લગાડના પૂર્વે પડતા એથા અને દશમા મધ્યના ધાતુના વર્તમાનકૃદતત્ત્વ અત્ય ત્ ની પહેલા નૂ મૂકાય છે અને છઠા મધ્યના ધાતુના અત્ય ત્ ની પહેલા નૂ નિકલે કરીને મૂકાય છે. જેમકે અચત્+ઈ=અચન્ત્+ઈ અચન્તી એજ પ્રમાણે યચન્તી, યાચન્તી, શાચન્તી, ચોરચન્તી વિજાતી ત્રિજાતી, પુલ્કચન્તી સવળા પરસ્પરી ધાતુના વર્તમાનકૃદતત્ત્વ નાન્યતરગતિનું પહલું, બીજી અને સંબોધનનું દિવચન નારીગતિઅમ જેવું થાય છે.

અચત્ III ના રૂપો

અચન્	અચન્તી	અચન્ત
અચન્	અચન્તી	અચન્ત
અચન્તમ્	"	અચન્ત
અચતા	અચદ્વ્યામ્	અચન્દિ
અચતે	"	અચદ્વ્ય
અચત	"	"
"	અચતો	અચન્તામ્
અચતિ	"	અચન્તુ
	અચન્તી િ	
અચન્તી	અચન્ત્ચી	અચન્ત્ય
અચન્તીમ્	"	અચન્તી

આ પ્રમાણે બાકીના પણ ચાલી જેવાં

અચત્ II

અચત્	અચન્તી	અચન્તિ
------	--------	--------

આ રૂપો પહેલી, બીજી અને સંબોધનનાં છે બાકીનાં રૂપો નર ભતિનાં રૂપ જેવાં થાય છે

આજ પ્રમાણે મળત્ being. માણત્ શામ્યત્, ચોરણત્, પોષણત્ અને પહેલા, અને ચોથા અને દસમા મળુના વર્તમાનકૃતના રૂપ લેવાય છે

મચ્ચ (pro) your hon'ourના રૂપ મળણત્ના જેવા થાય છે.

૨૪૧ મળુના વર્તમાનકૃત વિશત્ ના રૂપો --

વિશત્ m

વિશન્

વિશન્તી

વિશન્તઃ

એજ પ્રમાણે બાકીના ૫ જણત્ m જેવાજ

વિશતી-વિશન્તી f

વિશતી

વિશત્યો

વિશત્વ

વિશન્તિ

—

—

વિશન્તિ

—

—

વિશતીષ

—

વિશતી

વિશન્તીમ્

—

વિશન્તી

વિશન્ત્યા

વિશતી-શ્યામ્

વિશતીષિ

વિશન્ત્યા

વિશન્તી-શ્યામ્

વિશન્તીષિ

વિશત્યૈ

—

વિશતીશ્ચ

વિશન્ત્યૈ

—

વિશન્તીશ્ચ

વિશત્વા

—

—

વિશન્ત્વા

—

—

—

વિશત્વો

વિશતીનામ્

—

વિશન્ત્યો

વિશન્તીનામ્

વિશન્ત્યામ્

—

વિશતીષુ

વિશન્ત્યામ્

—

વિશન્તીષુ

વિશત્ n

વિશત્

વિશતી-વિશન્તી

વિશન્તિ

૧ લી ૨ છ અને સંબોધનાના અરૂપા છે માગીના વિશત્ત
in જેવા

આજ પ્રમાણે અધા ઝૂકા ગણના ધાતુના નવા આ ગુણ
આ કારણ 'ધાતુના પરસ્મપદી વર્તમાન કૃત' તના રૂપ લગાય છે માથી
યાન દ્વગામ્ ના રૂપ વિશત્ત જેવા લેવા

મન્તિ પરથી સત્ત being અને અદન્તિ પરથી અદન્ત્ eatins,
વગેરે આ કારણ ધાતુના નહીં એવા બીજા ગણના તથા પાચના, સાતમા
આઠમા અને નવમા ગણના વર્તમાન કૃતના રૂપ નરન્તિમા જયત
જેવા, નારીજાનિમા અસત્ત ની પહેલ મ્ ન લગનાથી થાય તેના
રૂપ દાસી જેવા, અને નાન્યતરન્તિમા સત્ત, સતો, મન્તિ પે અદન્ત્,
અદતો, અદન્તિ । એવા રૂપા ૧ લી, ૨ છ આ સંબોધનમા થાય છે
આકાના રૂપ નરન્તિ જેવા થાય છે

સત્ત તેા અર્થ good થાય છે ત્યારે પાણુ એના પ મન્
being જેવાજ થાય છે જેમકે મન્ત પુરુષા good man અથવા
men present

શાસત્ ના નરન્તિના રૂપ મરુત્ નવા નાર્ગજનિ અગ
શાસતો ના દાખી જેવા

શાસત્ ના ના રૂપા

શાસત્ શાસતો શાસતિ-શાસન્તિ

આ ૧લી ૨ છ અને સંબોધનના રૂપ છ આગીના નરન્તિ નવા

અક્ષત્, ચક્રાસત્, દરિદ્રત્, આગ્રત, અને ગણ માં ના ધાતુના
વર્તમાનકૃતના દુપ શાસત્ જેવા લેવાય છે

દૂરથી જેની સાથે મોલીએ તેના નામના સંબેધના રૂપ અથ
સ્વરની પછીના સ્વર સાથે સંવિધની નથી જમ અક્ષલ અત્રાગચ્છ,
ચત્સ આયુષ્માન્ મય

આના સંબોધનના રૂપની પહેલા છે કે હૈ ૧૧૨૫ હાય તે
એ અન્દોની પછીના સ્વર સાથે એમની સંવિધની નથી પણ સંબોધન
શબ્દના અર્થ સ્વરની તે પછીના સ્વર સાથે સંવિધ થાય છે જેમકે

અદગલાગાગચ્છ વિચમાન પ્રે પ from વિદ + A being
existent અવિચમાન non-existent

મવત્ એ ત્રિગ્ન પુરુષનુ સનતામ છે તેથી મવાન્ ગચ્છતિ થાય ખણી
ગચ્છસિ થાય હા અન્નમવત્ આપત્રી આપસાહેમ, તન્નમવત્
નમ્રોશ્રી તેઓ સહમ, અન્નમવાન્ આગચ્છતુ આપ પધારે તન્નમ-
વન્ત ગુરવ ન આગતા તે ગુરુશ્રી પધાર્યા નહી

દુષ્ટાથી ગુણુતેન પણ ભય હોય છે There is fear from
the wicked even to the meritorious ચન્દ્રસ્થ પ્રકાશ
શરદિ આલ્હાદક મવતિ ચન્દ્રો પ્રકાશ શરદસ્તુમા આનંદમ્ હોય
૭ The light of the moon is delighting in autumn
વિજળી આવે વજ્યુ આકાશમા ૭ There is a cloud with
lightning in the sky

શકા, પીત્રાતુ થા ભાઈ, નડો ડાસો વળે Child, be long-
lived

મુરિપતા ન મ પ્રખ્યાત થાય છે The talented become
famous in the world

રમ રમીરતારી ન નવે છે રમ ભણે શરીર ધારણ કરીને આવેલો
ધમ છે રમ ભણે ધર્મનો અનાર છે Rama is as if duty
incarnate

નય પાપતા યતુઓને ઉવે મ નડી-ભેલા ૮૨ Do not neglect
thy enemies who are conquering

ગાપતો દરમયાયથો નોકર શહેરમા ગયો The servant, ordered
by your honour, went to the town

મગવતે વાસુદેવાય નમઃ । ભગવાત વાસુદેવને (શ્રીકૃષ્ણને) નમસ્કાર
Bow to divine Vasudeva

ગુરો પદ્યત શિષ્યેણ અવિનય કૃત । ગુરુના જોતા છતા શિષ્યથી
અવિનય થયે, Though the preceptor was seeing,
disobedience was shown by the pupil

પુરા' વચ્ચે—પુર જોના છતાં આ પ્રયોગને અત્રેજીયા (genitive absolute) કહે છે

મનુષ્ય આવતો હતો તે જતા, ઊંકરી બોલતી હતી તે જતા, પાણી પડતું હતું તે જતા—આવા વાક્યોનું અસ્કૃત કરવામાં એ પ્રયોગ થાય છે તેમાં નીચે એક લીટીથી જણાવેલ મનુષ્ય, ઊંકરી અને પાણી કર્તા છે તેની છટ્ટી વિભક્તિ વપરાય છે અને આવતો હતો, બોલતી હતી વગેરે જે શબ્દો કાળા અક્ષરમાં જણાયા છે તે ક્રિયાપદોના વર્તમાન કે ન વપરાય છે એ વર્તમાન કૃદતોનું મનુષ્ય વગેરે કર્તાના ગતિ, વિમલિત અને વચનવાળું રૂપ વપરાય છે એનને મનુષ્યસ્થ આગકડન, કુમાર્તી વચસ્થા, ચારિત્ર પતન

નલ્લ કુલમુક્તા લગ્નમ્ કરણમ્ કરણત્ । નલે અનિરી તે
જ મન જનુ Nalā vāw lā f ... burnt by fire
હાહા જતા નારાયણ પડિત થો 1) having elaps
Narayāṇa bōchmā lā ... n

વિનેપુ મચ્છતલુ આ પ્રયોગને cative absolute

કૃષ્ણ ગયો કે ઊંકરી ચાક ૧ ૨

કૃષ્ણ ગયો કે—કૃષ્ણને ગતે

હાહ પડતું એકડે અમે મહે ૧ ૨

હાહ પડતું એકડે—કૃષ્ણે પતિતે

આપ ઉભા છે ત્યારે શ મ ૨ ૩ ૪

આપ ઉભા છે ત્યારે—અવતિ તિષ્ઠતિ

હાહ નથી બોલતો ત્યારે શુ ૨ ૩

હાહ નથી બોલતો ત્યારે—જ્ઞાનરિ ન વદતિ

આ થોડા દૃષ્ટાંતો પરથી (અતિ સ્થગા) Locative absolute

નો પ્રયોગ સ્થગા.

દશરથે મુમુક્ષિ મહીમ ઝાલતિ જમા હુષમાન અમલન ।
 દશરથ રાજ્ય પૃથ્વીપર રાજ કરતા હતા ત્યારે માણસો સુખી થયા.
 When king Dasarath was ruling the earth, men
 became happy

દેવોના સ્વામી અર્જુનને જોવાને હચે છે The lord of gods
 wishes to see Arjuna

કવિઓના વચનમા મિઠાશ છે There is sweetness in the
 words of poets.

મે મિત્રોનુ વચન ઉલ્લંઘન કરાય એવુ નથી The word of the
 friend is inviolable

તારા ઓની સાથે આવે એવી શ્રીમત રામની આજ્ઞા છે (ફતિ-
 મા : that) Your honour should come with your
 sons, such is the order of our prosperous lord

અર્થાત

Tha your honour sons, is the order of our pro-
 sperous king

ઘડા મૃત્તિકાના જુદા રૂપો છે અને ધરેણી સોનાના રૂપો છે Pots
 are different forms of clay and ornaments are
 those of gold

પ્રાણી : રિયાગમા પણ (જીવ જતો હોય પણ) દુષ્ટનો સન્નનોથી
 પ્રાર્થતા નથી Wicked persons are not entreated by
 good persons even at the passing away of life
 (પ્રાણ a vital air આ સન્નનો અર્થ જ્યારે life જતી થાય
 છે ત્યારે એ મહુવચનમાજ વપરાય છે)

પણી જન્મતા પુત્રનો જન્મ આનંદનુ કારણ છે The birth of
 a son is a source of joy in this world

સમગ્રમા સન્નનોના અત કરુણા વશથી પ્રમાણરૂપ હોય છે એ પડે
 એવી વાતમા સન્નનોના મનને ઠીક લાગતુ હોય તેમા લાભ પારે.

અને અહીં લાચરુ હોય તેમા ઉલટુ નારુ In matters of doubt the predilections of the mind of good men
Asian authority

વિપદિ સન્નિ ઉચ્ચૈઃ સ્થાયતે । વિપતિમા સજ્જનોના ઉચે રહેવાય
છે આપનિમા સજ્જનોના અત કરણ ક્યેશયી વેગળા અને હયા
નિશ્ચયોમા રહ છે Good men keep high (live nobly)
in adversity

પત્થરપર બેઠેના ગુરુએ ગિર્યોને ધર્મ ગિર્યો The preceptor seated
upon the stone taught duty to the pupils
કરજદારો બની રીતથી પરાધીન થાય છે Debtors become
dependent in every way

જીવિતે વશ્ચલે સતિ ધર્મસ્ય કાલ ન અસ્તિ । ૭૬૫ી અચન છે
તેથી ધર્મનો (કાલ) અયોગ્ય સમય નથી Life being transitory,
no time is improper for (gaining religious) merit

નારાયણ પરાધીન નથી નારાયણ પરવાન્માસિત ।
હરણો જગનમા પત્થરોપર બેસે છે મૃગા ઝરણે હશત્સૂપવિશન્તિ ।
૪૬ દેવતાઓનો રાગ છે હસ્ત્રો મરુના પ્રભુ ।
કાર્તિકના પડવાપર મોઠો ઓર ૭૯ છે કાર્તિકસ્ય પ્રતિપદિ મહો-
ત્મવોડસ્તિ ।

મે એક છેકરાને નિશાળે જતો બેથો કુમાર પાઠશાલા ગચ્છ-
ન્તમવશ્યમ્ ।

ચઢતીમા માણસને બહુ માણ્યો અનુસરે છે સપદિ જન વહવો
મનુષ્યા અનુસરન્તિ ।

માણસ પડતીમા મિત્રોથી તમય છે જન આપદિ સુહૃદ્ભિ સ્વડ્યતે ।
જન આપદિ સુહૃદ્ભિસ્વડ્યતે

,બો માણસોને વેડા દાકતા બે ૧૧ કુળોડાશ્વાન નુદત પુરુવાનવશ્યત્ ।
યોગીઓ જગતને જગત તરીકે માને છે ચતયોજનદગ્ધમિવ મન્યન્તે ।

પુદ્ધિમત નારાયણુથી પુસ્તક સખ્યાય ૩ ધીમતા નારાયણેન પુસ્તક પ્રણીયતે ।

ગુરુવતો પશુ દુષ્ટાથી નિદાય છે ગુણવન્તોડપિ નૃશસૈનિચન્તે ।
માણસો હમેશા દીરાયુ થવાને અદાય છે જના સર્વદાયુષ્મન્તો
અવિતુમિચ્છન્તિ ।

ભગવાન્ મનુએ એ પ્રાણે કથ્યુ છે ભગવતા મનુનૈવ વિહિતમ્ ।
નન્ન નાણીયી કોપ શમે છે મૃદ્ધા વાવા ક્રોધ શામ્યતિ ।

(મૃદુ એ વાચ્ય તુ પ્રિયેપણુ કે માટે વાચ્ય પ્રમાણે એની ગતિ નાગીજ્ઞતિ છે તેથી એનું રૂપ બેન્વા જેનું અહીં વપરાયુ)

નારન્ આશ્રમાથી ઉતર્યા નારદો વિચિત્રોડવાતરત ।

સજ્જનો પૈસાથી અભિમાની થતા નથી સન્ન સપદોદ્ધતા ન અવન્તિ ।

સ્વર્ગ જતા ગુરુએ એમ નીમેનું હતુ સ્વર્ગ ગચ્છતા ગુરુજૈવમુપદિષ્ટમ્ ।

જગનમા રહેતા રામ અને લક્ષ્મણે વણુ રક્ષસોને હણ્યા અરણ્યે
વસન્તો રામો લક્ષ્મણઃ બહુન્ રાક્ષસાન્ ન્યસૂદયતામ્ ।

આપના દર્શનથી વણો પ્રસન્ન થયો છુ અવતા દર્શનેનાતીવ પ્રસન્નોડસ્મિ

પુદ્ધિમત પુરુષા ગગ્ગની સખામા માન પામે છે ધીમન્તો નૃપાણા
સખાસુ પૂજ્યન્તે ।

પવન દાડીમાથી છુટા થએલા કુબને લઇ ગય છે વાયુ વૃન્તાત્ શ્લથમ્
કુસુમમ્ હરતિ । વાયુવૃન્તાત્શ્લથ અથવા વૃન્તાચ્છલ્લથ
કુસુમં હરતિ ।

કનિઓથી વિજળી મેઘની બી તરીકે ગણાય છે કવિભિર્વિષ્ણુમ્નેઘસ્ય
પત્નીઃ મન્યતે ।

સ્પર્શ કરામકો દેવતા હોતાને પશુ આજે છે સ્પૃષ્ટો હુતભુગ્હોતારમપિ
વહતિ ।

(હુતભુગ્હોતારમ્ પશુ થાય, ૧૮ મા પાઠમા આપેલા નિયમ પ્રમાણે)

સુખી માણસોની સુખની ઇચ્છા સુખના ભોગથી વારવાર વધે છે સુખ

માજા સુલેડમિલાષ સુલસ્ય મોગેન બહુવર્ધતે રામ વૈભવી અથે

ધ્યા નગરીમાં રહેયો રામ શ્રીમત્યામયોધ્યાયા નગર્યામિલસત્ ।

પાઠ ૨૬ મો.

નરગતિ કે નારીગતિના નામોના અત્ય અનૂની પૂર્વે જોડક્ષર હોય અને તે જોડાક્ષરનો ઉદ્દેશો અક્ષર મ્ કે જ્ હોય તો તે નામોના ૨૫ આત્મન્ જેવા લેવા અને નહીં હોય તો રાજન્ જેવા લેવા.

આ પ્રમાણે અદમન્, બ્રહ્મન્, ચક્ષુન્ અને વિશ્વકર્મન્ ના ૨૫ આત્મન્ જેવા થાય છે અને અણિમન્ in smallness, ધ્વલિમન્ in whiteness, પ્રેમન્, મજ્જન્, marrow મરળ, મેદ, મૂર્ધન્ લઘિમન્ અને સ્ત્રીમન્ ના ૨૫ રાજન્ જેવા થાય છે.

બ્રહ્મન્ in ના ૨૫

બ્રહ્મા	બ્રહ્માણી	બ્રહ્માણ
બ્રહ્મન્	"	"
બ્રહ્માણમ્	"	બ્રહ્મણ
બ્રહ્મા	બ્રહ્મધ્યામ્	બ્રહ્મભિ
બ્રહ્મણે	"	બ્રહ્મધ્ય
બ્રહ્મણ	"	"
"	બ્રહ્મણી	બ્રહ્મણામ્
બ્રહ્મણિ	"	બ્રહ્મણુ

પ્રેમન્ in ના ૨૫

પ્રેમા	પ્રેમાણી	પ્રેમાણ
પ્રેમન્	"	"
પ્રેમાણમ્	"	પ્રેમણ

સાતમી એકવચન પ્રેમણિ-પ્રેમ્ણિ આક્રીના ૨૫ પશુ રાજન્ જેવા.

કર્મન્ in ના ૨૫

કર્મે	કર્મેણી	કર્મેણિ
કર્મન્-કમ	"	"
"	"	"
કર્મેણા	કર્મેધ્યામ્	કર્મેભિ
કર્મેણે	"	કર્મેધ્ય
કર્મેણ	"	"

કર્મણિ કર્મણામ્
કર્મસુ
અત્ય અન્ ની પહેલા જોડાક્ષર હોય અને તેનો એટલો અડધો મૂકે ન્
હોય તો ન ન્યતરજ્ઞાતિમા કર્મન્ જોડા ૨૫ લેવાય છે આથી ચર્મન્ ,
જન્મન્ n birth પર્વન્ n a holiday ધર્મન્ n a house,
વર્ત્મન્ તથા સચ્ચન્ ના ૩૪ કર્મન્ જોડા લેવાય છે નામન્ ના ૩૪
પ્રાત્નરમા છે તે પ્રમાણે એમન્ n, હેમન્ ગેરે ન ન્યતરજ્ઞાતિમા નામેના
૩૫ લેવા

શશિન્ ના ૩૫ પ્રાત્નરમા આપેલા છે તે પ્રમાણે અપરાધિન્ n
ક્ષયિન્ n ઉત્સર્જ્યવર્તિન્ n, કષ્ણુકિન્ કુશલિન્ n
ના ૩૫ લેવા

અપરાધિન્ ક્ષયિન્ વગેરે વિશેષણોનું નરી નિ અગ ર્
લગાડેથી થાય છે તેના ૩૪ ફાસ્ટી જોડા લેવા ૩૩ે ફન્ નાના નાના
શબ્દોના ૩૫ નાન્યતરજ્ઞાતિમા ભાષિન્ n જવા થાય છે

ઉપાનહ ના ૩૫ે

ઉપાનત્-દ્	ઉપાનહૌ	ઉપાનહ
”	”	”
ઉપ નહમ્	”	”
ઉપાનહા	ઉપાનહ્યામ્	ઉપાનહ્મિ
ઉપાનહે	”	ઉપાનહ્ય
ઉપાનહ	”	”
”	ઉપાનહૌ	ઉપાનહામ્
ઉપાનહિ	”	ઉપાનહ્તુ

ક્ષેત્રનામિના આમા ક્ષેત્ર ના રૂ ની પછી ન્ અ બો છે અને
રૂ તથા ન્ ની વચ્ચે આવી શકે એવા અ ગ્ આ મ્ રૂ અક્ષરો અ વ્યા
છે તો પછી ન્ નો ણ થતો નથી કારણ કે ક્ષેત્ર અત ગામિન્ એ
બન્ને સરૂપ સમાસના નિયમ પ્રમાણે જૂદા પદ ગણાય છે એટલે રૂ
અને ન્ અકળ પદમા નથી

શબ્દ અથવા પાના અત્ય હળ ન્ ની પૂર્વે હ્રસ્વ સ્વ હોય
અને પછી કોઈ હ્રસ્વ ક દીર્ઘરૂ હોય ના ન જ્ઞ કે ન મેવડા લખાય

છે જેમકે પ્રત્યહ+આત્મા=પ્રતહ્+આત્મા, સુગળ+ઈશ=સુગળીશ ,
સન્+અચ્યુત =સન્નચ્યુત વસન્+અમ્બરાત્=વસન્નમ્બરાત્, શ્રીમન્+
ઉપેન્દ્ર=શ્રીમન્નુપેન્દ્ર, પણ ગ્રામાન્+આગચ્છન્તિ=ગ્રામાનાગચ્છન્તિ
કારણે ન ની પૂર્વ દાર્ધ્યર આ છે

નામ અથવા દ્વિપદ છેડે આવેના ય, ઓ, યે કે ઓ ની પછી
કોઈ ૨ આવે અને તેથી ય ઓ વગેરેના અય્, અવ્ વગેરે થયા હોય
તો તે અય, અવ વગેરેના ય વ વિષયે કરીને ઉડી જાય છે અને તેમ
કરવાની સાથ આવેના એ સ્વરોની સંધિ થતી નથી જેમકે વિશ્વ+
આકાશ =વિશ્વયાકાશ or વિશ્વ આકાશ , લક્ષ્મ્ય+ઉચમ =
લક્ષ્મ્યાયુચમ or લક્ષ્મ્યા ઉચમ , નરો+આગચ્છત =નરાવાગચ્છત
or નરા આગચ્છત

વાક્યો

શેઠીઓ ફળાદાર હોય છે Ascetics are fruit-eaters
શુભેશાન્ત માર ન કર Do not thou forgive the offender
મત અનુજીવિને કુર્યતિ । શેઠ નોકરપર શુભે થાય છે The
master becomes angry with his servant
દશરથના શેઠરાનું નામ રામ છે The son of Dasaratha is
Ram by name
બ્રહ્મ યાત્ર ન ઉત્પન્ન થાય છે People are born of the creator
હે રાજા સુખી થા King, be thou happy
કચુકી રાજાએના જનનખાનામાં અધિકારનાથો પુરૂષ છે The
Kauchuki is a man authorised in the king's harem
જન ભાવિન અનર્થાન્ જ્ઞાતુમ્ સમર્થ ન અસ્તિ । માણસ ભવિ
ષ્યના દુષ્ટો જાણવા સમર્થ નથી Man is not able to know
future evils
પથરોથી વેડાની ચાલ ખળાયલી છે The motion of the
horse is impeded by stones
જગત્પતિના ઐશ્વર્યોનું ફળ (નો પ્રતાપ) સર્વજે જણાય છે The
effect of the great powers of the Creator of the
world is seen everywhere

મે તીર્થે જવાને ગમે જતા જગાણુને જોયો । I saw a pilgrim
going by the way leading to a holy place

લોકના કલ્યાણને માટે નહેનત કરતા રામથી છુપ ક્ષેપમા ન આપ્યો ।

The Soul was subjected to grief by Rama, striving for
the good of the people તે પોતાના છોકરાઓનું કામોમા કુળ

જપણુ વખાણુ છે He praises the skill of his own sons
in actions [આ વાક્યના સંસ્કૃત વાક્યમા વપરાયલા આત્મનૂ નો

પ્રયોગ ગુજરાતી ‘પોતે’ ના જેવો થાય છે, એ ગણ્ઠ હમેશા નગ્નતિમા

અને એકવચનમાજ વપરાય છે જેમકે અમે પોતાના (our) પાઠ

કણીએ છીએ આત્મન પાઠાન્ પઠામ, તેણી પોતાના (her) પાઠ

ભણે છે આત્મન. પાઠ પઠતિ, તે બે છોકરીઓ પોતાના (their)

પાઠ ભણે છે કુમાર્યો આત્મન પાઠ પઠત, તેઓ પોતાને

(themselves) ધિક્કારે છે આત્માનમવધીરયન્તે,

દૃષ્ટુ વસુદેવના ધરમા રહેતા આકાશમાથી ઉતરતા નારદને જોયો હવે ।

Krishna living in the house of Vasudeva saw
Narada descending from the sky

શ્રીકૃષ્ણસ્ય રાજા મહિષી સ્વપ્ને સૂર્યમ્ ચન્દ્રમ્ ચ આત્મન ઉત્સ

જ્ઞવર્તિનો અપદ્યન્ । શ્રીકૃષ્ણ રાજાની રણી સ્વપ્નામા મૂચંતે તથા

ચદ્રને પોતાના બોળામા બેઠેલા જોતી હતી The crowned queen

of king Shri Krishna saw, in her dream the sun

and the moon resting on her lap

(her=આત્મન ધ્યાનમા રાખો)

રાજાને અપરાધિન પુરુષાન્ દણ્ડયન્તુ । ગભ્રો અપગાતી પુરુષોને

શિક્ષા કરે Let kings punish guilty persons

દુષ્ટાનામ્ હૃદયમ્ અદમના નિર્મિતમ્ इव परकीयस्य दुःखस्य

શ્રવણેન કદાપિ ન પ્રવતિ । દુષ્ટોનું હૃદય પાત્રમાથી ધડયુ હોય તેમ

પારકના દુખને સાલળવાથી કદી પણ પીગળતુ નથી. The heart

of the wicked, as if made of stone, never melts

at hearing the misery of another

ગુણ નાનો આરંભ કયાણત માટે છે The beginning of good works is for-leads to-prosperity

સાધુ આત્માનમ જગતા કુટુમ્બિનમ મન્યતે । સત્યુચ્ચ પોતાને જગત વડે કુટુમ્બના ગણે છે-આખી દુનિયાને પોતાનું કુટુમ્બ ગણે છે A sage considers himself a family man by the world પ્રાણીઓના કત્યાણને માટેજ સત્પુરુષોનું જગત્મા જવન છે The life of sages in the world is only for the doing of good to animals

મિયવાદિનામ્ મિયવાદિત્વમ શઠૈ દેવ્યમ્ ગણ્યતે । મિઠુ બોલના રાજ્યોનું મિઠુ બેલરાપણ લુચ્ચા-અર્થો ગરીબડાપણુ ગણાય છે The kindness of speech of men speaking sweetly is regarded as lack of spirit by rogues

રાજા દશરથેન વ્યાલી દુષ્કૈકેયી અજ્ઞાનાત્ત કેવલમ આત્મન વિનાશાય પથ આત્મન મદ્યનિ નિવેશિતા । રાજા દશરથની વાધણુ જેની દેકેયી અજ્ઞાનથી માત્ર પોતાના વિનાશને માટે પોતાના ઘરમા રખાય હતી Karkeyi lik a ogres was kept in his house by king D saratna only for his own destruction through ignorance

અવત અન્નરાત્મા પ્રમત્ર આપનો જવ રાજી થયા છે Your heart is pleased

વૃક્ષાણામ હાયા દિનસ્ય પૂર્વાર્ધે આરંભે ગુર્ય કમેણ ચ અયિણ્ય પરાર્ધે તુ પુરા લઘ્વ પશ્ચાત્ ચ વૃદ્ધિમત્ય । જડોના ઝાંચડા દિવસના પહેલા ભાગમા શ-આતમા વધારે હોય છે, અને ધીને ધીમે યતે છે પાછના ભાગમા તો પહેલા થેડા હોય છે અને પાછળથી યતે રે હોય છે In the first half of the day the shades of trees are large in the beginning and gradually lessening, while in the latter half, first they are short and lengthening afterwards દિ દેન્ન બિશુદ્ધિ વા દયામિકા અપિ અગ્રૌ મલશ્યતે કારણ કે એનાનું યોગ માપણુ અથવા ન સાપણુ પણ દેવનામા બણાય છે Because-

the purity, or impurity even of gold is tested in fire

દેવદત્ત યુદ્ધિમાન છે દેવદત્તો મેધાવી ।

આપ ઓકરાને પ્રેમથી બેટયો પિતા પુત્ર પ્રેમ્ણાકુલ્યત્ ।

નળ વિશ્વકર્માનો ઓકરો હતો નલો વિશ્વકર્મજન્યસ્તનય ।

પક્ષિઓ આકાશમાં ઉડે છે પક્ષિનોડ્ધરે ડગલે ।

ચાકરો પોતાના શેઠને અનુસરે છે અનુજીવિન સ્વામિનમનુસરન્તિ ।

પહાડોપર ઝાડો હશે શિશુરિપુ સરવો રોહન્તિ ।

હું ઓકરાઓના નામે સભારતો નથી કુમારાણા નામામિ ન સ્મરામિ ।

જોડા ચામડાના અને છે ડપાનહર્ષમ્ભના ક્રિયન્તે ।

હગ્નિને વિનય તેના ક્રમેનુ હળ છે હરેનાંશ કર્મણા પરિણમ ।

અપરાધીનું મન હમેશા વહેમ ખાતુ હોય છે અપરાધિનચિન્ત સર્વદા સાશક્ત્વમ્ ।

રાજા કને રાણીનો સદેશો કચુકીથી લઇ જવાયો રાજાને રાજ્યા સદેશ કચુકિના હત ।

મિત્ર બોલુ છું પણ સાચુ બોલુ છું પ્રિયવાચયિ 'સત્ય વદામિ ।

આખી નૃષ્ટિ બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થઇ અસ્થિલા સૃષ્ટિર્બ્રહ્મણો જાતા ।

માણસો ધણીવાર અવિધ્યની વાતો જણવાને આપર હોય છે મનુષ્યા बहुशो भाविनोऽर्थाञ् જાતુ સૌત્કળ્ઠા । અર્થાન્+જાતુમ્=અર્થાન્ જાતુમ્ ।

શિવ યોગીઓથી હૃદયને વિષ શોધાય છે શૂલી યોગિભિર્હૃદયે મૃગયતે ।

રાજાથી શત્રુઓના માથાપર પગ મૂકાયો રાજા શત્રૂનાં શીર્ષેષુ પાદો નિહિત ।

વિદ્વાન પુરૂષ સદાચારની મયાદા ઓળંગતો નથી સુચિનીત પુરૂષ સદાચારસ્ય સીમ્નો ન લક્ષ્યતે ।

દૂર દેશમાં પોતાના કુશળ ઓકરાઓની ખબર સાંભળાને તે ખુશ થયો ।

દૂરે વેશે કુશલિના પુત્રાણા વાર્તા શ્રુત્વામોદત ।

પશુ થકી પણ બાળકોને માટે પ્રેમ કરાય છે વશુમિરયિ વત્સેષુ પ્રેમાવિચિત્રયતે ।

જનના કળાદાગિઓથી સહજથી ગુજરાન થાય છે અને ફલાશિભિ
સુખેન જીવિકા લભ્યતે ।

તેણે પોતાને પેઠા પરોરારાને દેવ તરીકે પૂજ્યા ભરમણ્યતિથીન દેશા
નિષાપૂજયત્ ।

લુહિતી મહારાથી માણસ પ્રખ્યાત થય છે હુદ્દેર્મહિમ્નો જનો યશ
સ્થાન ભવતિ । મહિમન્ એ નામ મૂઢત્ પરથી પડ્યું છે
પ્રજનો વિશ્વાસ સારા રાગ પર રૂધે છે પ્રજાયા વિશ્વાસ (શુભ
રાજનિ) સુરાજનિ વર્ધતે ।

માણસે નુ હસડાપણુ તેમના પોતાના કૃત્યોથી બહાર પડે છે મનુષ્યાણા
લધિમાત્મન કર્મભિરાવિષ્ક્રિયતે । લધિમન એ નામ લઘુ
પરથી પડ્યું છે

ક્ષત્રાએ પ્રાણી, પત્યો અને આકાશ સરખા બ્રહ્મા પ્રાણિનોઽશ્વનોઽ-
મ્બર વાસુજત્ ।

પાઠ ૨૭ મો.

જે નામને ડેડ વસ્તુ હોય છે તેના ૩૫ વિદ્વન્ જેના થાય છે
પણુ જેમા અન્ય વસ્તુ ની પરલ ક હોય છે તેમા, જ્યાં વિદ્વન્
ના રૂપમા વસ્તુ ને બદલે ઉચ થાય છે ત્યાં, રૂઢવન્ ને બદલે ઉચ કરવે
જેમકે વિદ્વન્ નુ ત્રિદુષ તેમ સેદિવસ નુ સેદુષ

અધ્યવિવન m ના રૂપે

અધ્યવિવન	અધ્યવિવાસૌ	અધ્યવિવાસ
અધ્યવિવન	,	"
અધ્યવિવાસમ્	"	અધ્યુષુષ
અધ્યુષુષા	અધ્યુવિવદ્વયામ્	અધ્યુવિવદ્વિ
અધ્યુષુષે	,	અધ્યુષુષ
અધ્યુષુષ	"	"
"	અધ્યુષુષો	અધ્યુષુષામ્
અધ્યુષુષિ	"	અધ્યવિવત્સુ

વિદ્વસ્ નુ નારીભતિ અગ વસ ને બદ્ધે ઉષી કરવાથી વિદુષી થાય છે અધ્યૃષિવસ નુ કવસ ને બદ્ધે ઉષી કરવાથી અધ્યૃષુષી થાય છે

અધ્યૃષુષી ના ૩૫ વાસી પ્રમાણે

અધ્યૃષિવસ II ના ૩૫૦

અધ્યૃષિવસ-દ્

અધ્યૃષુષી

અધ્યૃષિવાસિ

આ ૩૫૦ ૧ થી, ૨ ૭ અને સંબોધનના ૩૫૦ છે બાકીના નરભતિ જેવા

તસ્થિવસ III ના ૩૫૦

તસ્થિવાન

તસ્થિવાસી

તસ્થિવાસ

તસ્થિવન

"

"તસ્થુષ

તસ્થિવાસમ્

"

તસ્થિવદ્ભિ

તસ્થુષા

તસ્થિવદ્ભ્યામ્

તસ્થિવદ્ભ્ય

તસ્થુષે

"

"તસ્થુષામ્

તસ્થુષ

તસ્થુષી

તસ્થિવત્સુ

"

"

તસ્થિવસ નુ નારીભતિ અગ તસ્થુષી એના ૩૫ વાસી પ્રમાણે તસ્થિવસ II ના ૩૫ પ્રાપ્તિરમા આપ્યા છે

સેદિવસ III ના ૩૫૦

બીજી બ વ સેદુષ ત્રિ દ્વિ વ સેદિવદ્ભ્યામ્ સા. બ. વ.

સેદિવત્સુ બાકીના બધા પણ તસ્થિવસ પ્રમાણેજ

જગન્વસ III ના ૩૫૦

જગન્વાન

જગન્વાસી

જગન્વાસ

જગન્વન

"

"

જગન્વાસમ્

"

જગ્મુષ

જગ્મુષા

જગન્વદ્ભ્યામ્

જગન્વદ્ભિ

જગ્મુષે

"

જગન્વદ્ભ્ય

જગ્મુષ

"

"

જગ્મુષિ

જગ્મુષા:

જગ્મુષામ્

"

જગન્વત્સુ

જગ્મિષસ ॥ ના ૩૫૧

જગ્મિષાન્	જગ્મિષાસૌ	જગ્મિષાસ
જગ્મિષન્	"	"
જગ્મિષાસમ્	"	જગ્મુષ
જગ્મુષા	જગ્મિષદ્ભ્યામ્	જગ્મિષદ્ભિ
જગ્મુષે	"	જગ્મિષદ્ભ્ય
સા ૦ ૫૦ ૧૦ જગ્મિષત્સુ		

એ પ્રમાણે બીજા ૩૫ પદ્ય જગન્વસ્ જેના ૨૨ી લેવા જગન્વસ્ અને જગ્મિષત્ એ બે શબ્દો એકજ ધાતુમાની નીકળેલા છે, એમનું નારીત્વતિ આમ જગ્મુષી એકજ છે, તે ॥ ૩૫ દાસી જેના લેવા ૩

જગન્વસ્ ॥ ના ૩૫૦

જગન્વત્-દ	જગ્મુષી	જગન્વાસિ
૧ લી, ૨ ૭, અને સંબોધનના એ ૩૫૦ છે બાકીના નરન્વતિ જેના		
જગ્મિષન્ ॥ ના ૩૫૧		

જગ્મિષત્-દ	જગ્મુષી	જગ્મિષામિ
૧ લી, ૨ ૭, અને સંબોધનના ૩૫૦ છે બાકીના નરન્વતિ જેના		
જગ્મિષન્ ॥ ના ૩૫૦		

જગ્મિષાન્	જગ્મિષાસૌ	જગ્મિષાસ
જગ્મિષન્	"	"
જગ્મિષાસમ્	"	જગ્મુષ
જગ્મુષા	જગ્મિષદ્ભ્યામ્	જગ્મિષદ્ભિ
જગ્મુષે	"	જગ્મિષદ્ભ્ય
જગ્મુષ		

જગ્મુષિ	જગ્મુષી	જગ્મુષામ્
જગ્મુષત્	જગ્મુષી	જગ્મુષત્સુ

જગ્મુષ્+ઈ=જગ્મ+ઈ+જગ્મુષી ૧ ના ૩૫૦ દાસી જેના

જગ્મુષ્ ॥ ના ૩૫૦

જગ્મુષત્-દ	જગ્મુષી	જગ્મુષાસિ
આ ૧ લી, ૨ ૭ અને સંબોધનના ૩૫૦ છે બાકીના નરન્વતિ જેના		
જે વિદ્યેષ્યોને છે એ વસ્તુ હોય તેમના ૩૫ નરન્વતિમા એવસ જેના		

નારીનતિમા ફે લગાડીને દાસી જેવા અને નાન્યતરનતિમામનસ્ જેવા જે નામોને છે. વસ્ કે ચસ્ ન હોય પણ અત્ય અસ્ હોય છે, જેવા કે દિવૌકસ્, દુર્વાસસ્ રજસ વચસ્ તેમના ૩૫ નરનતિમા ચન્દ્રમસ્ જેવા થાય છે અને નાન્યતરનતિમા મનસ્ જેવા થાય છે કનીયસ્, કયાયસ્, પ્રેયસ્, મૂયસ્ એવસ્, વગેરે શબ્દો. Comparative degree ના વિશેષણ છે Comparative degree વાળા વાક્યમા જેનાથી ચક્રતાપણુ અથવા ઉતરનાપણુ બતાવ્યું હોય છે અર્થાત્ જે શબ્દના ઇત્રેણ શબ્દની પહેલાં than, to વગેરે મુકાય છે તે શબ્દની પામથી વિશકિત આવે છે જેમકે —

Krishna is younger than Rama કૃષ્ણ શમાન્ કનીયાન્ ।
The father is dearer than the Mother પિતા માતુ
પ્રેયાન્ ।

Knowledge is superior to learning જ્ઞાન વિદ્યાયા ઐય ।
The Narmada is longer than the Tap'see નર્મદા
તાપ્સા દ્રાઘીયસી ।

દુર્વાસસ્ in the sage Durtvasas ના ૩૫

દુર્વાસા	દુર્વાસૌ	દુર્વાસ
દે દુર્વાન્	"	"
દુર્વાસસમ	"	"
દુર્વાસસા	દુર્વાસોઽયમ	દુર્વાસોભિ
દુર્વાસસે	"	દુર્વાસોઽય
દુર્વાસસ.	દુર્વાસસો	દુર્વાસસામ્
"	"	દુર્વાસ સુ-દુર્વાસસુ
દુર્વાસસિ	"	
	ચક્ષુસ્ ના ૩૫.	
ચક્ષુ	ચક્ષુષી	ચક્ષુષિ
"	"	"
"	"	"
ચક્ષુવા	ચક્ષુઽવામ્	ચક્ષુઽભિ
ચક્ષુષે	"	ચક્ષુઽઽય

ચક્ષુષ	”	”
”	ચક્ષુષો	ચક્ષુષામ્
ચક્ષુષિ	”	ચક્ષુષુ
		ચક્ષુષ્ણુ
જેન પ્રભાણે ધનુસ્ તથા જનુસ્ n, birth ના રૂપે થાય છે		
	હવિસ્ ના રૂપે	
હવિ	હવિષી	હવિષી
”	”	”
”	”	”
હવિષા	હવિષ્યામ્	હવિર્મિ
હવિષે	”	હવિર્ભ્ય
હવિષ	”	”
’	હવિવો	હવિષામ્
હવિવિ	”	હવિષુ
		હવિષ્ણુ

સમીપ n proximity, vicinity

વાક્યો.

ઋષિઓ વનવાસી હતા Sages were forest-dwellers
દેવોને સ્વર્ગના રહેનારા કહે છે They call gods residents
of heaven

દુ નાનાભાઈને બોલાવ Call your younger brother
કુશ કવનો ભોટો ભાઈ થાય Kusha is Lava's elder brother,
કૃષ્ણ પ્રેમસ જનાન્ સ્મરતિ । કૃષ્ણ અતિ પ્રિય જનોને સભારે છે
Krishna remembers the people who are very
dear to him

ઉગતા ચંદ્રમાને જો See the rising moon

અંધારાથી આકાશ વ્યાપેલું છે The sky is covered with
darkness

કન્યયા વાસસ્તી પરિહિતે । ઊકરીથી બે વસ્ત્રો પહેરાયા છે Two
clothes are worn by the girl

તે કલ્યાણને માટે યત્ન કરે છે He strives for welfare

તે શત્રુઓને માથામા મારે છે He beats the enemies on
their heads

તે મનવડે હરિ કને જાય છે He goes to Hari by his mind.
એટલે તેનું મન હરિમય થાય છે હરિમા લીન થાય છે

તેને તપોનું ફળ મળે May he enjoy the fruit of his
religious austerities

દુર્વાસા પાંડવોના સુકામપર ગયા Durvasas went to the
residence of Pandavas

અત્ર મૂયાસ ધાન્યસ્ય રાશય વર્તન્તે । અહીં ધણું મોટા અનાજના
ઢગલા છે Here are very great heaps of corn

રામે રાક્ષસોને હણીને ઝીર્ણ મેળવી Rama having killed the
Rakshasas obtained fame

ગંગાના પાણી ધોળા છે એમ સમજાય છે It is heard that
the waters of the Ganges are white

વિદ્વાનોથી બોધાયલો દશરથ યજ્ઞ કરતો હશે Dashaaratha advised
by the learned men performed a sacrifice

બીમથી છાતીમા મરાયલો કીચક મૂર્છા ખાતો હશે Kichaka struck
by Bhima on the breast, fainted

અગ્નૌ વહ્નિઃ દર્શીચિ પ્રાસ્વતિ । તે દેવતામા ધણું અગિદાન નાખે છે.
He throws many offerings in the fire. એ શહેરની

પાસે પડેલું રાજ્યનું લશ્કર જોયું I saw the king's army
encamped in the proximity of the town

સૂર્યના તાપથી તપેલો મુસાફર ઝાંઝે જાય છે The traveller, oppres-
sed by the heat of the Sun, resorts to the shade

દારકામાં ગઢેનાર લોકની સપતિ મનનો પણ અવિષય હતી (એટલે તે સપતિને મન પણ પહોંચી શકતું નહોતું મન ધારે તે કરતા પણ વધારે—કળાય નહીં એટલી હતી) The riches of the people that dwelt at Dwarka were not even the object of thought વસિષ્ઠના વચનો સાંભળીને વિશ્વામિત્રની સાથે રામનું જવાનું દશરથ કથુબ રાખતા હતા Having heard the words of Vasishtha, Dasharatha consented to Rama's departure with Vishvamitra

વિશ્વામિત્ર=વિશ્વમિત્ર અથવા યસ્ય વિશ્વસ્ય મિત્રમ્, ગુણિષુ ગુણા પૂજાસ્થાનમ્ ચ હિંદ્રમ્ ન ચ વય ન ।

ગુણુવત પુરુષોમાં ગુણો માનના કારણ છે, જાતિ નહિ અને વય પણ નહીં In the meritorious, merits are the object of reverence (but) neither sex nor age

માર્ગીએ સભામાં પ્રવેશ હીધો છે ત્યારે માત્ર યાગવલક્યનેજ પુરુષ તરીકે સ્વીકાર્યા છે અન્ય અનેક મનુષ્યો કરતા માર્ગી સ્ત્રી અધિક માન પામી છે તેમજ શુકલ ૧૬ વર્ધની ઉંમરે ઋષિઓની સભામાં પધાયા ત્યારે બધા વૃદ્ધ ઋષિઓ ઉડીને ઉભા થયા હતા અર્થાત ગુણુવત પુરુષોમાં સિંગ એટલે જાતિ તેથી મનુષ્ય હોય તેમજ માન પામે અને સ્ત્રી હોય તે ન પામે એમ નથી તેમજ વય એટલે મોટી વયનોજ માન પમે અને નાની વયનો હોય તે ન પામે એમ તે નથી

કૈકેયી દારુણમ્ વચ શ્રુત્વા મહારાજ દશરથ સહસા ભૂમૌ અપતત્ ચ નિવેષ્ટ ઝમ્બવત્ । કૈકેયીનુ બપકર વચન સાંભળીને મહારાજ દશરથ એકદમ ભૂમિપર પડ્યા અને જડ જેવા થઇ ગયા Having heard the dreadful speech of Kaikeyi, King Dasharatha fell on the ground at once and became motionless

હરિએ વાણીનડે માને શ્યાત કરી હરિર્વિવસા માતરમસાન્નવયત્ । નારાયણનો નાનો ભાઇ કાશીમાં છે નારાયણસ્ય કનીપાન્ ખાતા કાશ્યાં કર્નતે ।

પાણિનિ વેદને છદ્મ કહે છે પાણિનિવેદાસ્તુન્દાસિ વદતિ ।

પાણિનિઋષિએ અષ્ટાધ્યાયી નામનું વ્યાકરણરચ્યું છે એમણે સદા શિવ કનેથી વ્યાકરણનું જ્ઞાન મેળવ્યું છે

પવન પુલોમાથી પરાજ આણે છે મહત્ પુષ્પેભ્યો રજ આનયતિ ।

રાણીનેા યજ્ઞ પૃથ્વીમા પસરેા રાજ્યા યજ્ઞ પૃથ્વ્યા પ્રસરતુ ।

પ્રિયવદા દ્વાસા કને ગણ અને માણી માગતી હવી પ્રિયંવદા કુર્વાસ-
સમગચ્છત્ ક્ષમામ વાચાચત ।

હરિએ ઘેડા હાકતા સારથીને આખેથી ભેથેા હરિરશ્વાન્ નુદન્ત
સવ્યેષ્ઠાર ચક્ષુર્ભ્યામિપश्यत् ।

રામ નાના ભાઈઓથી સેસાયેા રામ કમીયોમિર્જાતુમિરસેજ્જત ।

વનનાસી ઋષિઓના આશ્રમે ઝાડોના પાદડાના તથા ડાળાનાં ખનવાયા
હતાં જમૌક્સામૃષીળામાશ્રમાસ્તરૂળા પર્ણે શાસ્તામિચ્છ નિર-
મીયન્ત ।

મગીરથે વેધસને તપથી પ્રસન્ન ક્રીધા મગીરથો વેધત તપોમિર-
પ્રીણયત્ ।

તળાવોના માણીમા કમળો છે સરસા પયસ્સુ કમળાનિ સન્તિ ।

ગળ વિદ્વાન માણ્યોને પૂજે છે રાજા વિદુષ્ પૂજયતિ ।

એમ માણસ જીના કષણ છોડીને નવા ધારણ કરે છે તેમ, જીવ જીના
શરીરને તજીને નવામા પેસે છે યથા નરો જીર્ણાનિ વાસાંતિ ત્યક્ત્વા
નવાનિ ધારયતિ તથાત્મા જીર્ણાનિ શરીરાણિ ત્યક્ત્વા નવાનિ
પ્રવિશતિ (વાસાનિ જીર્ણાનિ યથા વિદ્વાય નવાનિ શુદ્ધાતિ
નરોડપરાણિ । તથા શરીરાણિ વિદ્વાય જીર્ણાન્યન્યાનિ સંશતિ
નવાનિ દેહી ।)

આનુજ્ઞ ભવાન્તર પ્રાપ્તમરમાં અત્રેજીમા આપ્યુ છે

રઘુએ કામદ્ય તથા તીરવડે પૃથ્વી જિતી રઘુર્ધનુમિરિષુમિચ્છ
મહીમજયત્ ।

અગ્નિના નાખેલા બળીદાન અગ્નિથી દેવો કને લઈ જવાય છે અગ્નૌ
અસ્તાનિ હર્વોષિ અગ્નિના દિવ્યૌકસ નીચન્તે ।

અગ્નાવસ્તાનિ હર્વોષ્યગ્નિના દિવ્યૌકસો નીચન્તે ।

અયોધ્યામા વસનતર ભોકો મુખી હતા અયોધ્યામધ્યૂષિવાસો જના
કુશલિન ઓસન ।

(‘અયોધ્યા’ની જાતથી ન વાપરતા ખીજ વાપરી છે)

વસ્ત્ર ની સાથે અધિ ઉપસર્ગ વાપરવાથી અધ્યવિષ્ણુ શબ્દ થયો છે
અને વસ્ત્ર ની સાથે ઉપ, અનુ અધિ, કે આ ઉપસર્ગ વપરાય છે
ત્યારે જ્યાં વસવાતુ હોય તે જગાના નામની ખીજ વિભક્તિ આવે છે
ઉપ+અનુ+અધિ+આહુ+યસ = ઉપાન્વધ્યાહ્વસ આ મૂત્ર છે તે માદ
રાખતુ આધાર અજવાળા પાછળ આવે છે, તમસ્તેજોડનુસરતિતેજઃ
તમોડનુસરતિ ।

બળને કાઢાપર મુકીને પક્ષિઓ આકાશમા ઉડ્યા જાલ કળકેષુ મુકત્વા
પક્ષિણો નમસ્તુદ્વદ્યન્ત ।

મરીખોતુ ધન લઈ લેવામા બહુ મોટું પાપ છે દરિદ્રાણા ધનસ્ય
હરણે મૂય પાપમ્ ।

ગમન, ચલન, દ્રવણ, ધાવન, મનન, સરણ, હરણ, આ નખેલા
ધાતુઓપર પ્રત્યય અજ લગાડવાથી થયા છે એ નાન્યનર ભતિના છે
યોદ્ધાઓ કીર્તિને માટે મોતને પણ મણુતા નથી ચોધા યજ્ઞસે
મૃત્યુમપિ ન ગણયન્તિ ।

નાનો ભાઈ મોટા ભાઈની પાછળ ગયો કનીયાન્ બ્રાતા જ્યાયાસ
બ્રાતરમન્વિગચ્છત ।

તેણે દેવતાઓ કનેથી ધણુ વરદાન મેળવ્યા દિવ્યૌકોબ્યો મહૂન્
ચરાનલભત ।

પુણ્યવતોને જીદમી કરતા સત્ય વહાણ છે પુણ્યવતા પ્રાણેભ્ય સત્ય
પ્રેય । than life=પ્રાણેભ્ય than=કરતા=the fifth case
દ્રશ્ય ભકતોથી નિશ્ચય મનથી સૌધાય છે દૃશ્યો મત્તૈરવિચલિ-
તૈશ્ચિસૈમ્ભવતે ।

વિદ્યાન બધે પુણ્ય છે વિદ્યાન સવત્ર પૂજ્યતે ।

પાઠ ૨૮ મો.

મોસ્ શબ્દની પાંચી રીઝ કે મોત વાજન આવે તેા મોસ્ તેા
સ્ ઉડી નાય છે જેમકે મોસ્+આચાર્ય=મો આચાર્ય, મોસ્+મહા
ત્મન્=મો મહાત્મન

પ્રાપ્તિ માત્ર મોડ=વિધિનિર્ણય= નિષ્કર્ષ

પ્રાપ્તિમા વસેયમ્ વસેવ વગેરે પરસ્મૈપદના તથા પુલ્લેય,
પુલ્લેયવહિ વગેરે આત્મોપદના potential રૂપે આપેના છે તે
તનાર કરે.

વસયેમ્ વસેવ પ્રમાણે પડેલા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ મેના
પુલ્લેયમ્, પુલ્લેય પ્રમાણે ચોથા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૨૫ તથા
વિશેયમ્, વિશેવ પ્રમાણે છઠા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ લેવા
ચારયેયમ્, ચોરયેવ, પ્રમાણે દશમા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ લેવા
ઈક્ષેય ઈક્ષેવહિ, ઈક્ષેમહિ પ્રમાણે પહેલા ગચ્છના આત્મનેપદી
ધાતુના ૩૫ લેવા

પુલ્લેય પુલ્લેયવહિ પ્રમાણે ચોથા ગચ્છના આત્મનેપદી ધાતુના
૨૫ તથા

ચિન્દેય, ચિન્દેવહિ . પ્રમાણે છઠા ગચ્છના આત્મનેપદી ધાતુના
૩૫ લેવા

અવધીરયેય અવધીરયેવહિ પ્રમાણે દશમા ગચ્છના આત્મનેપદી
ધાતુના ૩૫ લેવા

passive forms of પા to drink

Present

પીયે	પીયાવહે	પીયામહે
પીયસે	પીયેયે	પીયસ્વે
પીયતે	પીયેતે	પીયન્તે

Imperfect

અપીયે	અપીયન્વહિ	અપીયામહિ
અપીયથા	અપીયેયામ્	અપીયસ્વમ્
અપીયત	અપીયેતામ્	અપીયન્ત

	Imperative	
पीत्रै	पीयात्रहै	पीयामहै
पीयस्व	पीयेथां	पीयध्वम्
पीयताम्	पीयेताम्	पीयन्ताम्
	Potential	
पीयेय	पीयेवहि	पीयेमहि
पीयेथा	पीयेयाथां	पीयेध्वम्
पीयेत	पीयेयाताम्	पीयेन्त

passive 3rd pers. sing. forms of खन गै जि
दा ध्वै ध्वस्, यज वप् वस, बह् वु स्या, स्मृ हे, अस्,
to be जन, प्रच्छ, चुर तड नि-सुव

Present	Imperfect	Impera	Potential
3rd pers	3rd pers	3rd pers	3rd pers
sing	sing	sing	sing
खन्यते	अखन्यत	खन्यताम्	खन्येत
खायते	अखायत	खायताम्	खायेत
गीयते	अगीयत	गीयताम्	गीयेत
जीयते	अजीयत	जीयताम्	जीयेत
दीयते	अदीयत	दीयताम्	दीयेत
ध्यायते	अध्यायत	ध्यायताम्	ध्यायेत
ध्वस्यते	अध्वस्यत	ध्वस्यताम्	ध्वस्येत
इज्यते	अज्यत	इज्यताम्	इज्येत
उप्यते	अौप्यत	उप्यताम्	उप्येत
उष्यते	अौष्यत	उष्यताम्	उष्येत
उह्यते	अौह्यत	उह्यताम्	उह्येत
स्त्रियते	अस्त्रियत	स्त्रियताम्	स्त्रियेत
स्थीयते	अस्थीयत	स्थीयताम्	स्थीयेत
स्मर्यते	अस्मर्यत	स्मर्यताम्	स्मर्येत
ह्रयते	अह्रयत	ह्रयताम्	ह्रयेत

अस् to be ના રૂપ

भूयते	अभूयत	भूयताम्	भूयेत
अभूयते	अजभूयत	अभूयताम्	अभूयेत
जायते	अजायत	जायताम्	जायेत
प्रवृक्ष्यते	अप्रवृक्ष्यत	प्रवृक्ष्यताम्	प्रवृक्ष्येत
चोर्यते	अचोर्यत	चोर्यताम्	चोर्येत
ताडयते	अताडयत	ताडयताम्	ताडयेत
निषूयते	न्यसूयत	निषूयताम्	निषूयेत

P tential mood નીચેના અર્થોમા વપરાય છે

(1) Probability સમન, બની શકે એવું. હોવાપણું

(2) Capability શક્તિ, સામર્થ્ય

એમ કે જન સમુદ્ર તરેત્ કિંતુ સજ્જનતા નાનયેત્ માણસથી સમુદ્ર તરવા નહિ એવું છે તોપણ કાંઈ તરે એમ સભવે છે પણ દુર્ગતિમા સજ્જનતા આણિ શકે નહીં તરેત્ એ સભવ બતાવે છે અને આનયેત્ એ 'શક્તિ' બતાવે છે ગ્રન્થ રચયેત્ He can compose a book એથ રચના સમર્થ છે આ વાક્યમાનુ રચયેત્ પણ શક્તિ બતાવે છે

(3) Command શાસ્ત્ર અથવા સત્પુરુષની આજ્ઞા

સત્ય વદેત્ one should speak the truth જનો ન પરકીય વ્રથ્ય ચોરયેત્ માણસે પારકો પૈસો ચોરવો નહીં

(4) Prayer પ્રાર્થના મોદક લભેય મને લાડુ મળે I pray I get sweetmeat

(5) Wish or hope ઇચ્છા અથવા આશા I wish I may live long ચિર જીવેયમ્ બહુ જીવું એવી ઇચ્છા અથવા આશા છે મુખ્ય વાક્યોની પેઠે પેટા વાક્યો (dependent clauses)મા પણ અથવા અર્થોમા Potential વપરાય છે તેમજ જો અમ થય, તો આમ થાય જો આમ હોન તો આમ થાત આના conditional sentences

મા પણ Post નવલય છે જેમકે ચદિ હરિ વિમાર્ગનિ નિવર્તેત
શોભન ભવેત્ જે હરિ આડે રત્નેથી પાડે શરે તે સાર થાય

વાક્યો.

વિપદા અભિમૂત અપિ ધર્મમ ત્યજેયમ્ ન । હુ ખથી અકળાયલો
હાઉ તે પશુ મારે ધર્મ તજવો જોઇએ નહીં I though over-
powered by misery I should not abandon my duty
इच्छामि भवान् सोमम् पिबेत् । હુ ઇચ્છુ છું કે આપ મેંભરમ
પિએ I wish your honour may drink soma juice
કેમ ? અરે ! નૃત્ય શિષ્ય કે ગાયન ? What ? oh ? may I learn
da cing da singing ?

તારે વધી મહેનતથી સત્ત્વ ગણવું જોઇએ Thou shouldst know
the truth with much effort છેક જોએ સત્ત્વભાગી માનાપને
પ્રવૃત્ત કરના જોઇએ Sons should please their fathers
by their good actions આપણે મને ઇશ્વરની પુજાથી શાન્તિ
મેળવવા We two may get peace by the worship of
God તમારે દોરડીને ધાર ગણવો નહીં You should not re-
gard rope as a serpent

નરિ કુર્વશમ ગતે ક્ષુદ્ર અપિ અહિતમ્ આચરેત્ । માણસ નબળા
અવસ્થામાં આવે ત્યારે હનકો માણસ પશુ તેનું જીવું કરે છે

When a man is in misfortune, even a mean fellow
does him injury

વવતા રોગને અને જય મેળવતા શત્રુને જોયા ન કરવો One should
not neglect a growing disease and a conquering
enemy

પડિનેતી નભાયા મૂર્ખાંચે માન મેવુ સુપકા પડવી The illiterate
should reserve to silence in the assembly of the
learned

તારે યુનાથી સુગંધવાળી હાલેનીમા સુમાફરીનો થાક ઉતારવો Thou
shouldst remove the fatigue of thy journey in a
man-sion fragrant with flowers

પ્રજાની પ્રસન્નતા માટે રાજાઓએ મહેનત કરવી Kings should strive to please their subjects

સાગ રાજાનો પ્રજાએ કોઈ ન કરવો Subjects should not bear malice towards their good king

ને હરિ ઓટે રસ્તેથી પાડે હરે નો સાફ થાય it would be good if Hari turns from the bad path

ધર્મના ચુસ્ત ઢાંચા પુરૂષો હરિને જોશે Wise men devoted to religion will see Hari

છોકરાઓ તમારે બનેએ માતૃશ્રીની આજ્ઞા પાળવી Two children you should obey the command of your mother

તારે દ્વિમત રાખીને શત્રુઓની સાથે નહુ Thou shalt fight with thy enemies having resorted to (-with) courage

નારાયણના આળસથી જીવદર આવશે Poverty will result from the idleness of Narayana

ગુરુ શિષ્યસ્ય અવિનયમ્ ન સહેત । શિક્ષકે શિષ્યની અસંમતાને સહન કરવી નહી The tutor should not endure his pupil's immodesty

આપતિમાં કહ્યા માણસે મૂંઝવણ નહી જતુ । હી અથવા ધર્મ તજવો નહી A wise man should neither be silly nor abandon his duty in adversity

इच्छामि पुनरपि

इति सीता रामम् अवदत् । હું ધારણુ કે આ શ્રી રામ ત ફરીથી પવિત્ર ગંગામાં સ્નાન કરીએ એમ સીતાએ રામને કહ્યું "I wish that we two should bathe again in the holy Ganges"-so said Sita to Rama

[વિમુક્ત ભવેત્ ફરવેલા મહેવાળો થાય=મહે ફરવે] મુકામને માટે મિત્ર આવે ત્યારે પહેલાના સારા કામ સભારીને હવેકો માણસ પણ મહે ફરવે નહી When a friend seeks refuge, even

a mean fellow wou'd not turn away his face from him remembering his previous good actions.

तृप्तिाय जलम् यच्छेत् दीनस्य च आपदम् हरेत् । तस्याने पद्मि
आपनु अने गरीयनु दुःख मर्यादु One should give water
to the thirsty and remove the distress of the poor

नीचैराख्यम् गिरिम् तत्र विश्रामहेतोः अभिवसे । नीचम् नामना
परतपर तारे त्या निताभे देवा भेसवु Thou shouldst sit
upon the mountain named *Nichars* to rest there

सूर्ये तपति लोकस्य हृद्रे आखरणाय तमिस्रा कथम् कल्पेत् । न्यारे
सूर्य तपतो हृद्रे त्यारे लोकानी द्रष्टुं शक्यते रात्रि केषी रीते समर्थ
थाय ? How should night be able to obstruct the
sight of people when the sun is shining

न्यारे तमे भे धेर पाछा जन्मे त्यारे तमारे हाथ पय धीर यदा
गृह निवर्तते तदा हस्तौ पादौ च (or हस्तपाद) क्षालयेत् ।
मायुभेभे मित्राने भूमी जरा नही जना मित्राणि न विस्मरेयु ।

जे तु ऊर आभे तो भरी नय यदि विष स्वादेया भियेथा ।
भे योपहीओ भे हथमा लघु न्याय पुस्तके हस्तयोर्नीयेयाताम् ।
तमारे भेभे तमारा गुरुतेथी न्याय शिष्ये । गुरोर्न्याय शिक्षेयाताम् ।

अही आङ्गी छायाभा आपणु भेशीओ अत्र तरोइलायाया निवीहेम ।
राज्येभेभे भ्रजने नुकस नमाथी मयावनी राजान प्रजा अपायाप्रक्षेयु ।
आपणुभ्रजने भ्रजित अत मरुथी पूजवे ईश्वर पूतेन हृदयेन यजेम ।

तरे गरीय भक्षुसेने धन आपणु भ्रजणे दरिद्रेभ्यो द्रव्य यच्छे ।
तमरा धर्मभा तमारे न युक्तु स्वकृत्येभ्यो न प्रमावेत् ।

कारण नगर भक्षुसेओ अकणानु नही कारण विना जना न क्षुभ्येयु ।
काल मायमे भ्रजनु धन वकासवु नही जन परकीय धन न लुभ्येत् ।
भे लुभ्याओ मराय ओवे राजाओ दुःख क्षीये शनौ तादयेयातामिति
राजादिशत ।

એ જાપણે આપના દેશના રક્ષણના મર્ગએ તો શાંતિ મેળીએ
 યદિ દેશસ્ય રક્ષણે ત્રિયેમહિ યશો લભેમહિ ।
 સાક્ષિએમે ધાસાક્ષી કયેગીઓમા હમેશા રાત્રુ બોલવુ સાક્ષિણોન્યાય
 સમાસુ નિત્ય સત્ય માષેરનુ । ન્યાયસમાસુ=ન્યાયસ્ય સમાસુ ।
 એ હુ કાશી જાઉ તો મહુ સસ્કૃત ચોપડીઓ આણુ યદિ કાશી
 દ્વિગચ્છેય બહુનિ સસ્કૃતપુસ્તકાન્યામયેયમ ।
 એ તમે જુહુ મોલો, તો જેથી મનાઓ યથસત્ય માષેચ્છ
 મર્તમિસ્તાડયેચ્છમ । અસત્યમ=ન સત્યમ
 મત્ત સિપાઇએને શહેરની બહાર લઇ ગયો જેથી શરીને તે પોતાના
 રાત્રુ સાથે લઈ નૃપ સૈનિકાન્ નગરાદનયચ્ચા શત્રુણા યુધ્યેત ।
 અથવા શત્રુણા યુધ્યેતેતિ નૃપ સૈનિકાન્ નગરાદનયત્ ।
 એ હુ પાપ કરતા જુહુ ઉ તો શેઠાથી દડાઉ યદિ પાપ કુર્વન્
 દ્વિયેય મર્તમિર્દણયેય ।
 એ ગરીમ બ્રાહ્મણો શહેરમા માગે તો કઇ ધન તેઓ મેળવે બરા ૪
 યદિ હરિદ્રા બ્રાહ્મણા નગરેયાચેરનુ કિચિદ્ ધન લભેરનુ કિમ્ ।
 માગ માનપ રાજ યાય એટલા માત્ર મે મારી એનેને મહુ ધન આપ્યુ
 પિતરૌ તુલ્યેતામિતિ સ્વસુભ્યો બહુ ધનમયચ્છમ । માતા ચ પિ-
 તા ચ=પિતરૌ
 પતિ પત્નીએ દેશજ નરમા નામિતે પુત્રવો જોઇએ જાયાપતી
 પ્રતિદિન ગૃહેડર્શિ પૂજયેતામ્ । જાયા ચ પતિ ચ=જાયાપતી
 માણસે કુજ બળવવામા શ્રમને ગણવો નહીં જનો ધર્મસ્થાનુષ્ઠાન-
 ચાયાસ ન ગણયેત્ । અનુષ્ઠાને+આયાસમ્
 વિરાળીઆઓએ ગુરને નમતુ શિષ્યા ગુરુ વન્દેરન ।
 વિદ્યોથી નહાઓ તો પછુ તમારે આરબેલુ ઘમ તજવુ નહીં બિઠનૈ
 પ્રતિહતા અવ્યારબ્ધ કાર્ય ન ત્યજેત ।

પાઠ ૨૯ મો.

સર્વ=મહુ, સવળુ તદ્=ને પેલો ચદ્=એ કિમ્=કોણુ, શુ, કયુ,
 અસ્મદ્, હુ, અમે યુષ્મદ્ તુ, તમે, હ્વદ્=આ=અદસ્=આ, પેલુ
 સર્વ નામના ધણુ અરે સમોવનમા રૂપ લેવાતા નથી

स	तद् m ना इपे। तौ	ते
वम्	"	तान्
तेन	ताभ्याम्	तै
तस्मै	"	तेभ्य
तस्मान्	"	'
तस्य	तयो	तेषाम्
तस्मिन्	"	तेषु

	तद् f ना इपे। ते	ता
ताम्	"	'
तथा	ताभ्याम्	तामि
तस्यै	"	ताभ्य
तस्या	"	'
"	तयो	तासाम्
तस्याम्	"	तासु
	तद् ॥	
तद्	ते	तानि

आ ३१। १ वी अने २ अना ये गाडी । न-गति गेना
यद् १३५ भाटे य ॥ न गतिमा सर्व ना पेडे अत या ना
नारीगतिमा सर्वा नी पेडे लेना किम् ना ३५ + १८ अण प्रमाण क
अत का ना लेना

नान्यतरगतिमा यद् अने किम् ना ३५ भाट भरमा आप्या छे

	एतद् m ना इपे। एतौ	एते
एनम्-एनम्	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
एतेन-एतेन	एताभ्याम्	एतै.
एतस्मै	"	एतेभ्य
एतस्मान्	"	"

एतस्य	एतयो - एनया	एतेषाम्
एतस्मिन्	एतद् / ना रूपे	एतेषु
एषा	एते	एता
एताम्-एनाम्	एते-एने	एता-एना
एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभि
एतस्यै	,	एताभ्य
एतस्या	"	"
"	एतयो - एनयो	एतासाम्
एतस्याम्	एतद् / ना रूपे	एतासु
एतद्	एते	एतानि
एतद्-एतद्	एते-एने	एतानि एतानि

माझीना नरनातिना जना

नायभा म અને પણ ની પડી નજન આવે તો એમને
નિમર્ગ ઉદી નય

તદ્, યદ્, અને કિમ્ એ ના સર્વનમ તરીકે વપરાય છે અથવા
નિપણની પેઠે પણ નપરાય જે એમને એમના રૂપની પછી વિશેષ
નમ આવે છે જેમકે ય આગચ્છત=જે આગ્યો ય અને પુરુષ
જે માણસ યસ્માત્ પતતિ જેમાથી પડે છે અને યસ્માત્ કૃપાત્
જે કુનામાથી સ ગચ્છતિ તે નય છે અને સ પુરુષો ગચ્છતિ તે
માણુસ નય છે સા ગતા=ને ગઇ, અરે સા નગરી રમ્યા=તે ગહેર
સુદર જે, ક આગત કોણુ આગ્યો ? અને ક પુરુષ આગત કયો
માણુસ આગ્યો ? કસ્યા શ્રુતમ્=કોની તરફથી સાંભળ્યું ? અને કસ્યા
કુમાર્યા શ્રુતમ્=કો છોકરી નરકથી સાંભળ્યું ?

નીચે આપેલા કિંચિત્ ના રૂપો કિમ્ ના બધા રૂપમા ચિત્
ઉમેશ્વાથી થાય છે

કશ્ચિત્	કિંચિત્	કેચિત્
કચિત્	કૌચિત્	કાચિત્
	"	

કેનચિત્	કાઘ્યાચિત્	કૈચિત્
કસ્મેચિત્	"	કેઘ્યચિત્
કસ્માચિચત્	"	"
કસ્યચિત્	કયોચિત્	કેષાચિત્
કસ્મિંચિત્	"	કેષુચિત્
	કિંચિત્ f	
કાચિત્	કેચિત્	કાચિત્
કાચિત્	"	"
કયાચિત્	કાઘ્યાચિત્	કામિચિત્
કસ્યૈચિત્	"	કાઘ્યચિત્
કસ્યાચિત્	"	"
"	કયોચિત્	કાલાચિત્
કસ્યાચિત્	"	કાસુચિત્
	કિચિત્ n	
કિચિત્	કેચિત્	કાનિચિત્

આ ૧ લી અને બીજીના રૂપો છે બાકીના નરન્નતિ જેવાં

કિમ્ ના રૂપોમાં જન અને અપિ પણ આ પ્રમાણે ઉમેરાય છે અને તે રૂપોના અર્થ પણ કિચિત્ ના જેવાજ થાય છે કિચિત્=any કેચિત્ જના some men કેષાચિત્ દેવાનામ્ of some gods. કસ્યૈચિત્ નાર્યે for some woman કેચન પુરુષા some men કાભિરપિ નારીભિ by some women કેઘ્યજન બાલેઘ્ય for some children કેષામપિ ગ્રામાણામ્ of some villages. એક one એ સર્વનામ છે એના રૂપ સર્વ જેવા થવાય છે દિવ્ય નમા ધણુ ખરૂં એ વપરાતુ નથી ખડુ વચનમા એના અર્થ some કેટલાક થાય છે જેમકે એકે મન્યન્તે some believe

અન્ય other બીજુ આ રુપદ સર્વનામ છે, એના રૂપ સર્વ ની પેઠે લેવાય છે માત્ર નાન્યનરન્નતિમા પહેલી તથા બીજીના એકવચનમા એનું અન્યમ્ રૂપ ન થતા અન્યત્ થાય છે

ઉભ both બાના રૂપ દિવચનમાજ લેવાય છે નરન્નતિ ઉમૌ, ઉમૌ, ઉમાઘ્યામ્ વગેરે, તથા નારીન્નતિ ઉમે, ઉમે, ઉમાઘ્યામ્

એરે સર્વ all ॥ કિયત્ જેવા હ્યત્ એટલુ this much,
પતાવત્ તેટલુ this much, કિયત્ કેટલુ how much, યાવત્
જેટલુ that much અને તાવત્ તેટલુ as much આ સર્વનામેના
૩૫ ગ્રંથે ગતિમા મગવત્ જેવા થાય છે

તદ્ ના ૩૫ થે ૫૨ વપર્ય ત્યારે તેના અર્થ various થય છે
તેષુ તેષુ શાસ્ત્રેષુ=in the various shastras તાનિ તાનિમિત્રાણિ
various friends તેभ्य તેभ्य પુરુષેभ्य for various men

યદ્ ની સાથે કિમ્ ના ૩૫ આવે અને કિમ્ ના ૩૫મા ચિત્,
ચન કે અપિ ઉમેથું હોય અથવા ન ઉમેથું હોય તે તેના અર્થ
'ગમે તે' થાય છે.

ય ક ચિત્ ગમે તે' યેન કેન ચિત્ ગમે તેણે ચસ્માત્ કર્માત્
ચિત્ પુરુષાત્ ગમે તે પુરુષ તન્મથી યન્ન કુન્ન નિષીદતિ ગમે ત્યા
મેસે છે sits anywhere

ય કોપિ भवामि अहम् whoever I may be હુ ગમે તે હોઉં

મહન્ m ના ૩૫૦

મહાન્	મહાન્તૌ	મહાન્ત
મહન્	"	"
મહાન્તમ્	"	મહત
મહતા	મહઙ્ગયમ્	મહઙ્ગિ
મહતે	"	મહઙ્ગય
મહત	"	"
"	મહતી	મહતામ્
મહતિ	"	મહત્સુ

મહતી / ના ૨૫ વાસી જેવા

મહત્ n

મહત્	મહતી	મહાન્તિ
દિક્-ગ્	દિશ / (દિશા) નાં ૩૫૦	દિશઃ
"	દિશૌ	"
દિશમ્	"	"

દિશા	दिग्भ्याम्	दिग्भि
દિશે	”	दिग्भ्य
દિશ	”	”
’	દિશો	दिशाम्
દિશિ	”	दिक्षु

કોણ અહીં આવેલો છે ? Who has come here ?

કોના આ પુસ્તકો છે ? whose are these books

કોના (કંઈ સોના) છોકરા આ છે Whose sons are these ‘

મે જે પુરૂષને ગઇ કાલે જોયો છે તેનેજ હું બેલાતુ છું I call the very man whom I saw yesterday

તે છોકરી કંઈ બોલી નહીં That female child spoke nothing

મે તે બ્રાહ્મણને દક્ષિણ આપી I gave dakshina to those Brahmins

કયા શહેરમાંથી જાસુસ આવેલો છે ? From which town has the messenger come ?

એમને જે જે ઇષ્ટ (અમલુ) હોય તે તે કરાઓ Let whatever is desired by these be done

જે કથાઓ પુરાણોમાં સંજ્ઞાવાળી છે તેજ આ માણસો બજાવે છે These men dramatically represent the same stories that are heard in the Puranas

તેજ આ દેશ છે જેમાં હું પ્રિયા સાથે ઘણો વખત રહ્યો This is the same country where I lived long with my beloved

येन पतद् अखिलम् जगत् निर्मीयत तस्मै ईश्वराय नमः જનાથી આ આખું જગત પેદા થયું તે ઇશ્વરને પ્રણામ Bow to that God by whom this whole universe was created

તે તે શાસ્ત્રોમાં કુશળ પડિતોની સાથે રાજ્ય બેસ્યો The king spoke with learned men well-versed in those respec-

tive sciences (or in the various sciences) કયા બે
જણના તે કપડા છે ? Whos are these two clothes ?

यथा वसिष्ठ आत्मानम् पूतम् मन्वते ताम् अहम्भतीम् वन्दस्व ।
Bow to that pundhati by whom Vasishtha thinks
himself purified

રાત્રપુત્ર સર્વાસુ કલાસુ પ્રાવીણ્યમ્ ઉપગત । રાજાને છેકરો
સવળી કળા માંમાં નિપુણતાને પામ્યા છે The Prince has
gained proficiency in all arts

જેનાથી મહિષાસુર મનસ હણાયો તે દુર્ગા (કાળકા, મહાકાળી) દેવીને
પ્રણામ Bow to that Durga goddess by whom
Mahishasura was killed તે બે નદીઓ પ્રયાગમાં મળે છે
Those two rivers join at Prayaga

જે મેં જણાવી ચેરી કાઈ તે માણુમેને રાજાએ શિક્ષા કાપી The
king punished those two persons by whom theft
was committed

આ જગનમાં અગઉ બ્રહ્મને જાણનાર ઋષિઓ રહેતા હતા The
sages knowing Brahman formerly dwelt in this
forest

જેમનાથી પૃથ્વી ખેદાદ ગાળ હતી અને જે કપિલના ક્રોધથી બળી
ગયા હતા તે સગર ઋષિના છેકરાઓને બગીરથે ગયાના જળથી
ઉદ્ધાર્યા Bhagiratha saved, by means of the water
of the Ganges, those sons of Sagara by whom
the earth was excavated and who were burnt
by the anger of the sage Kapila

જેમના નિરાહ પોતાના છેકરાઓની સાથે થયા હતા તે જનકની
છોકરીઓની સાથે રાજા દશરથ અયોધ્યા ગયા King Dasharatha
went to Oudh joined with those daughters of
Janaka whose marriages took place with his own sons
અત્ર કોડધિ ન હૃદયતે હૃદયમ્ તુ શ્રૂયતે । અહીં કેમ જણ્યું નથી

જન તો સભળાય છે None appears here, however weeping is heard

પુરા યાનિ વસ્તુનિ મહતા શ્રમેણ સાધ્યાનિ આસન્ તાનિ અધુના
યન્ત્રાણામ્ સામર્થ્યાત્ અલ્પેન યથ આયાસેન સાધ્યાનિ । અગાઉ
જે ચીજો ધણી મહેનતે થાય એવી હતી તે હમણા સાધ્યાના બળથી
થોડીજ મહેનતથી થાય એવી છે Those things which could
formerly be done with great labour can now be done
with only little trouble by the help of machines

યસ્યા કુશ્મન ન ઉપલભ્યતે તથા કેન્વા કિમ્ ક્રિયતે । જેનાથી
(~જેનું) દૂધ ન મળે તે ગાયથી શું કરાય—તે ગાયનું શું કામ છે ?

What is to be done with, what is the use of—that
cow from whom (~whose) milk is not obtained ?

યસ્ય વિભવમ્ અસ્તિ સ નર કુલીન સ પવિત્ર સ શ્રુતિમાન્
ગુણજ્ઞ સ યથ વક્તા ચ સ દર્શનીય સર્વે ગુણા કાશ્ચનમ્
આશ્રયન્તે । જેની કંતે પૈસા હોય તે માણસ ઉચા કુળનો, તે પડિત,
તે વેદ જાણનાર, તે શુશ્રુષી યુજ જાણનાર તેજ બાપણું કરનાર અને
તેજ ખુનસુરત, સધળા શ્રેષ્ઠ સુશર્મા રહે છે That man who
has wealth, is highly born, he is a learned man,
he is one who knows the Vedas, he is apprecia-
tive, he alone is a speaker and he is handsome
All good qualities resort to gold

એઓ કોણ છે ? एते के ।

તેઓનો ધધો શા છે ? का तेषा वृत्ति ।

તે હરિની છોડરી છે સા હરેકુંહિતા ।

શુ તેણીનું નામ છે ? कि तस्या नाम ।

કેને રામે એવું કહ્યું ? कस्मै राम पवमवदत् ।

80=एषम् इति, एषતાं નહીં इति તે શબ્દ સમ્ય (phrase) અથવા
વાક્યને આ તે વપરાય છે જેમકે स मूर्ख अस्ति इति अहम् अकथयम्

I said 'he is a fool' सपद पदम् आपदाम् इति अहम्
बोધामि I know 'riches are the abode of miseries'

તે ગોવિન્દો બહુ છે સ ગોવિન્દસ્ય વ્રાતા ।

હુ તેની સાથે નિશાળે ગયો તેન સહ પાઠશાલામગ્નચ્છમ્ ।

તેણે નારાયણને તે છોશ્રાઓની સાથે રહેતો જોયો સ નારાયણ તૈ
કુમારૈ સહ રમમાણમૈક્ષત ।

પોતાના કયા મિત્રને તે સભારે છે આત્મનઃ કિં મિત્ર સ સ્મરતિ ।

તે નદીમાં માઝના છે તસ્યા નદ્યા મતસ્યા સગ્નિત ।

તે તેણીનાથી અનુસંગ્ય છે સ તયાનુચિયતે ।

તે ગામોનાથી આવેના માણસો કયા છે ? તેઓ ગ્રામેભ્ય આગતા
નરા કુત્ર ।

જે દેશને રાજ્ય શુદ્ધ છે તેમાંથી તેઓ આવે છે યસ્ય દેશસ્ય રાજા
પ્રાપ્તકોઽસ્તિ તસ્માત્તયાગચ્છન્તિ ।

પોતાની જે દસીઓ સમીપમાં હતી તેને પોતાને માટે પુત્રો લાગવાને
રાણીએ હુમ્મ માયો આત્મન ચા વાસ્ય સનિધૌ આસન્ તા
આત્મને કુસુમાનિ આનેનુમ્ રાજી આદિશત્ । આત્મની યો વાસ્ય
સનિધાવાસસ્તા આત્મને કુસુમાન્યાનેતુ રાહ્યાદિશત્ ।

મહારાણીયે નો રાજા તે ધરમાં રહેા મહારાણીયાણા રાજા તસ્મિન્
ગૃહેઽવસત્ ।

તે છોકરીઓમાંની કઇ ગાય છે ? તાસા કુમારીણા કા ગાયન્તિ ।

કોનાથી આ મથ અહીં મૂાયો ? કેનૈવ ગ્રન્થોઽગ્ર નિહિત ।

આ અવિકારી આત્માના સામર્થ્યથી આકાશ અને પૃથ્વી ટકી રહ્યા છે
પતસ્યાક્ષરસ્યાત્મન સામર્થ્યેન વાવાપૃથિવ્યૌ વિષ્ટતે ।

તે બેથી કઇ મોટું કામ કરાયું નથી તામ્યા કિમપિ મહત્ કાર્ય
ન કૃતમ્ ।

હુ તે વનમાં ધગી નાર સુરી-રહેા તસ્મિન્નરણ્યે ચિરમવસમ્ ।

કઇ દિશામાંથી તે લુપ્ત્યો ગયો ? કયા દિશા ન જાલ્મો ગત ।

તે દેરાવળમાં લક્ષ્મીની સુદર પ્રતીમા છે તસ્મિન્ દેવાયતને લક્ષ્મ્યા
સુન્દરા મૂર્તિરસ્તિ ।

હરિએ તેને ન મનાય એવી રીતે કહી હરિસ્તમશ્નદેવા કથામકથયત્ ।

એને લક્ષ્મી ઇચ્છે કે તે તેણીને મેળાયેા કઠણ કેમ થાય? ય લક્ષ્મી.
પ્રાર્થયતે સ તથા દુરાપ કથમ્ ભવેત્ । or શ્રિયાદુરાપ કથમી
પ્તિતો ભવેત્ એટલે શ્રિયા રૂપિત દુરાપ કથમ્ ભવેત્ ।

પાઠ ૩૦ મો.

when=ક્યારે=જ્યારે when=ક્યારે=કદા

અસ્મદ્ અને યુગ્મદ્ ના રૂપ પ્રાધમરમા આપેના છે તે ત્રણે ભતિમા
લાગુ પડે છે અહમ્ આગત હું આવ્યો અહમ્ આગતા હું આવી
ત્વમ્ પ્રજ્ઞ તું ડાહ્યો છે ત્વમ્ સુકન્યા તું સારી છોકરી છે
અહમ્ અપરાધી ન હું અપરાધી નથી I am not guilty
રઘુનાથ આશ્રયો સ્નિહ્યતિ । રઘુનાથ અમરા બનેના ઉપર હેત
રાખે છે, Raghunath feels affection for us both
મે પુત્રક કુત્ર અસ્તિ । મારો છોપ્પો ક્યા છે? Where is my
dear son ?

પુત્રક મા ક એ તદ્દિન પ્રત્યય છે, ક બુ । બુ । અર્થમા ઉમેરાય
છે તે માટે નીચે થોડા દાખલા તયાર કરો

વૃક્ષ a tree અને વૃક્ષક a small tree

પુત્રક a dear son

અશ્વક a bad horse

આ દાખલાપરથી જણાશે કે ક=I small, 2 dear, 3 bad,

આમ ત્રણે અર્થો થાય છે

દેવિ, તને હું વદુ છું Goddess, I bow to thee

અસ્માન્ મા અવધીરવ । અમને વખાડ નહીં Do not despise us
વિષ્ણુ તમને રક્ષે । May Vishnu protect you

હું તારી સાથે બાગમા જવાને ચાહું છું I wish to go to the
garden with thee

માર્યે તે મૂનાર્થમ્ કથયામિ । પૂજ્ય સ્ત્રિ, હું તને સત્ય કહું છું

Venerable woman, I tell the truth to thee

(તે ની ચોથી અથવા ૧૬મી ભિક્તિ છે)

તું મને પૈસા આપતો નથી. Thou does not give me wealth

શ કર તમારા કલ્યાણને માટે હો-તમારૂં કલ્યાણ કરો May God
Shiva be for your welfare !

બે માળગે, તમારા પિતા ક્યા છે ? You two children, where
is your father ?

પૃથ્વીમ યુષ્માસુ રક્ષન્તુ ન મયમ કુત । પૃથ્વીને તમે રક્ષો છે
ત્યારે અમને બધું ધ્યાતી હોય ? When you are protecting
the earth, where can there be fear to us ?

હું તમારી કનેથી મળેલી ખબર સૈન કહું છું I tell the news
obtained from you to all

તેનું હું ખ ટાળવાને અમ રાથી ધરાયલો ઉભય નિષ્ફળ થયો The
remedy contemplated by us to take away his pain
became fruitless

તથા મતમ્મુ યત આશમ્મ દીર્ઘમ્ કાલમ્ સુખમ્ ન અન્વમવામ
તમારૂં પુણ્ય મારી માફક થે કુ ન રાજ્ય કે આપણે બન્નેને વજો નખા
સુખ બેગળ્યુ નહીં Thy good action is small like mine
because we both did not enjoy happiness for a
long time

મમ મન અધ્યયનાય ત્વરતે । માં મન બહુતાને તવપે છે My
mind is impatient for study

યથા અસ્માકમ્ અશ્વ । આ અમારો ઘોડો છે This is our horse
તે માતા ક્ક ગતા । તારી મા ક્યા મધ ? Where is thy
mother gone ?

પતસ્ય વૃત્તાન્વસ્ય મ્રવણેન આવયો મન પર્યાકુલમ્ । આ હકીકત
સાંભળવાથી અમારૂં બન્નેનું મન હોલ પામ્યુ છે The mind of
both of us is agitated by hearing this account

કુલ્લ દશરથ કૈકેયીમ્ અપૃચ્છત્ પાપે રામેષ્ વા મયા તથા કિમ્
પાપમ્ કૃતમ્ । ખીન્નવાચલા દશરથે ડેકથીને પુછ્યુ, 'હે પાપી સ્ત્રી !
રામે અથવા મે તારૂં શું પાપ કહીશુ મગાડ્યુ ? Dasharatha
being provoked asked Kaikeyi 'Oh sinful woman'
what offence is done by Rama or myself against
thee? કેન નિમિત્તેન યવમ્ તસ્વ અનર્થાથ અથ ત્વમ્ કથતા ।

શા કારણથી આ પ્રમાણે તેના અહિતને માટે તું તૈયાર થયેલી છે ?
Why art thou prepared to do him harm thus to-day ?

મહત્ત અસ્માસુ દીનેષુ ઘતાદૃશ સ્નેહ આપનો અમારા મરીયતર
આવે પ્રેમ છે Your honour has such affection for us
who are humble

પવન વાદળોના સમૂહની જેમ, પ્રચ્છથી અમારા સવળા મનોરથ ઉડી
ગયા નિષ્કળ ગયા All our desires are scattered by
fate like a collection of clouds by the wind

માનિમિ મયિ કમ અપરાધલક્ષમ્ પદ્યસિ યત દામ્બજનમ ત્યજસિ
હ અભિમાની સિ ! મારામા કંઈ કસુરને જુએ છે કે જેથી તું તારા
સેવકને તજે છે Oh proud woman, what small fault
dost thou see in me that thou abandonest the
man who is thy slave ?

નદિનિ યેષામ્ કુલેષુ સવિતા ગુરુ ચ વયમ્ (ગુરવ) તેષા
પાર્થિવાનામ્ ન્વમ્ વચ્ચ । હ પુત્રિ, જેમના કુળમાં સુર ગુરુ એટલે
મૂલ પુરુષ છે અને અમે ગુરુ છીએ તે રાજાઓની તુ વદ્ છે

રાજાઓની=રાજાઓને ત્યાં

વદ્=હેતરની વર્ણના અર્થમાં

હેતરમાં વદ્ પુરુષો નાની છોકરીને 'દીતરી' 'પુત્રી' કહે છે તે અર્થમાં

નન્દિનિ=પુત્રિ Oh girl, thou art the daughter-in-
law of those kings, in whose family the Sun is the
progenitor and we are the preceptor, or in whose
family the Sun and we are the venerable heads.

યૂયમ્ વયમ્ વયમ્ યૂયમ્ इतिआवयो मति आसीत् अधुना,किम्
જાતમ્ યેન યૂયમ્ યૂયમ્ વયમ્ વયમ્ । તમે તે અમે અને અમે
તે તમે એમ આપણુ બંનેનું માનવું હતું, હવે શું થઈ ગયું કે તમે તે
તમે અને અમે તે અમે ? You are we and we are you,
such was the feeling of us both, what has become
now that you are you and we are we ?

અસ્મદ્ અને યુષ્મદ્ ના મા, મે, મૌ, મઃ, ત્વા, વામ્, વઃ, તે
એ ટુકા રૂપો વાક્યને આરભે પ્રોક્તની લીટીને આરભે, સંબોધન રૂપ
પછી, તેમજ જ. વા, યવ અને હા એ અવ્યયોની પહેલા વપરાતા
નથી, એમકે,

મમ ગૃહમ્ કારણમ્ અસ્તિ એ વાક્યને આરભે મે ગૃહમ્
નહી વપરાય

વેદૈ અગ્રેવૈ સવેષઃ } આ અર્ધા પ્રોક્તના પીઠ ભાગને
અસ્માન્ કૃષ્ણ સર્વદા અવતુ। } આરભે અસ્માન્ ને બહે જ.
નહી વપરાય

હૈ કૃષ્ણ ન પાહિ આ ખોટું છે પણ હૈ કૃષ્ણ અસ્માન્ પાહિ એમ
વપરાય કારણ કે કૃષ્ણ સંબોધનમાં છે

તવ મમ વ પુસ્તકે આમાં જ ની પહેલા મે નહી વપરાય, તવ મે
જ પુસ્તકે એ ખોટું છે

તવ મમ વા કાર્યમ્ । તવ મે વા કાર્યમ્ આ ખોટું છે
તવ યવ પુસ્તકમ્ તાઞ્જ પુસ્તક આને મને તે યવ પુસ્તકમ્
નહી થાય

હા મમ દુર્ભાગ્યમ્ આને બહે હા મે દુર્ભાગ્યમ્ નહી થાય.

શુભચોર્ગૃહૈ રક્ષતુ મમ્ એમાં વા ગૃહ ન થાય

તુ ગ્રહો માધુસ છે ત્વ શુભ ।

હું અણબરોસાદાર માધુસ છું એવો તુ વહેમ રાખે છે ? અહમચિન્થાસ્વ
હતિ ત્વ શાસ્ત્રે કિમ્ ।

Do you think him to be a fool ?

Do you suspect him to be a thief ?

Do you think him to be a wise man ?

આવા વાક્યોનો તરજુમો કરતી વખતે એ વાક્યોને આ પ્રમાણે
ફેરવી નાખના

Do you think that he is a fool ? જ મૂર્ખ હતિ
મચ્છન્વે કિમ્ ।

Do you suspect that he is a thief સ સ્તેન હતિ
શક્ષ્ન્વે કિમ્ ।

Do you think that he is a wise man સ મૂઢ્ઠા હિતિ મન્યધ્વે કિમ્ ।

જ્યારે તમે પહાડપર ચઢ્યા ત્યારે તમારો ભોમિયો કાણુ હતો ? ચઢ્યા ચર્ચ ગિરિમારોહત તદ્વા યુષ્માન માર્ગવર્શક ક આસીત ।

કેણે તને આ વાત કહી ? કસ્ત્રામેના કયામકથયત્ ।

મારા પિતા કાશીએ ગયા હતા, અને તે જ્યારે પાછા આવ્યા ત્યારે તેણે પ્રણા પુસ્તકે આપ્યા, અને તે મને આપ્યા મમ પિતા કાશીમગ્ન-ચ્છત્ । ચઢ્યા સ ન્યવર્તત તદ્વા સ વહ્નિ પુસ્તકાન્યનયસ્તાનિ મદ્યમચ્છન્દઃ । આ નાકનન અર મે મમ ને બદન મે નહીં વપતય

ત્યા જે થયુ તે અમને કહે તત્ર ચદાપતિત તદસ્માન્ કથય ।

માર પુસ્તક કયા છે એમ મે તમને પૂછ્યુ મમ પુસ્તક કવાસ્તીત્યહ યુષ્માનપૃચ્છમ્ ।

અમારાથી છુટા પડામા દનગીર ન થાએ અસ્મામિર્વિચોગે મા શોચ ।

વિચોગ ની સાથે જેતથી છૂટા પડવાનુ હેય તેના નામની વિશ્વ વિભક્તિ આવે છે

તરી કૃપાથી સધળા સકરો તરી ગયા તથ કૃપયા વય સર્વાનિ સંકટાન્યપારયામ ।

તમારાથી તે વખતે જે કરાયુ તે મને યાદ છે યુષ્મામિરેતસ્મિન્ કાલે ચત્ક્રત તદ્વા સ્મરામિ ।

સાક્ષિઓ મારાથી સોમવારે આવવાને શરમાવાયા સાક્ષિનો મયા સોમવાસરે આગમ્તુમાવિદ્યા ।

જ્યારે તમે ઘેર આવ્યા ત્યારે મે તમને અનાજના ઢગલા આપ્યા ચઢ્યા યુય મમ ગૃહમાગચ્છત તદ્વાહ યુષ્મન્વ ખાન્વસ્થ રાશીનયચ્છમ્

તુ દાર્શો તેથા નારા સીરાધ્યો જિતનારને શરણે ગયા સ્વયિ પરા જિતે તથ સૈનિકા જેતાર શરણમગચ્છન્ ।

I submit to God હુ પશ્ચરને શરણે જાઉં છુ ईश्वर शरण गच्छामि submit to the master યરને શરણે જા ગુર્ક

શરણ ગચ્છ આના વાક્યોમા ईश्वरस्य, गुरो વગેરે છટ્ટી વિભક્તિ ર્પો ન વપતય

અમે એએ ધણા ઋષિના આશ્રમે બેઠા આવા વહુનામૃતીનામાશ્રમા નેશ્વાવદિ ।

આ પુલો અમારા બેથી અણ્યા છે પતાનિ કુસુમાન્યાવામ્યા-
માનીતાનિ ।

તેણે તે ખખર માથ તરફથી મેળવી સ તા ખાર્તા મર્દાવન્દન ।
તમે એ બધા માણસોને વખડો છે યુવા સર્વાંશ જનાન્ નિન્દય ।
હું તને આ છનામ આપુ છું અહ તુમ્યમેતત્ પારિતાષિક ચક્ષામિ ।
તારા તરફથી ડાહ્યા પુરુષોના માર્ગ મે જાણ્યો સ્વત્પ્રજ્ઞાના માર્ગો
મયા જ્ઞાત ।

ઋષિવળેએ મને બ્રૂક્ષ નગર માર્યો ઋત્વિજો મામપરાર્થ વિનાતાદયન્ ।
હે દનાળુ પિતા, અમે તારા હાકરાપર કાંઈ કરા નહી કાર્થિક પિ
તરસ્મય તથ બાલેભ્યો મા કુપ્ય ।

અમે (કે જે) તેના દોસ્તદારે (તના) થી તે દૂર ભટક્યો અસ્મતસ્ય
સુહૃદ્ભ્ય સ દૂરમાદત્ ।

તે દૂરારને મારવામા તારાથી અમે આ કામ કરાયુ છે તસ્ય સારમે
યસ્ય તાદને સ્વવાનુચિત કાર્ય કૃતમ્ ।

તુ રક્ષક છે તો તારી પ્રગ્ન કેવી રીતે દુ ખ ભોગવે ? સ્વથિ રક્ષિતરિ
-તથ પ્રજ્ઞા કથ દુ સમનુભવ્યુ ।

અમારામા હરિ શ્રેષ્ઠ છે અસ્માસુ હરિ શ્રેષ્ઠ ।

પાઠે ૩૧ મે ।

ઈદમ્ ના રૂપે પ્રાપ્તરમા આપ્યા છે તેમા નીચે પ્રમાણે
વધારે કરવો —

		ઈદમ્ ॥	
Acc	ઈમમ્	ઈમૌ	ઈમાન્
	યનમ્	યનો	યનાન્
Instr	અનેન		
	યનેન		
Gen		અનયો	
		યનયો	
Loc		”	

		इदम् f	
Acc.	इमाम् एनाम्	इमे एने	इमा एना.
Instr	अनया एनया		
Gen		अनयो एनयो	
Loc		"	
		इदम् n	
Acc	इदम् एनम्	इमे एने	इमानि एनानि
Instr	अनेन एनेन		आङी-न पीज्ज इपो नरज्जनि जेवा जेवाय છે તેમ જ્ઞા સાતમીનુ મે इपवाणु द्विवचन पक्षु बेराशे

इदम् अने एतद् ना एनम्, एनेन, एनयो वशे रिक्तपे अनारा इपो तेमना भुम्भ इपो वपराया पछी वपराय છે જેમકે —

एतम् कुमारम् आह्वय । एनम् अहम् प्रहृम् इच्छामि । एतयो कन्ययो माता क्वास्ति । एनयो पितु समीपे किम् । अयम् अहम् आगच्छामि आ । ६ आतु ६ — आव्ये । Here come. एव अस्मि आ । ६ । ६ । ६ । ६ । Here am I एवा आगच्छति तव माता आ । तारी भा आव्ये છે Here comes thy mother. अय ए ते सगमोत्सुक तिष्ठति आ । तने भणाने अतुर થકને હોય છે Here he stands eager for thy union આ વાક્યોપરથી एतद् तथा इदम् ना पढेपी निबडितना इपोतु भाषातर गुजराती आ' અને અંગ્રેજી 'here' થાય છે તે લક્ષમા લે।

अमी शब्दतो छेव्यो ईं अनी पछीना रर साये जेडातो नथी, જેમકે અમી અમ્મા, અમી હવથ

इदम् आसनम् भवता अलंकियताम् आ आसन आपनाथी होलाओ । Let this seat be adorned by your honour

હરણની ઝડપની અદેખાઈથી હોયની તેમ આ ઘોડા દોડે છે These horses run as if by jealousy of the speed of the deer

अयम् ग्रन्थः अनया रीत्या व्याख्येयः । २ । ३ । यथा रीते सभन्तवो
नेधये This book should be explained in this way

वत्स अस्मात् साहसात् विरम । ७ । २ । आ अस्मिन् री काम्यी
अट् Child desist from this adventure

यौ तू द्वय अपश्यम् तौ अमु । ७ । ७ । आ मे गच्छ मे गच्छ कथये नेया
ते आ These are the two trees which I saw yesterday

आ विद्वान् आत्मन्ने दक्षिणा आप Give dakshina to this
learned Brahmana

आ मे छोटरीओनी सोयत भने गमे छ The companionship
of these two girls pleases me आ सारंग पक्षिने प्रियानी
भयर माटे विनतु छ I request this saranga bird for
intelligence about my beloved

भीरु यत् अवधीरणाम् बिशङ्कते स ते सगमोत्सुक अयम्
तिष्ठति ह शीघ्रं आ, नेना तद्वर्षा तु निरम्कानो वृद्ध भय छ
ते तत् भगवान् आतुर अही एवो छ Here stands he eager
for union with thee from whom, oh timid woman,
thou apprehendest repulsion अयम्=आ, here

अमुम् देवदारुम् पुर पश्यति असौ वृषभन्ववजेन पुत्रीकृत । ८
आ देवदारु रक्षते अ गण कुत्रो छ, मे शिवो पुत्र इमे स्वीकारायो छ
Thou seest this pine-tree in front, it is adopted
as a son by Shiva

यद्ये इयम् वशा तव प्रियतमा स्त्रीरत्नेषु मम उर्वशी । ७ । ७ । आ
आ तागी सङ्खरी तने अत्यत वहाली छ नेम रत्नरूप अत्यत सुन्दर
ओओमा मारी उर्वशी भने छ Of all female beauties
Urvashi is the dearest to me, as in the whole herd
this mate is to thee

मधुकरतस्या मदिराक्षया प्रवृत्तिम् शस्य अथवा असौ मे वरतनु
त्वया दृष्टा न पय । ७ । ७ । मे भयर, ते मोडक अक्षु वाणी स्त्रीनी भयर
कहे अथवा ते मारी सुन्दरी ताराथी देणाछ नथीन Oh bee, tell
the news of that lady with fascinating eyes, or
that my beautiful mistress is never seen by you

હસ મે વાન્તામ પ્રયચ્છ અસ્થા મનિ ત્વયા હતા । હે હસ, મારી
 પ્રિ । અપ, એની ચાલ તારાની હરષ છ Oh swan, give me
 my beloved, her gait has been stolen by you
 અસ્મિન્ એવ લતાગૃહે ત્વમ્ અમત્ર । આગ વેનાના માડવામા ડ
 હો । thou wast in this very bower of cr epters
 અસ્થ એવ મહતિ શિશુરે ગૃધ્રરાજસ્ય વાસ આલીત । આનાજ
 મહોટા શિશુરે પર જટયુનો લવાસ હતો । The residence of
 Jatayu the lord of vultures was on the top of
 this very mountain

ગૃધ્રાણા રાજા इति गृध्रराज

પુષ્પધારિણ અમી વૃક્ષા મનાહરા દશ્યન્તે । પુનરાજા આ વૃક્ષો
 મેહર જણાય છે These trees bearing flowers look
 charming

અમુયા વીશ્યા અગચ્છત્ દાસી અમૂમ દુતમ્ આનય તે આ રતે
 ગઈ, હે દાસી, તને જલ્દી લાવ અમૂમ । fem She went by
 that way, Oh maid bring her soon

or

દાસી અમુયા વીશ્યા અગચ્છત્ અમૂમ દુતમ્ આનય The
 mid-servant went by this way bring her soon
 યમિ તવ કિમ વિશિયમ કૃત્વમ્ યદ યશમ્ અનિષ્ટમ કર્તુમ્
 ઉચત અલિ અમણે તરુ યુ બહુ કાંધુ ક કે એરુ તુ કશાન કરવ ને
 તુ તૈત્ત યે છે What offence is given by those men
 to thee that thou art prepared to do harm to them?

જન અસૌ અમીષામ પાદાન્ પ્રગત તત્ત અમુચ્ય અગ્રમ્ અમીભિ
 કાર્ષમ્ । જી આ મણલ તેમ । ચણુમા તયે છે માટે એતુ
 બહુ નેમનાથી થતુ નોંધે છે । this man has fallen at
 their feet, his good could be done by them
 આવા નાકયે । પાદાન્ ને દને પાદૌ પણ વપગય છે
 જ કે પાદાભ્યામ્ આવન્તિ ચાલા માળકો પતે છેડે છે,
 એમા પાદાભ્યામ્ દિવચન વાપયું છે તેમ

पुरા અસ્થામ પુર્વામ કવીશ મ્યવસત ચ કિલ મામ્ના કાલિ-
 દાસ અમણત્ । અમાઘ આ શહેમ્મા એઃ કવીશ્વર રહેતા હતા જે
 નામે કાલિદાસ હતા In this town there lived in former
 times a lord of poets who was Kalidasa by name
 यदि भगवती प्रसन्ना इमम् वरम् वाचि । जे देवी प्रसन्न થાય તે
 હું આ વરદાન માગુ If the deity be pleased, I shall
 ask this boon

અસ્મિન્ લોકે યત્ ક્રિયતે તસ્ય ફલમ્ અમુષ્મિન્ લોકે અનુમૂયતે ।
 આ લોકમા જે કરાય છે તેનું ફળ પેલા લોકમા અનુભવાય છે The
 fruit of that which is done in this world is
 experienced in that (the next)world

પથિ વચામિ મે દુ સ્થિતામ્ માર્યામ્ સ્તાન્ત્વચ । આ વચનોથી
 મારી દુ ખીયારી સ્ત્રીને યાત કર With these words comfort
 my distressed wife

હે સીતે હમૌ તે પુત્રૌ । હે સીતા, આ બે નારા છેકરાઓ છે Oh
 Sit, these are thy two sons

આ મરે! મથ છે અથ મે મમ્થ ।

આ મનુષ્યો રાજના જયમાં હરખાય છે હમે મનુષ્યા રાજો વિજયે
 મોહ્યન્તે ।

આ છોકરીઓ નૃત્ય શિખે છે હમા કુમાર્યો નૃત્ય શિક્ષન્તે ।

આ મામે!મા ધણુ વિદ્વાન પુરુષો રહે છે યષુ ગ્રામેષુ વૃદ્ધો વિદ્વાન્
 સન્તિ ।

હું આ આખોથી જોતો નથી અહંમામ્યાં સશુભ્યાં નેષે ।

આ ક્રોધર વાદરો છે અસ્મિન્સ્તરૌ જ્ઞાનરો વર્તતે ।

આ નદીઓમા ધણુ પાણી છે આસુ નદીષુ પ્રમૂત વાર્યસ્તિ ।

આ પહાડોમાથી ધણુ પથરા પડ્યા છે અમોઝ્યાં ગિરિમ્યાં વૃદ્ધો
 હશવ. પતિતા. સન્તિ ।

મે આ લાહરીઓથી ચોરને માર્યો અહમેગિર્લગુદૈ સ્તેન (લગુદૈસ્તેન
 or લગુદૈસ્તેન) મતાઘચમ ।

મે શિવાલયમા આ સ્ત્રીઓને જોઈ અહ શિવાલયે હમા નારીરૈક્ષે ।
આ નદીઓના મૂળ હિમાલયમા છે આસા નદીના પ્રમથા હિમાલયે
સન્નિ ।

આ ઊકરીઓને અને પેલી ઊકરીઓને થોડો લાડુ આપ અમીન્ન્ય કુમા-
રેન્ન્યોડુમ્ન્ય કુમારીન્ન્યજ્ઞ કશ્ચિદ્ મોદક વચ્છ ।

તે પર્વતના શિખરપરથી ઉતરી આવતો વધ મે જોયો અમુલ્ય પર્વ
તસ્ય શિવરાજવતરન્ત વ્યાગ્રમહમૈક્ષે ।

આ બે સોશથી મે આર સોતુ બ્યાલુ અમુલ્યા સ્તેનામ્યામહ મમ
સુવર્ણમરક્ષમ ।

મે તે મિપાધને રજ્યૂભિમાથી નાસતો જોયો અહ ત સૈનિક રણજૂ
મેર્જાવન્તમપદ્યમ ।

મુસાફર તે રસ્તે ગયો પાન્થસ્તેન વર્ત્મનામચ્છત્ ।

આ બે ખાડાને માટીથી ભરો હમે ગર્તે મૃદા પુરથ ।

હું ક જુલ તરફથી દક્ષિણા ધારતો નથી અહ કવર્ચાદ્વક્ષિણા નોપેક્ષે ।
રાખતો મહેલ આ નદીથી બે કોશપર છે રાજ પ્રાસાદોડ્યા નથા
ક્ષોશી (ક્ષોશયો)

તે સ્વાલિષ્ટ કેરી અને આપ તત્સ્વાદ્યામ મજા ચ્છત્ ।

આ હરજ્યથી શો અપરાધ કરાયો છે ? અનેન હરિજેન કોડપરાંધ કૃત ।

આ બે નદીઓનો સગમ પવિત્ર છે અમુચોર્નંચો સગમ પવિત્ર ।

આ વરુથી ઢકાયેલો હું અદશ્ય થાઉ છું અનેન વાસલાચ્છન્નોડ-
હમહર્યો અવામિ ।

આ બે ઊકરીઓ પણ લગતમા આપી દેરાની છે હમે કન્યે અપિ પ્રવેયે ।

પાઠ ૩૨ મો.

વિદાનપણ અને રાજપણ કદી પણ બરાબર નથીજ રાજ પોતાના દેશમા
પૂજ્ય છે વિદાન તો સધળે પુજ્ય છે. Learning and
royalty and never equal, a king is worshipped in
his own country, while a learned man is worshipped
everywhere

એક ગુણવાન ઊકરો સાશ, એકડો મૂરખ હોય તો તે નહી ચદ્રમા
એકમે અધકારનો નાશ કરે છે અને તારાઓનો ઝુમખો તે કરતો

નથી One meritorious son is better and not even hundreds of fools, a single moon dispels darkness and not even a constellation of stars.

સુપુત્રેણ કુલમ્ યથા એકેન અપિ પુષ્પિતેન સુગન્ધિના સુવૃક્ષેણ સત્ સર્વમ્ જનમ્ આશિતમ્ । સારા છોકરાથી આખા કુળની પેઠે એક પશુ ધુલવાળા સુગંધમય સારા વૃક્ષથી તે આખુ વન બહેક બહેક મારતુ થાય છે, Just as a race (is made famous) by a good son, so, the whole forest is rendered fragrant even by a single good tree which bears flowers and which is fragrant

યઃ ઉત્સવે વ્યસને દુર્મિત્રે શત્રુવિગ્રહે રાજદ્વારે ચ પણ દમયાને તિષ્ઠતિ સ વાન્ધવ । જે ઉત્સાહમાં, આપતિમાં, દુઃકાળમાં, શત્રુ સાથે લડાઈમાં, રાજદરબારમાં, અને સમશાનમાં ટકી રહે તે સખથી બાંધવો He who stands on a festive occasion, in difficulty, in famine, in hostility with enemies at king's court and at the burning-place is a relation (or a friend)

દુષ્ટ માણસ મીઠું બોલનારો કે એ કંઈ તેનામાં વિશ્વાસ મૂકવાનું કારણ નથી તેના છબના ટેરવાપર મધ છે, પણ દેવામાં તો હળાહળ ઝેર છે. That a wicked person is a sweet speaker is no reason for confidence (in him) there is honey on the top of his tongue, but deadly poison in his heart

દુર્જન વિદ્યા અલંકૃતઃ સન્ અપિ પરિહર્ષસ્ય સર્પ મનિના ભૂષિત કિમ્ અલૌ મર્શકરઃ જ । દુર્જન સોનથી શણગારેલો હોય તો પશુ તણ દેવો. સર્પ રત્નથી શણગારેલો છે તેથી શુ તે અયપ્રદ નથી ! A wicked man though adorned with learning ought to be shunned, a serpent is adorned with a jewel-is he not dreadful ?

કુળવાનેની સાથે સબંધ, પડિતેની સાથે દેસ્તી અને સર્ગોવહાનની સાથે સરખો મેળ અર્થાત્ સપ રાખનાર વિનાશને પામતો નથી One who associates himself with men of good family and makes friendship with the learned and equal union with his relations, never perishes

જે નિશ્ચિતને છોડી દધને અનિશ્ચિતને સેવે છે તેની નિશ્ચિત વસ્તુઓ જતી રહે છે અને અનિશ્ચિત તે નાશ પામી જ છે The certain things of that man who having abandoned certain things resorts to an uncertain thing perish, and the uncertain thing has perished indeed

વૃક્ષોને લયનો હેતુ પવન છે કમળોને લય ઉપમાનાર ઠંડી ઋતુ છે તેમ પહાડોને ધ્રુવ વજ્ર, અને સજ્જનોને દુષ્ટનો લયદાતા છે Wind is the source of fear to trees, the cold season to lotuses, the thunderbolt to mountains and a wicked man to good men

વાવાઝોડાથી વૃક્ષો પડી જાય છે તેવી વૃક્ષોને પવનનો લય કહ્યો છે અસહ પહાડોને પાખો હતી અને ઉડના હતા પણ પડી ધ્રુવ પોતાના વજ્રવતી તે પાખો કાપતા હતા આથી પહાડોને ધ્રુવ વજ્રનો લય કહ્યો છે

તત્માત્ મૂતિમ્ રક્ષતા સ્વલિચયે રક્ષા કર્તૃત્વા રક્ષણાત્ ચથા સ્વર્ગ પ્રાપ્યતે યજ્ઞૈઃ ન જવાપ્યતે । તે માટે સપત્નિ ઇન્દ્રનાર પોતાના રાજ્યમા રક્ષણ કરવું જોઈએ રક્ષણથી જેની રીતે સ્વર્ગ મળે છે તેવી રીતે ચત્રાથી મળતું નથી. As heaven is not obtained by sacrifices as through protection so one who wishes prosperity should protect his own dominion यथा पक्षिणाम् कलानाम् पतनात् अन्यत्र भयम् न एवम् जातस्य नरस्य मरणात् अन्यत्र भयम् न । જેમ પાક્ષી રજોને પતન શિવાય ખીળ કલામા લય નથી તેમ જન્મેલા પુરુષને મરણ શિવાય ખીળમા લય નથી As there is no other fear than that

of falling down to ripe fruits, so there is no other fear than that of death to a born being

હું મરણથી ભય ધરતો નથી માત્ર કલકિત કીર્તિથી (બીડુ છુ), નિષ્કલકિત એવી મને મરણ પુત્રના જન્મભય છે I am not afraid of death, I fear only polluted fame, death to me who am pure is verily like the birth of a son

નિષ્પાપ પુરુષોના કુળમાં જન્મેલા મારામાં પાપ નથી જો પાપ છે એમ જણાય તો શુદ્ધ એવા મને તેથી શુ છે? There is no sin in me who am born in a family of sinless persons, if it is thought possible, what has it to do with me who am sinless?

પૈસાને હમેશા દુષ્પત્ર કારણ ગણ્યું, ખરે તેમાં સુખનો અથ નથી ક્ષીમ-તોને ઊકારાથી પણ ભય હોય છે, આ વાત બધેજ દેશ યજ્ઞ છે Always consider wealth as evil Indeed there is not an atom of happiness in it There is fear to the rich even from their sons This is the established way everywhere

કોણ તારી સ્ત્રી છે કોણ તારો ઊકારો છે આ સસાર બધો વિચિત્ર છે કોનો પુત્ર, અથવા ક્યાંથી આવ્યો છે તે માટે, હે ભાઈ, આ તત્ત્વનું ચિંતન કર Who has thy wife? Who is thy son? this world is very curious Whose art thou? or whence hast thou come? Therefore oh friend! think about this real thing

यदि त्वम् अभिराद् सत्तत्त्वम् वाञ्छसि शत्रौ मित्रे पुत्रे वन्द्यौ विग्रहमन्धौ वत्सम् मां कुर्व सर्वत्र समचित्तं भव जे તુ સત્ત્વર સત્ત્વ વસ્તુને પામવા માંગતો હોય તો શત્રુ, મિત્ર ઊકારા અને સમાવહાણના ભેદને સલાહને માટે પ્રયાસ કર નહીં સધામાં સમશુદ્ધિ રાખ If you desire the real thing soon, do not make efforts for war and peace, with thy enemy.

friend, son and relation Be even-minded everywhere આ શરીરપી હોડી તારાથી બારે પુણ્યરૂપી કીમતવડે દુઃખના દરિયાને પેલેપાર જવાને ખરીદાઇ છે. એ બાએ તે પહેલાં તરી જ
This vessel of the body is bought by thee for a great religious merit as price in order to go over to the other shore of the ocean of misery Cross (by means of it) as long as it is not broken

કુઃકોદયે = કુ સ્વસ્થ ઉદયે

ધૈર્ય જેના પિતા છે જેની માતા ક્ષમા છે દીર્ઘકાલીન શાંતિ જેની સ્ત્રી છે, સત્ય જેનો પુત્ર છે, દયા જેન છે, ભાઇ મનનો જય છે, ભૂમિનુ તળીયુ પથારી છે, દિશાઓ પશુ વસ્ત્ર છે, જ્ઞાન રૂપી અમૃત ખાવાનું છે, એ જેના કુટુંબીઓ છે તે ચોગિને હે મિત્ર કયાથી ભય હોય તે કહે. Say, friend ! 'whence is fear to that ascetic whose family members are these = whose father is courage mother is forgiveness, wife is continued peace, son is the truth, sister is mercy, brother is control over mind, bed is the surface of the earth, cloth is even the directions and food is the nectar of knowledge

વિપતિમાં ધૈર્ય, સપતિમાં ક્ષમાશુભ, સભામાં વક્તાપણ, મુદ્ધમાં શૂરાતન, કીર્તિપર પ્રેમ, વેદપર આસ નિષ્ઠા, આ સર્વ મહાત્માઓમાં સ્વભાવથી સિદ્ધ હોય છે Courage in adversity, forgiveness in prosperity, cleverness in speech in an assembly, valour in war, liking for fame, assiduous devotion to the Vedas—this is naturally existing in great men

આળસ એ મનુષ્યોના શરીરમાં રહેલો મહાન્ યત્નુ છે, ઉલ્લેગ સરખો કોઇ મિત્ર નથી જે (ઉલ્લેગ) કરવાથી કોઇ વિનાશ પામતો નથી
Idleness is a great enemy of men, living, in the

body (itself) There is no friend like industry doing which one does not perish

મહારાજ્યમાં કર્પુરતિલક નામનો એક હાથી હતો. There was an elephant named Karpuratilaka in the Brahmaranya forest

તેને જોઇને સહજા શિયળાએ વિચાર્યું કે જો આ કોઈ ઉપાયથી મરી જાય તો આપણું એના શરીરથી ચાર મહીનાનું ભોજન થશે All the jackals seeing him thus contemplated-“If this dies by any means, then our food of four months would be (secured) by his body”

તેમનામાંથી એક ઘરડા શિયાળે સકલ્પ કાઢ્યા કે મારાથી જુદાઈને એનું મરણ સધાશે From them an old jackal took a vow “His death should be brought about by me by the power of my talent”

પછી તે જુદાઓ કર્પુરતિલકની પાસે જઇને આઠ અંગ પર પડી નખી (મજાગ દડાનું પ્રણામીને) મેલ્યો હે દેવ ! દષ્ટિની કૃપા કર Afterwards that cheat having approached Karpuratilaka and bowed with prostration (on the eight bodily limbs) said ‘Lord, do me the favour of a gracious look’

જાનુશ્યા ચ તથા પદ્મ્યાં પાગિશ્યામુરસા ચિચા ।

શિરસા વલસા હષ્ટવા ક્રજામોષ્ટાગ દરિત ॥

સાષ્ટાગ પ્રણામ આઠ અંગથી થાય છે તે આઠ અંગો:-

૧ જાનુ=the knee બંને હુટણ, ૨ પદ્મ=બંને પગ, ૩ પાગિ=બંને હાથ ૪રસ્=હાતી, ૫ પી=મુદિ,=૬ શિરસ્=શીર્ષ, માથું ૭ વલસ=વાણી, ૮ હષ્ટિ=આખ, નજર.

હાથી જોલ્યો ‘tu કોણ છે ? ક્યાથી આવ્યો છે ?

The elephant said, “who art thou ? whence hast thou come.

સકાશ=સમીપ

તે બોલ્યો હું શિયાળ છું, સધળા પનવાસિ પશુઓથી મળીને હું આપના સમીપ મોકલાયલો છું રાજા વગરનું રહેવું યોગ્ય નથી માટે આ પનના રાજ્યમા રાજ્યભિષેક કરવા માટે સ્વામિના સવળા લક્ષણોથી યુક્ત આપ શોધી કઢાયા છે તેથી જેમ શુભ વેળા વહી ન જાય તેમ શ્રીને આપ સત્વર પવારો He said "I am a jackal sent to your honour by all the beasts dwelling in the forest, assembled together Since it is not proper to live without a lord your honour endowed with all the qualities of a lord is selected to be crowned as king to this forest dominion- Therefore may your honour speedily come so that the auspicious time may not pass away"

એમ કહીને ઉઠીને ચાલ્યો So saying he got up and walked

પછી તે રાજ્યના લેખથી તણાયલો કપુરતિલક શિયાળને રસો દેડના ધણ કાઢવા પડ્યો Then that Karpuratilak drawn by the desire of royalty plunged into deep mud while running by the path of the jakal ત્યારે તે હાથી બોલ્યો ભાઈ શિયાળ હવે શું કરવું ? કાઢવા પડેને હું મરી જાઉં છું શ્રીને જો Then the elephant said, Friend jackal what should be done now? Fallen in the mud I perish Turn back and look at me"

શિયાળે હસીને કહ્યું સ્વામિન ! મારા પૂછકાને આશ્રય લઈને ઉઠ The jackal laughing contemptuously said lord, having taken hold of my tail, rise up"

તે મારા વચનમા વિશ્વાસ મુક્યો તો છોડનાર ન મળે એવું હું ખ બોળવાઓ As confidence was placed by you in my words, let irremediable misery be experienced by you

Tele. Ad. — "PHOTOSTORE."

We sell fresh stock of Photographic goods
plates, Papers Chemicals & Mounts at cheap
rates

Please ask for the Price List

Bhagatalav }
SURAT } **Photo Stores Company**
 } Dealers in Photo materials

WORKS BY THE SAME AUTHOR

(1) Bhakti's Guide to Sans Second Book
Part 1 Lesson 1 to 12 Price 11 annas

(2) Bhakta's Guide to Sans Second Book
Part II Lessons 13 to 20 Pages 405 Price
Rs 1-10 as

Can be had from

(1) Messrs Karsandas Narandas & Sons Book
sellers, Nanavat Surat, and

(2) all well known booksellers, Bombay*

